

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
GENEL GAZETECİLİK BİLİM DALI

**2003–2006 YILLARI ARASINDA TÖRE CİNAYETLERİNİN ANA AKIM
MEDYADA YER ALMA ŞEKLİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

GÜNCE İLKÖZ

İSTANBUL, 2007

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
GENEL GAZETECİLİK BİLİM DALI

**2003–2006 YILLARI ARASINDA TÖRE CİNAYETLERİNİN ANA AKIM
MEDYADA YER ALMA ŞEKLİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

GÜNCE İLKÖZ

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Selma Ulus

İSTANBUL, 2007

Marmara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Onay Belgesi

İLİTİSİM BİLİMLERİ Anabilim Dalı GENEL GAZETECİLİK Bilim Dalı
Yüksek Lisans Öğrencisi GÜNCEL İLKÖZ ara 2003-2005 YILI LARİ
AKADEMİK YÖRETECİLİĞİNİN ANA AKIM MEDYADA YER ALMA SİKLİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ adı tez çalışması Enstitümüz Yönetim Kurulunun 19.07.2007
tarih ve 2007-8/10 sayılı kararına istinaden Enstitümüz tarafından y. bil. d. b. y. k. da onay
Yüksek Lisans Tez çalışması kabul edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi: 20.08.2007

1) Tez Danışmanı: YRD. DOÇ.DR. SELMA ULUS

2) Jüri Üyesi: YRD. DOÇ.DR. MEHMET ŞEVKET SAYILGAN

3) Jüri Üyesi: DOÇ. DR. NEŞE KARS

GENEL BİLGİLER

İsim ve Soyadı: Günce İlköz

Anabilim Dalı: İletişim Bilimleri

Programı: Genel Gazetecilik

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Selma Ulus

Tez Türü ve Tarihi: Yüksek Lisans- 2007

Anahtar Kelimeler: Medya, kadın, namus, töre cinayetleri

ÖZET

TÖRE CİNAYETLERİNİN MEDYADA YER ALIŞ BIÇIMI

Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu'nun tahminlerine göre her yıl dünyada 5000'den fazla kadın namus saiki ile öldürülmektedir. Bu cinayetler daha çok Bangladeş, Brezilya, Ekvator, Mısır, Hindistan, İsrail, İtalya, Ürdün, Fas, Pakistan, İsveç, Türkiye, Uganda ve İngiltere gibi ülkelerde işlenmektedir. Töre cinayetleri içinde bulunduğumuz 21.yüzyılın en büyük yaralarından bir tanesidir. Ülkemizde de yaygın bir şekilde yaşanan bu cinayetlerin önüne geçilmesi ortak bir akıl, toplumsal duyarlılıkla mümkün olacaktır. Bu çalışma ile Türkiye'de, toplumun geniş kesimlerinde etki uyandıran töre cinayetleriyle ilgili medyanın sergilediği yaklaşımın ortak bir bilinç oluşturup/oluşturmadığı, yapılan haberlerin ve yorumların bu cinayetlerin önüne geçilmesi yolunda etkisinin olup/olmadığı ve konusu 'insan' olan bu tür haberlerin ne şekilde işlendiği üzerinde durmak amaçlanmaktadır.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname: Günce İlköz

Field: Communication Studies

Programme: General Journalism

Supervisor: Yrd. Doç. Dr. Selma Ulus

Degree Awarded And Date: Master- 2007

Keywords: Media, woman, honour, honour killings

ABSTRACT

THE WAY HONOUR KILLINGS APPEAR IN MEDIA

According to the estimations of UN Population Fund, every year more than 5000 women in the world are killed on account of honour. These killings are mostly occurred in Bengal, Brazil, Ecuador, Egypt, India, Israel, Italy, Jordan, Morocco, Pakistan, Sweden, Turkey, Uganda and England. The fact of honour killings is one of the biggest problems of the 21st century. These killings that seen very often in our country, can be prevented with a common mind and communal sensibility. With this work, it is aimed to emphasize whether the approach of media towards honour killings can form a common feeling in Turkey and whether the media has an efect to prevent these killings and also it is aimed to analyze in which ways the media approach to these cases whose main subject is “human being”.

ÖNSÖZ

Bu çalışma süresince bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşan ve bana destek olan değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Selma Ulus'a, ders yılı boyunca birikimlerini paylaşan Prof. Dr. Yasemin İnceoğlu'na, Prof. Dr. Şengül Özerkan'a, Doç. Dr. Atilla Girgin'e, Doç. Dr. Cüneyt Akalın'a, Yrd. Doç. Dr. Zeynep Yelda Kadioğlu'na ve bir yıl boyunca aynı sıraları paylaştığım 2004 Genel Gazetecilik Yüksek Lisans grubuna teşekkür ediyorum.

Çalışmanın başlangıcından sonuna değerli arşivinden yararlandığım Kadın Eserleri Kütüphanesi'ne ve yine çalışmam süresince arşivinden destek aldığım Marmara Üniversitesi Kütüphanesi'ne teşekkür etmek istiyorum.

Maddi ve manevi desteğini benden hiç esirgemeyen, bu çalışmanın tamamlanması sırasında ilgili ve anlayışlı tavırlarıyla her zaman yanımda olan ve çalışmanın heyecanını, zorluğunu ve mutluluğunu benimle birlikte yaşayan sevgili annem, babam ve kardeşime sonsuz teşekkür ediyorum.

Bu çalışmanın tamamlanmasında bana en fazla desteği veren, sevgisi ve ilgisiyle hep yanımda olan, çalışma süresince en az benim kadar çırpınan, en bunaldığım anlarda bana moral veren ve yoluma hep ışık tutan sevgili Cevahir Evren'e ne kadar teşekkür etsem azdır.

Çalışmamın, benden sonra kadınların karşılaştıkları zorluklar, haksızlıklar ve maruz kaldıkları şiddet konusunda araştırma yapacaklara faydalı olmasını umuyor, kadınların daha özgür, korkusuzca ve kadını demekten gurur duyarak yaşayacakları bir dünya diliyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZET /ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
GİRİŞ.....	8

1. BÖLÜM TÖRE VE TÖRE CİNAYETLERİ

1.1. Töre ve Namus Kavramı.....	12
1.1.1. Töre Kavramı	13
1.1.2. Namus Kavramı	15
1.2. Töre Cinayetleri.....	20
1.2.1. Namus Cinayetleri.....	23
1.3. Dinin Töre Cinayetleri Üzerindeki Etkisi.....	27
1.4. Yasalara Girmiş Şekliyle Töre Cinayetleri	31
1.5. Türkiye’de Kadın.....	35
1.5.1. Türkiye’nin Kırsalında Kadın ve Aile.....	36
1.5.2. Türkiye’nin Doğusunda Kadın İntiharları.....	40

2. BÖLÜM MEDYA VE TOPLUM

2.1. Kitle İletişim Araçları.....	43
2.1.1. Kitle İletişim Araçları Gücünü Nereden Almaktadır?.....	45
2.2. Kitle İletişim Araçlarının Etkileri	47
2.2.1. Kitle İletişim Araçlarının Topluma Etkileri.....	49
2.2.2. Kitle İletişim Araçlarının Etkilerinin Sınıflandırılması.....	50
2.2.2.1. Sosyalleşme Teorisi.....	51
2.2.2.2. Gündem Oluşturma Teorisi.....	52
2.2.2.3. Eşik Bekçiliği Teorisi.....	52
2.2.2.4. Yetiştirme Teorisi.....	53
2.2.2.5. Pekiştirme Teorisi.....	53
2.2.2.6. Suskunluk Sarmalı Teorisi.....	53
2.2.2.7. Küresel Emperyalizm Teorisi.....	54
2.3. Medyanın Toplumsal Görev ve Sorumlulukları.....	54
2.3.1. Medyanın 4. Güç Olma İddiası.....	58
2.4. Haber ve Habercilik.....	59
2.5. Haberin Nitelikleri.....	62
2.5.1. Haberde Gerçeklik.....	62
2.5.1.1. Gerçeklik.....	62
2.5.1.2. Medyatik Gerçeklik.....	64
2.5.2. Haberde Nesnellik	67
2.6. Haberde Dilin Kullanımı.....	69

2.6.1 Haber Dilinin Gücü.....	70
2.7. Türkiye’de Habercilik.....	71
2.7.1. Hürriyet Gazetesi	72
2.7.2 .Zaman Gazetesi.....	74
2.7.3. Cumhuriyet Gazetesi.....	75

3. BÖLÜM

TÜRK MEDYASINDA

TÖRE CİNAYETLERİNİN YER ALIŞ BIÇIMI

3.1. Medya ve Kadın.....	78
3.1.1. Kimlik Olgusu.....	78
3.1.2. Haberde Temsil Edilen Kimlikler.....	81
3.1.3 Medyada Kadının Temsili.....	86
3.2. Töre Cinayetlerinin Medyada Yer Alış Şekli.....	89
3.2.1. Töre Cinayeti Haberlerinin Hürriyet, Zaman ve Cumhuriyet Gazeteleri’nde Yer Alış Şeklinin Değerlendirilmesi.....	93
3.2.1.1. Güldünya Tören Cinayeti.....	93
3.2.1.2. Hatun Sürücü Cinayeti.....	102
3.2.1.3. Naile Erdaş Cinayeti.....	109
SONUÇ	116
KAYNAKÇA	121

GİRİŞ

Bu çalışmada, içinde bulunduğumuz 21.yüzyılda halen varlığını sürdüren ve Türkiye'nin kanayan bir yarası diyebileceğimiz töre cinayetleri, bunların sonuçları ve kadının bir meta olarak görülmesinin medyada ne şekilde yer aldığını incelemek amaçlanmıştır. Bu çerçevede, Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu'nun tahminlerine göre dünyada her yıl 5 binden fazla kadının töre cinayetlerine kurban gitmesinin temel nedeni ve erkeğin kadın üzerinde belirgin bir egemenliği olduğu, kadınların evde yaptıkları işler üzerine kurulan bir sistem anlamı taşıyan patriyarkal kültürün toplumlarda var olmasının sonuçları üzerinde durulmaya çalışılmıştır.

Çalışmada, töre cinayetlerinin hayat bulduğu toplumların ekonomik ve sosyal durumları üzerinde genel bir değerlendirme yapılmış, bu toplumlarda erkek ve kadının nasıl bir toplumsal rol üstlendiği incelenmiştir. Diğer taraftan Türkiye'de işlenen töre cinayetlerinde sıkça karşılaşılan, cinayeti '*haklı eylem*' kılmak için '*namus*' gerekçesine sığınma ve konuyla ilgili yasalarda düzenleme yapılıp yapılmamasıyla ilgili gelişmeler çalışma süresince takip edilmiştir.

Bu konuda özellikle sivil toplum kuruluşları tarafından hazırlanan bildiriler, çağrılar çalışmaya önemli ölçüde katkı sağlamıştır. Ayrıca, Prof. Dr. Mahmut Tezcan'ın Naturel Kitap Yayın Dağıtım'dan çıkan "*Türkiye'de Töre (Namus) Cinayetleri*", Vildan Yirmibeşoğlu'nun Hürriyet Gazetesi Yayınları'ndan çıkan "*Toprağa Düşen Sevdalar*", Müjgan Halis'in Metis Yayınları'ndan çıkan "*Batman'da Kadınlar Ölüyor*" ve Doğu Ergil'in Turhan Kitabevi Yayınları'ndan çıkan "*Türkiye'de Terör ve Şiddet*" adlı eserleri çalışmaya önemli katkılar sunmuştur. Bianet.org tarafından konuyla ilgili hazırlanan raporlar ve haberler de çalışmaya önemli ölçüde derinlik kazandırmıştır.

Çalışmada kullanılacak verinin zaman dilimini belirlerken ele alınan temel ölçüt erişilebilirlik olmuştur. Töre cinayetlerini daha çok sosyolojik açıdan irdelemeye özen gösterdiğimiz bu çalışmada, bir başlangıç tarihi belirlememiz mümkün olmayacağından ve ayrıca bu cinayetlerin de medyada yer almasıyla ilgili belirli bir tarih ortaya

koymanın çok iddialı olacağından hareketle, çalışmamızı 2003–2006 yılları arasında şeklinde kısıtlama ihtiyacı doğmuştur. Farklı ideolojik temellerde duruş sergileyen 3 büyük gazetede (ki bunlar Hürriyet, Zaman ve Cumhuriyet gazeteleri olarak seçilmiştir) konuyla ilgili yer alan haberler incelenmiş, karşılaştırmalar yapılmaya çalışılmıştır. Ana akım medya dışında yer alan ve bir “*fikir gazetesi*” olarak nitelendirebileceğimiz Cumhuriyet Gazetesi’nin seçilmesi, konunun ana akım medyada yer alış biçiminin tüm açılardan incelenebilmesi ve sağlıklı bir karşılaştırma yapılması açısından önem taşımaktadır. Ayrıca, medyanın konuyla ilgili yayınlanan haberleri ‘gündem oluşturma kuramı’ üzerinden değerlendirilmiştir.

Çalışmanın değerlendirilmesi sürecinde, yukarıda açıklamaya çalıştığımız belirtiler ve yaşanan kaynak sıkıntısı göz önünde bulundurulduğunda, kapsamın ele alınışı ve varılan sonuçlar itibariyle okuyucunun yeni fikirler edinmesi açısından oldukça önemli bir yerde durduğu inancındayım.

Çalışmamızın temel varsayımı, farklı medya kuruluşlarının töre cinayetleri konusunda izlediği tutumun farklılıklar içermiş olmasıdır. Toplumun geniş kesimlerinde etki uyandıran bu cinayetlere, egemen medyanın sergilediği yaklaşımın geniş toplum kesimlerinde ortak bir bilinç oluşturup oluşturmadığı, ana akım medya dışında konunun ne şekilde ele alındığı, yapılan haberlerin ve yorumların bu cinayetlerin önüne geçilmesi yolunda etkisinin olup/olmadığı ve konusu ‘*insan*’ olan bu tür haberlerin ne şekilde işlendiği çalışma süresince yanıtı aranan sorular olmuştur. Çalışmamızın başlığında da ifade ettiğimiz gibi 2003–2006 yılları arasında yaşanan töre cinayetlerinden ve bunlar içerisinde de gündemde en çok yer bulan üç cinayet olayından hareket edilerek, konunun belirlediğimiz gazetelerde ne derece önemle işlendikleri irdelenmiştir. Farklı ideolojik görüşler tarafından hazırlanan gazetelerin konuyla ilgili önemli sayılabilecek yorum farkları dikkatten kaçmamaktadır.

Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, toplumun kendi içerisinde oluşturduğu, zamanla alışkanlık, gelenek ve görenek haline gelmiş, yazılı olmayan toplumsal yasalar haline gelmiş olan ‘*töre*’ ve daha çok kadın cinselliği etrafında şekillenen ve cinsel davranışla ilgili gelenek ve göreneklerden kaynaklanan

‘*namus*’ kavramları üzerinde durulmuştur. Çalışmanın daha sonraki bölümlerinde sıkça kullanacağımız “*töre cinayeti*” ve “*namus cinayeti*” kavramlarıyla ilgili detaylara yer verilen bu bölümde kişisel yorum ve değerlendirmelerden özellikle uzak durulmaya özen gösterilmiş olup, çalışmanın bütününde olduğu gibi bu bölümde de objektif olma ilkesine sadık kalınmıştır.

İkinci bölümde ise günümüzde medyanın ne denli önemli bir noktada durduğuna ilişkin incelemelere yer verilmiştir. 19. yüzyılın sonlarından itibaren etkinliğini günden güne arttıran ve bugün artık sahip olduğu gücü kimsenin inkar edemeyeceği kitle iletişim araçlarının bu ‘*güce*’ nasıl ulaştığı, toplumlar üzerindeki etkileri bu bölümde işlenmiştir. Ayrıca medyanın toplumsal görev ve sorumluluklarına da değindiğimiz ikinci bölümde, “*dördüncü güç*” kavramı da açıklanmıştır. Diğer taraftan ‘*haber*’ ve ‘*habercilik*’ kavramlarını irdeleyerek, kamuoyunun oluşmasına katkıda bulunma görevine sahip medyanın nelere dikkat etmesi gerektiği konusu irdelenmiştir. Bu bağlamda “*haber niteliği*”, “*medyatik gerçeklik*”, “*haberde nesnellik*”, “*haber dil*” başlıkları bizlere yardımcı olmuştur.

Ayrıca çalışmamızın üçüncü bölümünde ele aldığımız, töre cinayetlerinin Türk medyasında yer alış şekli konusunu desteklemek amacıyla, ikinci bölümün sonunda Hürriyet, Zaman ve Cumhuriyet gazetelerinin kısaca tarihsel değişimleri ve yayın politikaları aktarılmıştır.

Üçüncü ve son bölümde ise ‘*Medya ve Kadın*’ başlığı altında haberde temsil edilen kimlikler üzerinde durulmuştur. Bir kimlik olarak ‘*kadının*’ medyada yer alış biçimi tartışılmıştır. Kadının medyada hangi sıfatlarla temsil edildiği konusu üzerinde durulmuştur. Ve genel olarak töre cinayetlerinin medyaya yansımaları değerlendirilerek, daha önce belirlediğimiz, farklı yayın politikalarına sahip üç gazetenin töre ve töre cinayetleriyle ilgili haberleri işleme şekli incelenmiştir. Gazetelerin konumuzla ilgili haberlere ne derece öncelik verdikleri, haberleri ne kadar süre gündemlerinde tuttukları, haberlere hangi açıdan yaklaştıkları değerlendirilmiştir. Ayrıca gazetelerin bu cinayetlerin ardından oluşan toplumsal tepkilere yer verip vermedikleri, sivil toplum örgütlerinin çılgınlıklarına kulak tıkayıp tıkamadıkları da araştırmamız dahilinde takip

edilmiştir. Çalışmanın bu bölümünde, konu ile ilgili haberlerin medyada yer alış biçimlerinin sonuçları, iletişim araçlarının '*gündem oluşturma kuramı*' üzerinden değerlendirilmiştir.

Çalışmada konuyla ilgili olarak değinilmeyen sorular arasında ana akım medyanın töre konusunu farklı alanlarda işleme şekli, özellikle son dönem televizyon dizilerinde sıkça karşılaştığımız '*ağalık sistemi*'nin özendirici olup olmadığı, dünyanın farklı coğrafyalarında töre ve töre cinayetlerinin nasıl karşılandığı, farklı ülkelerde medyada bu haberlerin ne şekilde yer aldığı, yasaların töre cinayetleriyle ilgili yaptırımları ve bu konuyla ilgili medyanın nasıl bir tavır takındığı sayılabilir. Kısıtlıkları ve sınırları nedeniyle tüm bu sorulara değinilmediğinden, daha doğru bir ifadeyle detaylı bir şekilde ele alınamadığından, bu çalışmanın benzer konuları inceleyecek yüksek lisans öğrencilerinin gelecekteki çalışmalarına çıkış noktası oluşturabileceğini umuyorum.

I. BÖLÜM

1. TÖRE VE TÖRE CİNAYETLERİ

1.1. TÖRE VE NAMUS KAVRAMI

Çalışmamızın bu bölümünde; konumuzun merkezinde yer alan, yüzyıllardır toplumları etkisi altına alıp, olumlu ve olumsuz anlamda yönlendiren töre ve namus kavramlarının içeriğine değineceğiz.

‘Töre’, toplumun kendi içerisinde oluşturduğu, zamanla alışkanlık, gelenek ve görenek haline gelmiş, yazılı olmayan toplumsal yasalardır. Töreler, nesilden nesile geçerek ve hukuk öğeleriyle desteklenerek toplumda bugünkü konumlarını almıştır.

‘Namus’ ise; daha çok kadın cinselliği etrafında şekillenir ve cinsel davranışlar ile ilgili gelenek ve göreneklerden kaynaklanmaktadır. Namusun başlıca kuralı, kadının cinsel saflığını koruması olarak görülmektedir. Kadının cinsel saflığından hem kadın hem de onu himayesi altında bulunduran erkek sorumlu tutulmaktadır.

Toplumları birleştirici, bağlayıcı ve düzenleyici özelliklere sahip olduğu düşünülen töre ve toplumda huzuru ve asayiş sağladığı varsayılan namus kavramları, bireysellik olgusunu ortadan kaldırmakta ve topluluğa bağımlı yaşayan kişinin özgürlüğünü kısıtlamaktadır. Töre ve namus kavramları, uyulmasını gerektirdikleri davranış kalıplarının dışına çıkan kişilere katı yaptırımlar uygulamaktadır.

Töre ve namus kavramlarının bastırıcı ve katı yaptırımlarından hem erkekler hem de kadınlar etkilenmektedir. Yine de törelerin cezalandırıcı yönünden en fazla etkilenen kesimi, toplumda ikincil durumda bulunan ve erkeğin baskın egemenliği altında yaşamak zorunda bırakılan kadınlar oluşturmaktadır.

1.1.1. Töre Kavramı

Kökleri yüzyıllar öncesine dayanan töreler; yazılı olmadıkları halde yıllardır yaşadığımız coğrafyada varlığını sürdürmekte olup, özellikle de doğu bölgelerde var olan kültürle iç içe geçmiş, bir anlamda ‘**ahlak**’ın anayasası halini almış kurallar bütünüdür.

Töreler, yaşadıkları toplumda kimi zaman insanları birleştirici bir rol oynamıştır. Var oldukları toplumda huzuru ve düzeni sağlamış, insanları ahlaklı davranmaya yönlendirici etkileri olmuştur. Töreler, insanların toplum içindeki davranışlarını düzenleyen alışkanlıklar, gelenekler, göreneklerdir.

Bu alışkanlıkların, geleneklerin uzun yıllar boyunca kuşaktan kuşağa geçerek yinelenmesi bunları, kendi başına bir topluluğun bireylerini ve nesilleri birbirine bağlayan bir güç, bir yol gösterici haline getirmekte ve hukuk öğeleriyle desteklenerek “**töre**” haline gelmektedirler.¹

Mehmet Faraç, Töre Kıskaçında Kadın adlı kitabında töreyi şöyle tanımlamaktadır;

“Bir toplulukta, benimsenmiş, yerleşmiş davranış ve yaşama biçimlerinin, kuralların, görenek ve geleneklerin, ortaklaşa alışkanlıkların, tutulan yolların bütünü... Bir toplumdaki ahlaki davranış biçimi...”²

Töre (adet, örf), bir toplumun ya da toplum kesiminin ortaklaşa benimsediği, kabul ettiği, uymak zorunda olduğu; gelenek, görenek gibi toplumsal kurumlardan kaynaklanan davranış kalıplarını içermektedir. Töreler, alışlagelen, yapılagelen

¹ T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, **Töre Cinayetleri Panel Bildirileri**, Ankara, Aralık 1999, s.94.

² Mehmet Faraç , **Töre Kıskaçında Kadın**, 4. Basım, İstanbul: Günizi Yayıncılık, Kasım 2006, s.14.

davranış kalıplarından oluşmaktadır. Bastırıcı, etkin, zorlayıcı, yaptırımı olan güçleri bulunmaktadır.³

Bir toplumda ortaklaşa benimsenmiş davranış şekilleri ve uyulması alışkanlık haline gelmiş kurallar bütünü olarak nitelendirebileceğimiz törelerin **“diğer toplumsal kurallardan farkı, hayli baskıcı, zorlayıcı bir niteliğe sahip olması, sert yaptırımlar içermesidir.”**⁴

Birleştirici ve yaşadıkları topluma değer katıcı özelliklerinin yanı sıra törelerin, kurallara uygun davranılmadığında katı yaptırımlar ve cezalar getirdiği gözlemlenmiştir. **“Töre, sosyolojik bir kavram olan toplumsal “norm” içinde yer alır. Toplumsal değerlerden, normlardan sapmalar genellikle sert ve acımasız yaptırımları içerir.”**⁵

Töreler, çok eskiden beri toplumlara ait olmuştur; bu nedenle tek başına kişileri değil içerisinde yaşadıkları toplumların genelini de ilgilendirmektedir. Bunun bir uzantısı olarak, töreler karşısında yapılan herhangi bir hata, sadece hata yapanı değil, dahil olduğu aileyi de ilgilendirmektedir.

Töre, toplumun zaman içinde ürettiği ve geleneksel olarak uyguladığı toplumsal yasalar. Bu yasalar evlilik, miras gibi konularda işletildiği gibi, ceza hükümleri de içerebilirler -ve hatta- medeni hukuk, ceza hukuku gibi farklılıklar gözetmemektedirler. Toplumsal ilişkiler kişi haklarına dayanmadığı gibi, yalnız fail değil onun kan bağı ile bağlı olduğu aile grubu da, haksızlık ve suçlardan sorumlu tutulmaktadır. Tanınan kimlik bireysel değil, kolektiftir.⁶

³ Prof. Dr. Mahmut Tezcan, **Türkiye’de Töre (Namus) Cinayetleri**, 1. Basım, Ankara: Naturel Yayın, 2003 s.16.

⁴ Sefa Şimşek, **Törelerin Aynasında Doğu ile Batı (Kan davası ve düello Gelenekleri)**, Bursa: Asa Kitabevi, 1998, s.146.

⁵ Mahmut Tezcan, **Türk Ailesi Antropolojisi**, 1. Basım, Ankara: İmge Kitabevi, Ekim 2000 ss.240-241.

⁶ T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, **Töre ve Namus Cinayetleri İle Kadınlara ve Çocuklara Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan TBMM Araştırma Komisyonu Raporu**, Ankara, Aralık 2006 s.108.

Töreler, eskiden beri yaşadığımız coğrafyada olumlu ve olumsuz birçok yaptırımlarıyla önemli bir yere sahip olmuştur. Yaşanılan topraklar değişse de törelere her zaman sadık kalınmıştır.

11. yüzyılda Kaşgarlı Mahmut tarafından yazılan '*Divanü Lugat-it-Türk*'te, töre kelimesinin, doğu Türkçe'sinde '*törü*' şeklinde yer aldığı belirtilmiş ve gösterilen manada törenin toplum için ne derecede önemli olduğu anlatılmıştır.

Töre kelimesinin Şark Türkçesi'nde 'törü' şeklinde olduğunu bize Divanü Lugat-it-Türk de göstermektedir:

Törü – Resm (kaide). Şu darb-ı mesel bu manayı ifade eder. : “El bırakılır, törü bırakılmaz.” Manası, “Devlet yahut ülke terk edilebilir, hars terk edilemez.”⁷

1.1.2. Namus Kavramı

Töreler, yıllardır benimsenmiş ahlak ve hukuk kurallarını temsil ederken, '*namus*', Prof Dr. Mahmut Tezcan'ın ifadesiyle, "*iffet, onur, dürüstlük, ahlak ve şeref*"⁸ karşılığında kullanılmaktadır. Çalışmamızın bu bölümünde; namus kavramıyla ilgili olarak, kadın cinselliği ve kadına uygulanan şiddet (namus cinayeti) uygulaması ele alınmaktadır.

Namus kavramının içeriği, cinsel davranışa ilişkin gelenek ve göreneklerden kaynaklanmaktadır. Bu kavramın kuralı, cinsel saflık ve sakınmadan oluşmaktadır. Saflığı korumak, kadına düşen en önemli sorumluluklardan birini oluşturmaktadır. Sakınma ise, her iki cinsi ilgilendirmektedir. Kadın namusu, saflığını evlenmeden önce herkese karşı korumak biçiminde kendini göstermektedir. Evlendikten sonra ise kadın,

⁷ Ziya Gökalp, **Türk Töresi**, Ankara: Devlet Kitapları, 1976 s.13.

⁸ Tezcan, *Türkiye'de Töre (Namus) Cinayetleri*, s. 1

cinselliğini sadece kocasına sunmak zorundadır. Bunun dışındaki her cinsel eylem ‘*namussuzluk*’ sayılmaktadır.⁹

Namus konusundaki yaptırımlar sadece kadını değil erkeği de ilgilendirmektedir. Kadının cinsel saflığının korunması konusunda erkeğin de sorumlulukları bulunmaktadır. Erkek, **“kendine bağlı kadınların (eşi, kızı, kızkardeşi, annesi) namusunu titizlikle korumalı ve başkalarının namusuna ise el atmamalıdır.”**¹⁰

Erkek-egemen toplumlarda görülen, erkeğe verilmiş bu “*namus bekçiliği*” görevi titizlikle yerine getirilmelidir. Aksi takdirde erkek, toplum tarafından dışlanır, bir bakıma ‘*erkekliğini kaybetmiş*’ olarak nitelendirilir. Buna en güzel örnek, bugün halen varlığını sürdürmekte olan Akdeniz havzasının ekonomik ve sosyal açıdan az gelişmiş toplumlarıdır. Kır kökenli bu toplumlarda sosyal değerlerin ‘baskın’ etkisini günümüzde de taşımaktadır. Bu yörelerde yerleşik gelenekler ve görenekler, bir erkeği, kendisinin ve ailesinin şerefini korumaya ve kadının da cinsel saflığını ya da namusunu korumaya zorunlu kılmaktadır. Bu beklentiler, kadında cinsel utanç, erkekte ise erkeklik olarak görülmektedir.¹¹

Doğu Ergil’in gerek erkek, gerekse kadın açısından belirlediği sorumluluklar bu noktada önem kazanmaktadır:

*“Erkek açısından erkekçe tutumlar takınmak ve erkekçe davranmak; kadınlar açısından ise cinsel sakınmaya önem vermek, hareketlerini utanç kavramıyla sınırlamak, bir namus borcudur. Bu borç, önce aileye, sonra da topluma yöneliktir. Şu halde erkek, hem kendi hem de ailesinin kadın üyelerinin namusunu (cinsel saflığını) korur. Ayrıca kadın, kendi namusundan başka ailenin erkeklerinin namusunu da korur”*¹²

⁹ Tezcan, *Türk Ailesi Antropolojisi*, ss. 237-238.

¹⁰ Mahmut Tezcan, **Türklerle İlgili Stereotipler (Kalıp Yargılar) ve Türk Değerleri Üzerine Bir Deneme**, Ankara: AÜ Eğitim Fakültesi Yay., 1974 s. 91.

¹¹ Tezcan, *Türk Ailesi Antropolojisi*, s.238.

¹² Doğu Ergil, **Türkiye’de Terör ve Şiddet**, Ankara: Turhan Kitabevi Yay., 1980, ss.189-190.

Kadını kadınca davranmaya zorlayan iki neden var:

“Bunlar, a) Aksine davranış, ailenin erkeklerini küçük düşürür, b) Geleneksel sosyal değerler tarafından onaylanan iş bölümü, kadını erkeğin vesayeti altına koymuştur. Evlenmemiş kızlar, babanın vesayeti altındadır. Dul kadın ise, uygulamada birlikte yaşıyorlarsa kocasının erkek akrabalarının; onlardan ayrı ise, kendi erkek kardeşlerinin ya da yetişkin oğlunun vesayeti altındadır.”¹³

Yapılan araştırmalarda elde edilen en önemli sonuçlardan bir tanesi de, namusun derecelendirilemeyeceği olmuştur. Namus kavramı insanın doğduğu andan itibaren başlayan ve ölene kadar koruması, bunu bir yaşam biçimi olarak algılaması gereken bir olgudur. “**Namuslu**” sıfatına sahip olabilmek için toplumun belirlediği kurallara uymayan kişiler, “**namussuz**” olarak nitelendirilmektedir ve toplum dışına itilmektedirler.

Bu nedenle, az namuslu ya da çok namuslu gibi nitelemeler bulunmamaktadır. Terside geçerlidir, namus asla kazanılmamaktadır. Edinilmiş bir nitelik, sürdürülmesi gerekmektedir. Ayrıca çok geçerli bir kuraldır, “**kadınların namusuna yönelen saldırı, ailenin erkekleri tarafından karşılanır.**”¹⁴

Ataerki toplum yapısında kadının iffeti, erkeğin namusu sayılmaktadır. Bu toplumlarda, kadınların birey olarak var olmadığı, erkeğe bağlı, daha kesin bir ifadeyle bağımlı olarak yaşadığı kabul edildiğinden, kadınların korunmaya ve bakılmaya muhtaç olduğu düşünülmektedir.

Bu toplumlarda erkeğin rolünü Fatima Mernissi şu şekilde ifade etmektedir;

“Bir erkek saygınlığını, doğayı dize getirerek, ya da dağları nehirleri fethederek değil de, kendisiyle kan ya da evlilik bağı olan kadınların hareketlerini

¹³ Ergil, a.g.e., s.197

¹⁴ Ergil, a.g.e., s.201

kontrol ederek ve bu kadınlara yabancı erkeklerle görüşmeyi yasaklayarak korur.”¹⁵

Namus kavramı da töre kavramı gibi toplumda düzen sağlama ve topluma değer katma işlevlerine sahiptir. Töreler gibi namus kavramının da olumlu ve olumsuz yaptırımları bulunmaktadır. Bazı toplumlarda namus sınırlarının dışında davranış gösterenlere ağır cezalar verilmektedir.

Kıbrıslı Rum sosyolog Peristiany’nin görüşü şöyle;

“Namus”un ikili bir işlevi vardır:

Öncelikle,

Namus, insanları üyesi bulundukları topluluğun idealleriyle uyum içinde davranmaya iter. Bu bakımdan namus, sosyal değerler ve davranış biçimi arasında psikolojik bir köprü oluşturur.”

İkinci olarak namus:

Statükoyu (yani mevcut güç ilişkileri ve bağlı oldukları sosyal hiyerarşi) meşrulaştırmaya ve kültürün belirlediği öncelik hakları arasında uyum sağlamaya yarar.”¹⁶

Türkiye’de namus kavramıyla ilgili olarak kadınların cinsel saflığına yönelik uygulanan baskıcı tutum Osmanlı İmparatorluğu’nda da görülmüştür. 16. yüzyıl Osmanlı toplumunda da evlilik dışı ilişkiler tepki ile karşılanmıştır. **“Babasız çocuk**

¹⁵ Fatima Mernissi, **Kadınların İsyanı ve İsamî Hafıza**, Aytül Kantarcı (çev.), 1. Basım, Ankara: Epos Yayınları, 2003, s.62.

¹⁶ Artun Ünsal, **Kan Davası**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1995, s.55.

doğuran veya nikâhsız yaşayan kadınlar toplumca hoş karşılanmamış, şehrin asayiş amirinin gözetimine bırakılmışlardı.”¹⁷

Türkiye, erkek-egemen düşüncenin hakim olduğu, ataerkil toplum düzeninin geçerli olduğu ülkelerden biri konumundadır. Türkiye’de özellikle doğuya doğru gidildikçe, namusun korunması gerekçesiyle kadınların erkeklerin baskısı altında yaşamakta oldukları görülmektedir.

Günümüz Türkiye’sinde ‘*namus*’ terimi hem erkekler hem de kadınlar için kullanılmaktadır. Bu terim bir kişinin, toplum tarafından belirlenmiş olan erillik ve dişilik standartlarına göre yaşama kabiliyetini ifade etmektedir. Kadınların namusu ile erkeklerin namusu arasında toplumsal cinsiyete dayalı bir ayrım söz konusudur. Türkiye’de namussuz bir erkek demek, güvenilir ve gerek kendi cinselliği gerekse sorumluluğu altındaki kadınların cinselliği üzerinde denetim kurma yönündeki sosyal sorumluluklarını yerine getiremeyen erkek demektir. Bunun aksine “*bir kadının namusu ise yalnızca kendi cinselliği ile bağlantılı*”¹⁸ olmalıdır.

Türkiye’de aile ilişkileri güçlü olduğundan, aile içerisindeki bireylerinden birisinin namusu ailenin diğer üyelerini de ilgilendirmektedir. Aileyi oluşturan bireylerden birisinin yaptığı hatalı davranış, tüm ailenin namusuna leke sürmektedir.

Türkiye gibi geniş ailenin yaygın ve aile bağlarının kuvvetli olduğu toplumlarda kişinin namusunun sadece kendi davranışlarından değil diğer aile bireylerinin davranışlarından da etkilendiğine inanılmaktadır. Ayrıca ataerkil toplumda egemen olan erkek olduğu için, aileden ve ailenin namusundan da erkek sorumlu kılınmıştır. Bir diğer önemli nokta, soyut olan namus kavramının somut göstergesi olarak kadının bedeninin, cinselliğinin ve davranışının kullanılmasıdır.¹⁹

¹⁷ İlber Ortaylı, **Osmanlı Toplumunda Aile**, İstanbul: Pan Yayıncılık, 2000 s. 81.

¹⁸ Shahrzad Mojab ve Nahla Abdo (drl.), **Namus Adına Şiddet Kuramsal ve Siyasal Yaklaşımlar**, Güneş Kömürcüler (çev.), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Eylül 2006, ss.48-49.

¹⁹ T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, **Töre ve Namus Cinayetleri İle Kadınlara ve Çocuklara Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan TBMM Araştırma Komisyonu Raporu**, s. 111.

Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde yaşayan halk, kendi namus kavramını, "***Namus ailedir ve ailenin şerefidir, namus olmazsa yaşamının bir anlamı yoktur***"²⁰ şeklinde tanımlamaktadır.

Bu bölgelerde yaşayan halk için aile olgusu ve ailenin namusu her şeyden üstün sayılmaktadır. Düzeni bozduğu düşünülen aile bireyleri toplumdan soyutlanmakta, kimi zaman aile namusunu lekelediği düşünülen kişilere ağır cezalar verilmektedir.

1.2. TÖRE CİNAYETLERİ

Bir önceki başlıkta belirttiğimiz gibi; ***töre***, toplum içerisinde nesilden nesle geçerek zamanla alışkanlık, gelenek ve görenek haline gelmiş toplumsal yasalaradır. Toplumda düzenin sağlanmasında etkili olan ahlak kuralları olarak da adlandırabilecek olan törelerin, yapıcı işlevleri olduğu kadar yıkıcı etkileri de bulunmaktadır. Bu yıkıcı etkiler; çeşitli şiddet uygulamaları ve hatta cinayet olarak kendini göstermektedir. "***Töre ve namus adına uygulanan şiddet ve işlenen cinayetler kaynağını toplumların köklü algı ve geleneklerinden almaktadır.***"²¹

Daha önce de üzerinde durduğumuz gibi; törelerin sert ve yıkıcı yaptırımları hem erkekler hem de kadınlar üzerinde uygulanmakta olsa da, ataerkil toplumlar tarafından alt statüde bulundukları kabul edilen kadınları daha fazla etkilemektedir.

Erkek-egemen toplumlarda;

*"Töre kanunları ve diğer yazılı olmayan davranış kaideleri, ailenin, aşiretin ve klanın ataerkil yapısını düzenlemek üzere üretilmiş birimler olup, kadınların bedenleri, hareketleri ve eylemleri üzerinde denetim kurarlar."*²²

²⁰ Vildan Yirmibeşoğlu, **Toprağa Düşen Sevdalar**, 1. Basım, İstanbul: Hürriyet Yayınları, s.49.

²¹ T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, a.g.e., s.23.

²² Mojab ve Abdo, a.g.e., s.65.

Ataerkil toplumlarda törelere göre, kadın evlenmeden önce babasının veya erkek kardeşinin, evlendikten sonra kocasının hakimiyeti altına girmektedir. Kadının namusu bu erkekler tarafından korunmaktadır. Eğer kadın törelere karşı gelir, kendisinin ve dolaylı olarak bağlı olduğu erkeklerin namusunu kirletirse, aile töreler gereğince kadını öldürme kararı almaktadır.

Bir erkekle kendi isteğiyle cinsel ilişkide bulunmak ya da tecavüz edilmek, kadını kolay kolay aşamayacağı bir ayıpla karşı karşıya bırakmaktadır. Bu lekeyi ancak aile meclislerinin vereceği ölüm hükümleri temizler diye düşünülmektedir. Böyle bir durumda genç kızın ya da kadının ilişkide bulunduğu erkekle evlenmesi de bir çözüm sayılmaktadır. Genç kızın ya da kadının en başta fiziksel anlamda, en iyi koşulda da sosyal anlamda ortadan kaldırılması, yani kendisinden çok yaşlı birisiyle evlendirilip, bulunduğu yerden sürülmesi, toplumdan dışlanması gerekmektedir.²³

Geniş ailenin yaygın olduğu toplumlarda, daha önce de töre kavramında da değindiğimiz gibi, kişiler yaptıkları hareketlerden sadece kendileri sorumlu tutulmamaktadır. Toplum içerisinde birey olarak değil, ailenin bir parçası olarak var olmaktadır. Bu nedenle; törelere karşı işlenen bir suç sadece kendisinin değil, bütün ailenin toplum tarafından dışlanmasına neden olmaktadır. Aile, bu gibi durumlarda, *‘bütüne zarar gelmesin’* mantığıyla *‘parçayı koparmak’*, suçu işleyen aile ferdi öldürüp, namusunu temizlemeyi seçmektedir.

Herhangi bir hakarete, dedikoduya, kötü söylentiye hedef olan ana-baba, erkek-kız kardeş, erkek-kız evlat, yeğen, kuzen olsun, aile üyeleri bu durumu bir leke, tüm ailenin namusuna yönelik bir pislik ya da kir saymaktadır. Başkaları tarafından *‘alçak’*, *‘korkak’*, *‘boynuzlu’* ya da *‘hafif meşrep’* olarak nitelendirilmenin önüne geçmek için aşağılanma tehlikesi karşısında şiddete başvurulmaktadır. Bu tutum, hem onları *‘şerefsiz’* duruma düşüren düşmana yönelik bir yaptırım, hem de üyesi bulunduğu grubun bu ağır yükten kurtuluş olmaktadır.²⁴

²³ Tezcan, *Türkiye’de Töre (Namus) Cinayetleri*, s.2.

²⁴ Ünsal, a.g.e., s.158.

Şanlıurfa’da uzun yıllar töre cinayetleri konusunda araştırmalar yapan Mehmet Faraç, “**Töre Kıskaçında Kadın**” adlı kitabında, töre cinayetlerinde eylemcileri harekete geçiren mekanizmayı şöyle açıklıyor:

“Töre cinayetlerinde genellikle eylemcileri harekete geçiren bir mekanizma vardı. Bu mekanizmanın bir çarkında her zaman yakın çevre oluyordu. Diğer çarkın tam ortasında ise feodal yapılanma vardı. Yani aşiret olgusu...”²⁵

Namusun kirlendiği ve aile itibarına zarar geldiği düşünülen durumda, ailenin erkek üyelerinden oluşan aile meclisi bir araya gelmektedir. “**İnfaz kararı ve yöntemi üzerine görüş birliğine varılır. Eğer varsa ve durumu uygunsa bu görev yaşı küçük erkek üyeye havale edilir.**”²⁶

Törelere karşısında suç işleyip, ailenin şerefini ve namusunu lekelediği düşünülen kadının öldürme işlemi genellikle babası, kocası, erkek kardeşi veya amca, dayı gibi diğer erkek akrabaları tarafından yapılmaktadır.

Mahmut Tezcan, “**Türk Ailesi Antropolojisi**” adlı kitabında, Türkiye’de kadının töre cinayetlerine kurban gitmesinin nedenlerini şu şekilde sıralamaktadır:

“Kızın, ailesinin isteği dışında birisiyle duygusal ilişkiye girmesi
Gayri-meşru bebek doğurması
Genç kadının kocasını terk edip başkasıyla kaçması
Kızın bir gence sevdalanması
Kızın evlilik öncesi hamile kalması
Kızın sevdiği gençle evden kaçması
Kızın kötü yola düşmesi”²⁷

²⁵ Faraç, a.g.e., s.183.

²⁶ Yirmibeşoğlu, a.g.e., s.59.

²⁷ Tezcan, *Türk Ailesi Antropolojisi*, s.241.

*“Aile büyüğünün sözünü dinlememe, karşı gelme, kız erkek ilişkisi, kızın istediği erkekle evlenmesi gibi, yasaların suç saymadığı davranışlar, törelerce yasaklanmıştır.”*²⁸ Bu davranışlar, ailenin namusunu lekelediği düşünülerek suç sayılmakta ve suçu işleyen kişi veya kişiler (erkek veya kadın) toplum tarafından cezalandırılmaktadır.

Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde sıkça görülen başlık parası uygulamaları, zorla evlendirmeler, beşik kertmesi ve berdel olayları, akraba evlilikleri, evliliklerdeki yaş farkları ve kuma uygulamaları töre cinayetlerini tetikleyen faktörlerden biridir. *“Töreler, aşiret yasaları, feodal yapılanmalar ve ekonomik dengesizlikler, özellikle ülkemizin güneydoğusunu bu tür cinayetlerin merkezi haline getirmiştir.”*²⁹

Kurbanların ve katillerin tamamına yakınının yoksul, köyden göç etmiş, eğitimsiz, ekonomik ve sosyal sorunları olan feodal zinciri kıramamış insanlar olduğu göz önüne alındığında, olayların arkasında bambaşka gerçeklerin aranması gereği de ortaya çıkmaktadır. Tüm bu insanların dramının ardında da aslında, halen törelerin, aşiret kanunların sürdüğü feodal baskılardan kurtulamayan toplum durmaktadır.³⁰

1.2.1. Namus Cinayetleri

Töre ve namus kavramları birbirinden ince bir çizgi ile ayrılmaktadır. Namus cinayetleri de töre cinayetleri gibi, namus olarak nitelendirilen kadının cinsel saflığının korunamadığı durumlarda, törelere bağlı olarak, kadınlara karşı uygulanan bir şiddet yöntemidir.

Namus cinayetleri, törelere aykırı davranıldığı, namusun kirlendiğinin düşünüldüğü durumlarda törelerin katı yaptırımlarının bir sonucu olarak işlenmektedir.

²⁸ Tezcan, *Türkiye’de Töre (Namus) Cinayetleri*, s.17.

²⁹ Av. Şenal Sarıhan, *Kadınlar Dünyası*, sayı:10, (Temmuz 2002), s.12.

³⁰ Faraç, a.g.e., s.19.

Kadının birey olarak var olmasının mümkün olmadığı, evlenmeden önce babasının ve evlendikten sonra kocasının hükmü altında yaşadığı erkek-egemen toplumlarda **“namus cinayetleri, kadını kontrol altında tutmanın ve erkeğin hakimiyetini vurgulamanın en çarpıcı görüntüsüdür.”**³¹

Kadına yönelik şiddetin ağır şekli olan namus cinayetleri kaynağını ataerkil düşünce yapısından almaktadır. **“Ailelerin, aşiretlerin, klanların ve pek çok kurumsallaşmış dinin yapısında önemli bir yeri bulunan ataerkil ideoloji, namus cinayetlerinin daimi hale gelmesine önemli katkıları bulunan faktörlerden bir tanesidir.”**³²

Toplumda ahlaki normların dışına çıktığı düşünülen kadın ve kız çocuklarına uygulanan namus cinayetleri, kadının cinsel dokunulmazlığının bozulduğu durumlarda ailenin erkek üyeleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Kadının dokunulmazlığı ile kastedilen, evli olmayan genç kızların **“bekaretleri”**, evli kadınların ise **“iffetleri”**dir.

Prof. Dr. Mahmut Tezcan konuyu şu şekilde değerlendirmektedir;

*“Kadının bekaretinin, ailenin erkekleri tarafından titizlikle korunması gereken bir mal olarak görüldüğü durumda, onun bekaretinin bozulması, aile için en büyük felaket sayılmakta ve tüm ailenin namusu lekelenmiş olmaktadır.”*³³

Erkek-egemen toplumlarda, kadının namusu erkeğin şerefi sayıldığından ve kadın cinselliğine aşırı önem verildiğinden, toplumsal değerlerden sapmalar cinayetlerle sonuçlanmaktadır.

³¹ T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, a.g.e., s.111.

³² Mojab ve Abdo, a.g.e., s.70.

³³ Tezcan, *Türkiye’de Töre (Namus) Cinayetleri*, s.2.

Pınar İlkkaracan'ın konuyla ilgili şu ifadeleri oldukça önemlidir;

“Namus cinayetinin pragmatik bir örneği, bir kadının, evlilik öncesi veya evlilik dışı cinsel ilişkide bulunması ya da bundan şüphelenilmesi nedeniyle, babası ya da erkek kardeşi tarafından öldürülmesidir.”³⁴

Yoksul, eğitimsiz ve dayanağı akrabalık ilişkilerinde bulan insanların yaşadığı **“kırsal toplumda ve onun değerlerini hala sürdüren kentsel alt sınıfta, lekelenen namusun temizlenmesi, çoğu kez kan ile olur.”³⁵** Çünkü suçu işleyenin infazıyla, itibarın geri kazanıldığına inanılmaktadır.

İnsanların törelere, namusuna, geleneklere ve akrabalık ilişkilerine daha sıkı bağlı olduğu, bu nedenle namus cinayetlerinin diğer toplumlara göre daha sık işlendiği kırsal toplumlarda, **“kadın sırf cinselliği ya da tecavüze uğradığı için suçlu bulunarak öldürülüyor.”³⁶**

Erkek egemen toplumlarda, kadınlar sadece kendi rızalarıyla diğerlerinin onaylamadığı kişilerle cinsel ilişkiye girdiklerinde değil, tecavüze uğradıklarında da suçlu görülmekte ve cezalandırılmaktadırlar. Tecavüze uğrayan bir kadın toplumda maddi ve manevi olarak değerini yitirmiş sayılmaktadır. Bekaretini kaybetmiş bir genç kız için başlık parası alınamayacağından, ailesine ekonomik olarak katkı sağlayamayacaktır. Bu nedenle; genç kız ailesi tarafından ya kendisine tecavüz eden kişiyle evlendirilmekte ya da namusun temizlenmesi için öldürülmektedir.

³⁴ Pınar İlkkaracan (drl.), **Müslüman Toplumlarında Kadın ve Cinsellik**, Ebru Salman (çev.), 2. Basım, İstanbul: İletişim Yayınları, 2004, s.243.

³⁵ Ergil, a.g.e., s.195.

³⁶ Rana Duman, **İşçi Mücadelesi**, (Kasım-Aralık 2003), s.10.

Sefa Şimşek, konuya şu şekilde yaklaşmaktadır;

“Kadın cinselliğinin soyut ve sembolik değerinin yoğunlaştığı husus, evlilikten önce bekaretin titizlikle korunmasıdır. Böyle bir sistemde bekaretin normlara uyulmadan yitirilmesi, cinayetlere yol açabilmektedir.”³⁷

Ataerkil toplumlarda, sosyo-kültürel çevre namus cinayetlerini onaylamakta, desteklemekte ve cinayet işleyenleri korumaktadır. Sıkı akrabalık ilişkileri de cinayetin işlenmesi konusunda itici güç oluşturmaktadır. Töre cinayetlerinde olduğu gibi, ***“Namus cinayetlerinde temel öge, akrabalık kurumuna da bağlanmaktadır. Akrabalığın olumsuz işlevlerinden birisi de, gerilim, şiddet ve katliamlara yol açmasıdır.”³⁸***

Coğrafi konumu nedeniyle, Türkiye’nin doğu bölgelerine hakim olan kuraklık; akrabalık ilişkilerini kuvvetlendirmiştir. Kurak ve verimsiz toprakların neden olduğu zayıf ekonomik yapı, bölgede yaşayan insanları birbirlerine destek vermek amacıyla akrabalarıyla birleştirmiştir. Güçlenen akrabalık bağları bölgede namus cinayetlerini tetiklemiştir.

Türkiye’de namus cinayetleri toplumun erkeği üstün gören kültüründen kaynaklanmaktadır. Töre ve namus kavramına sıkı sıkıya bağlı olan ***“ülkemizde adam öldürme nedenleri arasında ilk sırada namusu ya da şerefi korumak yer almaktadır.”³⁹***

Türkiye’nin özellikle doğu bölgelerinde namusa ve şerefe büyük değer veren, kadınları alınıp satılır bir eşya olarak gören bir olgu göze çarpmaktadır. ***“Bu olgunun kökeni ise tarım toplumudur. Yani daha çok kırsal kesim kültürünü yansıtır.”⁴⁰*** Bu

³⁷ Şimşek, a.g.e, s.149.

³⁸ Mahmut Tezcan, “Doğu’da Bin Yıllık “Töre’rizm”, **Tempo**, Sayı.16, (17 Nisan 1996), s.70.

³⁹ Aslıhan Ögün, “Türkiye’de Adam Öldürme Suçunda Etkili Olan Bazı Sosyal/Kültürel Özelliklere İlişkin Sosyolojik Bir Araştırma”, **Polis Birimleri Dergisi**, c. 1, Sayı.2, (Ağustos 1998)

⁴⁰ Tezcan, *Türk Ailesi Antropolojisi*, s. 237.

kırsal kesim kültürüne, kadınların cinselliğine büyük ölçüde önem veren ataerkil düzen hakim olmaktadır.

Türkiye’de namus cinayetleri, Güneydoğu ve Doğu Anadolu yörelerinin kırsal kesiminin töreleri arasında olsa da 1980 yılından sonra hızlanan büyük göç dalgaları, teknolojik gelişmeler, aşırı kentleşme, köy kent arasındaki yoğun toplumsal hareketlilik, iletişimin hızla yayılması ve küreselleşme süreci, törenin büyük kentlere **“hatta Almanya, Hollanda ve Avustralya’ya geçmesini sağlamıştır.”**⁴¹

Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu’nun tahminlerine göre her yıl dünyada 5000’den fazla kadın namus saiki ile öldürülmektedir. Bu cinayetler daha çok Bangladeş, Brezilya, Ekvator, Mısır, Hindistan, İsrail, İtalya, Ürdün, Fas, Pakistan, İsveç, Türkiye, Uganda ve İngiltere gibi ülkelerde işlenmektedir.

Namus cinayetlerinin genelde ülkelerin Müslüman nüfusları içinde daha yoğun olarak işlendiği görülmektedir. Ancak namus cinayetlerinin kökeninin esas olarak ataerkil toplumsal yapıya dayandığı düşünülmekte ve kökenleri İslamiyet öncesi döneme kadar uzanmaktadır.⁴²

1.3. DİNİN TÖRE CİNAYETLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Töre cinayetleri kavramının arkasındaki kültürel kavram çerçevesinde din olgusu üzerinde durulmaktadır. Din olgusunun, toplumda meydana gelen töre cinayetlerinin üzerindeki etkileri konusunda iki farklı görüş bulunmaktadır.

İslamiyet’in, kadınları kısıtlı bir alana hapsederek ve onları cinsel bir obje konumunda erkek egemenliğine sunarak töre cinayetlerini tetiklediği düşüncesine karşılık; töre cinayetlerinin İslam öncesi devirlere dayandığı, aslında ataerkillik ve özel mülkiyet kadar eski olduğu düşüncesi tartışılmaktadır.

⁴¹ Tezcan, *Türkiye’de Töre (Namus) Cinayetleri*, s. 41.

⁴² T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, a.g.e., s.109.

İslamiyet'in kadınlara getirdiği kısıtlamalar ve kadına karşı cinsel şiddeti tetikleme şekli konusunda araştırmalar yapan Fatima Mernissi, "Kadınların İsyanı ve İslami Hafıza" adlı kitabında konuyu şöyle açıklıyor:

*"İslam'ın kadını, her şeyden önce açıkça bir cinsel obje olarak tanımladığı aşıkardır; kadın, patriyarkal meşrutiyet içinde cinsel hizmetleri yerine getirir ve insan ırkını yeniden üretir. Patriyarka, kadının iffetini, mekanın ayrılması pahasına garanti eder. Bu mekansal ayırım, kadının, kocasıyla ve enest yasasıyla kadına yasaklanmış olanlar haricindeki erkeklerle ilişkiye girmesini sınırlar ve onu, dar bir alana, yani ekonomik olmayan olarak tanımlanan ev içi alana hapseder."*⁴³

"İslam'da ideal kadın güzelliği; itaat, sükunet, hareketsizlik yani, atalet ve pasifliktir,"⁴⁴ düşüncesinden yola çıkarak, İslamiyet'in kadın hareketlerini kısıtladığı ve kadının sesini duyurmaya veya özgürleşmeye çabaladığı durumlarda cezalandırıldığı düşünülmektedir.

Aytunç Altındal, Kuran'ın kadına bakış açısını şöyle değerlendirmektedir:

*"Kuran'a göre kadın Cahiliye devrinde içinde bulunduğu başıbozukluktan kurtarılmış, fakat yasal olarak erkeğin kesin denetimi ve iradesi altına sokulmuş, evinde oturması istenmiştir."*⁴⁵

Günümüzde, dünyanın pek çok bölgesinde, kadın cinselliğinin erkeklerin egemenliği altında yaşanması gerektiği düşüncesi hakimdir. Bu, kadın cinselliğini kontrol altında tutmayı amaçlayan düşünce sistemi, çoğu toplumda hala erkek egemen düzenin varlığını sürdürmesinde en önemli etkindir.

⁴³ Mernissi, a.g.e., s.107.

⁴⁴ Fatma A. Sabbah, **The Women in the Muslim Unconscious**, Pergamon Press, 1984.

⁴⁵ Aytunç Altındal, **Türkiye'de Kadın**, 8. Basım, İstanbul: Alfa Yayınları, Ekim 2004, s.37.

İlkkaracan'a göre;

“Bu kontrol, dolaysız baskı ve şiddet yoluyla olduğu kadar, siyasi, ekonomik, toplumsal ve kültürel manipülasyonlardan oluşan karmaşık bir mekanizmayla sağlanmaktadır.”⁴⁶

Bu bağlamda, konuyla ilgili manipülasyonun en etkili aracı olan dinin, kötüye kullanıldığı düşünülmektedir. Türkiye de dahil olmak üzere, Müslüman toplumların büyük bir kısmında, kadınların bedenlerinin ve cinselliklerinin topluma ve aileye ait olduğu üzerinde yoğunlaşan erkek egemen bir anlayışın hakim olduğu görülmektedir. Bu anlayıştan yola çıkarak, törelere aykırı davranan kadınların öldürülmesi konusu gündeme gelmektedir. Bu düşünceye göre; **“Kendilerinde öldürme hakkını bulan kişiler İslamiyet’in arkasına sığınıp, feodal-erkek egemen zihniyetini sürdürmektedirler.”⁴⁷**

Töre cinayetleri kavramının İslamiyet olgusu ile güçlendiği görüşüne karşıt olarak; İslami köktendinci akımların, İslam’ın baskıcı bir versiyonunu oluşturarak ve İslam’la hiçbir ilgisi olmayan gelenekleri İslam’a mal ederek, bu uygulamaları Müslüman toplumlara yaydıkları düşünülmektedir.

Ailenin namusu temizlemek adına cinayet işlemesi konusunda doğrudan İslam’dan kaynaklanan meşru delil üretmenin mümkün olmadığı görüşü de karşıt olarak sunulmaktadır. **“Aile, yapı ve model açısından toplumdan topluma, aynı toplumda da yörelere göre farklılaşabilmektedir.”⁴⁸**

Bu konuda öne çıkan diğer bir görüş ise, cinayetlerin, tek tanrılı dinlerin ortaya çıktığı devirlerden daha önceki dönemlerde de işlendiğidir.

⁴⁶ İlkkaracan, *Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik*, s.14.

⁴⁷ Neşe Efe, “Töre Cinayetlerinin Basındaki Yansımaları”, Mezuniyet Projesi, Yeditepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü, 2005, s.11.

⁴⁸ Yirmibeşoğlu, a.g.e, ss.29-30.

Tahire Koçtürk, *“A Matter Of Honour”* adlı kitabında konuyu şöyle değerlendirmektedir:

“Namus cinayetleri daha çok Arap ülkelerinde gerçekleşmekle birlikte, bu cinayetlere yol açan kadının namusu konusundaki değerlerin İslamiyet’ten kaynaklandığını söylemek doğru olmaz. Kadının cinselliğinin aile namusunun simgesi yapılması ve kadını bu konuda korumakla ailenin erkek üyelerinin (kadın bekar iken babası ve erkek kardeşlerinin, evlendikten sonra ise esas olarak kocasının) görevlendirilmesi konusundaki ahlak anlayışları İslamiyet’ten çok daha eskidir. Bugün de sadece İslam ülkelerinde değil, Hristiyan olan Akdeniz ülkelerinin birçoğunda geçerlidir.”⁴⁹

Oral Çalışlar, *“İslam’da Kadın ve Cinsellik”* adlı kitabında yalnızca İslam dinin değil tektanrılı bütün dinlerin zinayı cezalandırdığı konusunu şöyle açıklamaktadır:

“Evlilik dışı cinsel ilişkiye İslamiyet zina adını verir. Zina, binlerce yıldan bu yana insanlığın en ağır suçlarından birisi sayıla geldi. Ama zina yalnızca İslamiyet’in suç saydığı bir fiil değil. Tektanrılı dinlerin hepsi zinayı çok ağır bir suç olarak kabul ederler ve zina suçunu işleyenlere ağır cezalar verirler.”⁵⁰

Bu görüşe benzer bir düşünce ise; namus cinayetinin evrensel bir konu olduğu ve dünya üzerinde yer alan pek çok toplumun temel özelliğini belirleyen özel mülkiyet kültürünün, ataerkilliğin ayrılmaz bir parçası olduğudur. Bu düşünceye göre; tarihsel olarak, kadınlara yönelik cinsel şiddet ve cinayetler çeşitli biçimlerde pek çok kültürde var olmuştur. Örnek olarak *“Batılıların/ Avrupalıların, Orta Çağ’daki cadı yakma geleneklerini, daha sonra 17. ve 18. yüzyılda görülen ‘bekâret kemeri’ uygulamalarını”* ve günümüzde halen daha devam etmekte olan *“Brezilya’daki ‘ihtiras suçlarını’ veya Hindistan’daki drahoma ölümlerini”*⁵¹ sayabiliriz.

⁴⁹ Tahire Koçtürk, *A Matter of Honour*, London: Zed Books Ltd., 1992, s.57.

⁵⁰ Oral Çalışlar, *İslamda Kadın ve Cinsellik*, İstanbul: Güncel Yayıncılık, Aralık 2005, s.89.

⁵¹ Mojab ve Abdo, a.g.e., s. 63

Dünya üzerinde yer alan her toplumun farklı bir kültürü ve düşünce sistemi bulunmaktadır fakat şiddet ve suç evrensel kavramlar oldukları için ***“her toplumun, sosyal örgütlenme, ekonomik sistem ve siyasal rejiminin özellikleri, kendine özgü bir “cinsel suç” kavramını da beraberinde getirmektedir.”***⁵²

Avrupa Kadın Lobisi'nin 2003 yılına ilişkin verilerine göre, AB'de her beş kadından en az biri eşinden şiddet görmektedir. İngiltere'de bu oran yüzde 30'dur ve haftada yaklaşık iki kadın partneri tarafından öldürülmektedir. Fransa'da ise her yıl 25.000 kadın tecavüze uğramaktadır. İtalyan Ulusal İstatistik Enstitüsü'nün 1999 verilerine göre, kadınların yüzde 50'si erkek şiddetiyle karşılaşmaktadır. ABD'de ise her 90 saniyede bir kadın tecavüze uğramaktadır. Bütün bu veriler kadınlara yönelik şiddetin bir kültür ya da din sorunu değil, bütün toplumlarda var olan kadınlar ile erkekler arasındaki eşitsizlik, iktidar ve güç ilişkisi olduğunu bir kere daha gözler önüne seriyor.⁵³

1.4. YASALARA GİRMİŞ ŞEKLİYLE TÖRE

Namus temizleme gerekçesiyle işlenen cinayetler, yürürlükte olan Türk Ceza Kanunu'nun 462 ve 51. madde hükümleri kapsamında cezalandırılmaktadır. Dolayısıyla konuyla ilgili çeşitli tartışmalar yaşanmaktadır. Namus cinayeti, diğer cinayetlerin aksine ***“kışkırtma”*** unsuru taşıdığı için cezada kısıtlamalara gidilmektedir. Bu da bu cinayetlerin ***“hoş görülmesi”*** anlamına gelmekte hatta meşrulaşmasına zemin oluşturmaktadır. Çalışmamızın bu başlığında, bir insan hakkı olan yaşama hakkının, bir kültürel-ahlaki norm veya değer yargısı uğruna yok edilip edilmediği üzerinde durmaya çalışacağız.

⁵² Prof. Dr. Cahit Can, **Toplumsal İnsanın Evrimsel Doğası ve Cinsel Suçlar**, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2003.

⁵³ Fatmagül Berktaş, **Türkiye’de ve AB’de Kadınların Konumu: Kazanımlar, Sorunlar, Umutlar**, İstanbul: Ka-der Yayınları, 2004.

Ataerkil düzenin hakim olduğu toplumlarda, erkeklerin kadın bedeni ve cinselliği üzerinde geleneksel olarak sahip olduğu haklar ve bu haklar çerçevesinde uyguladıkları şiddet toplum tarafından onaylandığı gibi, yasalar tarafından da hoş görülmektedir.

Namus cinayetlerinin yaygın olduğu ataerkil toplumlarda sadece kadının kocası değil tüm aile bir sahiplik duygusu içindedir. **“Ayrıca yargıçlardan tutun da yasa koyuculara kadar herkes, namus adına işlenmiş cinayetlere karşı müsamahalıdır.”**⁵⁴

“Bugün Türkiye’de bir kadının, kendi seçimi olan bir erkekle, evlilik öncesinde, evlilik sırasında veya sonrasında bir ilişkiye girmesini kısıtlayan hiçbir kanun yok.”⁵⁵. Fakat toplum tarafından benimsenen töreler, diğer bir deyişle erkek egemen toplum tarafından uygulanan gelenekler gereğince, kadının bağlı olduğu erkeğin rızası dışında kendi seçtiği bir erkekle ilişkiye girmesi hoş karşılanmamaktadır ve çoğu zaman ailesindeki erkekler veya kocası tarafından şiddete uğramaktadır.

Türkiye’de 1926’dan beri yürürlükte olan Türk Ceza Kanunu’nda (TCK), kadın bedeni üzerinde erkeğe, aileye ve topluma tasarruf yetkisi veren bir zihniyet hakimdir. Örneğin, kadınların maruz kaldığı en kötü şiddet türlerinden biri olan tecavüz, TCK’da **“Kişilere Karşı Suçlar”** altında değil, **“Adab-ı Umumiye ve Nizam-ı Aile Aleyhine Cürümler”** başlığı altında sınıflandırılmıştır. Yani bir kadının yaşayabileceği en kötü deneyimlerden biri olan tecavüz, Türkiye’de, kadına karşı değil, toplum adabına ya da aileye karşı işlenen bir suç niteliği taşıyor, zira kadının bedeni ve cinselliği, TCK’ya göre, topluma ya da aileye ait sayılmaktadır.⁵⁶

⁵⁴ Mojab ve Abdo, a.g.e., s.111.

⁵⁵ İlkkaracan, *Müslüman Topumlarda Kadın ve Cinsellik*, s.144.

⁵⁶ İlkkaracan, *Müslüman Topumlarda Kadın ve Cinsellik*, s.12.

Türk Ceza Kanunu'na bağılı olarak; töre cinayetlerinde birtakım etkenler, cezaları hafifletmektedir;

“Suçun, cezai ehliyeti az birine, genellikle 15 yaşından küçüklere işlettirilmesi, fail çokluğu, duruma göre hafif ya da ağır tahrik, örf ve adetler, vs. cezayı azaltan etkenlerdir.”⁵⁷

Bu nedenle, cinayetler genellikle ailenin en küçük üyesine, özellikle de 15 yaşından küçüklere işlettirilmektedir. Türkiye’de hukuk yasalarının erkek-egemen bir yapıya sahip olduğu görülmektedir.

Türk Ceza Kanunu, namusunu temizlemek gerekçesiyle cinayet işleyenlerin cezalarında birtakım indirimler uygulamaktadır;

“Bir kocanın ya da karının evlilik dışı ilişkisi, “tahrik” olarak görülüyor ve böyle bir tahrik olduğu kabul edilirse, ceza sekizde bir oranında indirilebiliyor.”⁵⁸

Türk Ceza Kanunu’nda namus adına cinayet işleyenlerin cezalarında uygulanan bu indirimlerin, suçluları desteklediği ve toplumda namus gerekçesiyle işlenen cinayetlerin artmasına sebep olduğu düşünülmektedir.

Konu Türk Ceza Kanunu Kadın Çalışma Grubu’nun, Kadın Bakış Açısından TCK Tasarısı Değişik Talepleri 2003 raporunda şu şekilde yer almaktadır;

“Namus cinayeti faillerinin ceza indiriminden yararlanmalarına olanak tanıyan “Haksız Tahrik” maddesi, namus cinayetlerini cezasız

⁵⁷ Tezcan, *Türkiye’de Töre (Namus) Cinayetleri*, s.20.

⁵⁸ Türk Ceza Kanunu, madde 462.

bırakarak, suç faillerine “açık çek” vermekte ve kadın katliamlarına neden olan töreyi adeta yasa eli ile meşru kılmaktadır.”⁵⁹

Vildan Yirmibeşoğlu’nun dikkat çektiği konu da şöyle;

“Töre ve namus adı altında işlenen cinayetlerde ceza indiriminden yararlanmak için çeşitli yöntemlere başvurulmaktadır. Bunlardan ilki, cinayet hangi gerekçeyle işlenmiş olursa olsun, namus adına işlendiğinin iddia edilmesidir.”⁶⁰

Bu durum, cinayet namus gerekçesiyle işlenmemiş olsa bile cezada indirim sağlanmasına neden olmaktadır. Türkiye’de erkeklerin kadınlar üzerinde kurdukları egemenliğin yasalar tarafından da desteklenmesi eskilere dayanmaktadır. Namus gerekçesiyle işlenen cinayetlerin hoş görülmesi ile ilgili maddeler Osmanlı Ceza Yasası’nda da görülmektedir.

Osmanlı Ceza Yasası’nın 188. maddesi şöyledir:

“Bir kimse zevcesini yahut diğer mahremlerinden birini bir şahısla çirkin bir fiil (fîl-i şeni) icra ederken görüp de, bu şahıslardan birini yahut ikisini de döven, yaralayan yahut öldüren bir erkek mazurdur. Ve zevcesini yahut diğer mahremlerinden birini, başka biriyle gayri meşru bir yatakta gören ve sonra, bu şahıslardan birini ya da ikisini de döven, yaralayan yahut öldüren erkek de mazur görülür.”⁶¹

⁵⁹ Türk Ceza Kanunu Kadın Çalışma Grubu, **Kadın Bakış Açısından TCK Tasarısı Değişik Talepleri Raporu**, 2003.

⁶⁰ Yirmibeşoğlu, a.g.e., s.160.

⁶¹ İlkaracan, *Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik*, ss. 246-247.

1.5. TÜRKİYE'DE KADIN

Tüm ataerkil toplumlarda olduğu gibi, Türkiye’de de kadın toplumda ikincil statüde bulunmaktadır. Kadınların, erkeklerin egemenliği altında var olması özellikle Türkiye’nin doğu bölgelerinde dikkati çekmektedir.

İslam öncesi dönemlerde, İslamiyet’ten sonra ve hatta günümüzde kadın, ev içinde ve iş hayatında her daim zorluklarla karşılaşmakta ve toplum içerisinde erkeklerle tamamen eşit bir konumda bulunamamaktadır.

Kadınların doğanın karanlık, yıkıcı güçleriyle ve kargaşayla sembolize edilmesi Mezopotamya’ya kadar dayanmaktadır. **“Mezopotamya uygarlığın beşiğidir ama aynı zamanda köleciliğin ve kadınların ezildiği erkek egemen düzenin de beşiğidir.”**⁶²

Mahmut Tezcan, Türkiye’de yaşayan kadını üç dönemde incelemektedir:

“1.İslam öncesi dönem

2.İslam kültürü çerçevesine katıldıktan sonraki dönem

3.Batı uygarlığı etkisindeki dönem

Birinci dönemde kadın, devrinin erkek tipi gibidir. Onun gibi ata biner, ok atar, kılıç kullanır ve düşmanla bile savaşıır. Savaşta, siyasal toplantılarda, toplumsal ilişkilerde kadınlar her zaman kocalarının yanında yer alırlar. Kadın ve erkek aynı sorumluluğu alırdı.

İkinci dönemde kadın, erkekten daha edilgendir. Kadınlara peçe takılmış ve toplumsal etkinliklerden soyutlanarak eve kapatılmışlardır. Yeterince eğitilmezler ve erkeklerin malı gibi kabul edilirler.

*Üçüncü dönem, Batı etkisidir. Özellikle kent kadını diğer yerleşim yerlerindeki kadından oldukça farklılaşmış, daha avantajlı, toplumda yer alan, çeşitli mesleklere dağılmış, özgür, çağdaş bir durumdadır.”*⁶³

⁶² Yirmibeşoğlu, a.g.e., s.74.

Devlet İstatistik Enstitüsü'nün Türkiye'de kadınlar üzerinde yaptığı araştırmanın sonucuna göre; ***“Türkiye’de kadınların işgücüne katılımı, 1950’lerde %70’ken, sürekli düşüş göstererek 1996’da %30’a inmiştir.”***⁶⁴ Bu düşüşün nedeni, kırsal kesimden kente doğru yaşanan göçler olarak görülmektedir. Kırsal kesimde tarımla uğraşan kadın, eğitimsizliğin de etkisiyle kente geldiğinde işgücüne katılım gösterememektedir.

1.5.1. Türkiye’nin Kırsalında Kadın ve Aile

Türkiye’nin doğu bölgelerinde, tarımla uğraşan yarı feodal toplumlar yaşamaktadır. Bu bölgelerde yıllar boyunca Türkler ve Kürtlerin yanı sıra çeşitli etnik gruplar yaşamıştır.

Doğu’da ailede kazanç ortaktır. Aile reisinin yani “baba”nın emrine göre kazançlar harcanır. ***“Genelde erkekler ailenin hayatını kazanır. Kadınlar örf ve din, yaşamın gerçekleri gereği erkeğe bağılıdır.”***⁶⁵

Bölge tarafından yıllardır korunan ve uygulanan birçok gelenek, töreler, ekonomik koşullar, eğitimsizlik gibi nedenlerle modernleşme yaşanmamış, aile aşiretlerin denetimi altında kalmıştır.

Pınar İlkcaracan, ***“Müslüman Toplumlarda Kadın Ve Cinsellik”*** adlı kitabında, Türkiye’nin doğu bölgelerini şöyle tanımlamaktadır:

“Türkiye’nin doğu bölgelerine ilişkin belki de en doğru nitelime, yarı feodal, geleneksel tarım ekonomisidir. Bölgede, birçok etnik grup yaşamaktadır. En geniş etnik gruplar olan Kürtler ile Türklerin yanı sıra, bölgede ayrıca Zazalar, Azeriler, Araplar, Süryaniler ve diğerleri bulunmaktadır. Bölgede yaşayan Kürt nüfusunun

⁶³ Tezcan, *Türk Ailesi Antropolojisi*, ss. 231-232.

⁶⁴ Devlet İstatistik Enstitüsü, **İstatistiklerle Kadın 1927-1992 Raporu**, Ankara, 1995.

⁶⁵ T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, **Töre Cinayetleri Panel Bildirileri**, Ankara, Aralık 1999, s.29.

çoğuna “büyük aileler” şeklinde örgütlenmiş aşiret yapıları egemendir; grup dayanışması duygusu, geniş ailenin çok sayıda mensubunu kapsar ve topluluğa karşı sorumluluklar içerir. Aşiret yapısına, genellikle, ağaya ait geniş araziler damgasını vurur. Aşiretin mensupları, toprağa sahip değildir, ağanın arazilerinde yaşarlar.”⁶⁶

Coğrafi konum nedeniyle; Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin toprakları verimsiz ve kurak olduğundan **“geçim kaynaklarının kıtlığı, bireylerin geniş aile ve akrabalık kurumları gibi ortaklaşmacı ve dayanışmacı yaşamlarını gerekli kılmıştır.”⁶⁷**

Aile ilişkilerinin kuvvetli olması, gelenek ve törelere olan bağlılığı da güçlendirmiştir. Topluluğun bir parçası olan **“bireyler üzerinde toplumsal denetim, gerek fiziksel konumdan, gerekse kültürel geleneklerden ötürü oldukça fazladır.”⁶⁸**

Türkiye’de coğrafi ve ekonomik nedenlerden ötürü, batıdan doğuya gittikçe koşullar kötüleşir. Yaşam koşullarının zorlaşması **“genel hayat standartları üzerinde olumsuz etki yaratır ve bunun sonuçlarını, erkeklerden çok kadınlar yaşar.”⁶⁹**

Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgelerinde kadını erkeğin mülkü olarak gören ve kadını yaşamdan soyutlayan, kendi seçimlerini yaşamasına izin vermeyen bir düşünce sistemi hakimdir. Bu erkek-egemen düzen, **“kadınlar ve özellikle kız çocukları üzerindeki ataerkil baskı mekanizmalarını ve onların dışa kapalılığını sürdürmeye uygun”** bir ortam hazırlamaktadır.

Daha çok Türkiye’nin doğu bölgelerinde etkisini gösteren ataerkil düzen tarafından desteklenen ve korunan töreler, kadınların üzerinde hakimiyet kuran kurallar bütünü olarak yıllardır kabul görmektedir.

⁶⁶ İlkaracan, *Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik*, ss.134-135.

⁶⁷ Tezcan, *Türk Ailesi Antropolojisi*, ss.240-241.

⁶⁸ Ergil, a.g.e., s.196.

⁶⁹ Devlet İstatistik Enstitüsü, **İl ve Bölge İstatistikleri 1994**, Ankara, 1996.

İlkkaracan konuyla ilgili şu ifadeler vermektedir;

“Kadınların yaşamını belirleyen ve yoruma açık olan geleneksel ve dini yasalar, hemen her zaman gerek ailedeki, gerekse toplumdaki erkek egemenliğini koruma işlevini görmektedir.”⁷⁰

Lale Yalçın Heckman, “Kürtlerde Aşiret ve Akrabalık İlişkileri” adlı kitabında Türkiye’nin doğu bölgelerinde kadınlar üzerinde baskı kuran erkek egemen düzeni kısaca şöyle özetliyor:

“Genç kızlar daha küçük yaşlardan itibaren erkeklerin gözetiminde tutulur. Kadının namusunu koruma görevi, evlenene kadar babasına ve erkek kardeşlerine, gerektiğinde amcası ve amcaoğullarına düşer. Evlenmesinden sonra cinselliğinin kontrolü tamamen kocasına geçer. Koca evliliğe son verme yoluyla bu sorumluluğa son verebilecekken, baba ve erkek kardeşin sorumluluğu sona ermez.”⁷¹

Türkiye’nin doğusunda kadınların yaşamları; bekaretleri ekseninde yapılandırılır. **“Onur ve şeref kodları çeşitli olsa da en önemlisi evlenmemiş kadınlar için bekaretin korunmasıdır. Evlilik öncesi ya da evlilikte bir başkasıyla cinsel ilişki, kadınlar için mutlak bir tabu durumundadır.”⁷²** Kadınların bekaretinin korunması önce kadının sonra da erkeğin sorumluluğundadır. Eşinin ya da kızının cinselliğini gerektiği gibi denetleyemeyen erkeklere saygı duyulmaz. **“Bu durumdan kurtulmanın ve saygınlığını yeniden kazanmanın yolu ise, günümüzde de uygulamalarına rastlandığı gibi “namusun temizlenmesi”dir.”⁷³**

⁷⁰ Pınar İlkkaracan, **Doğu Anadolu’da Kadın ve Aile**, İstanbul: Kadının İnsan Hakları- Yeni Çözümler, 2003, s.173.

⁷¹ Lale Yalçın-Heckman, **Kürtlerde Aşiret ve Akrabalık İlişkileri**, Gülhan Erkaya (çev.), İstanbul: İletişim Yayınları, s.292.

⁷² Amir Hassanpour, “The (Re)Production of Patriarchy in the Kurdish Language”, **Women of a Non-State Nation /The Kurds**, Serpil Çakır (drl.), İstanbul: Sel Yayınları, s.238.

⁷³ Handan Çağlayan, **Analar, Yoldaşlar, Tanrıçalar “Kürt Hareketinde Kadınlar ve Kadın Kimliğinin Oluşumu”**, 1. Basım, İstanbul: İletişim Yayınları, 2007, ss.59-60.

Kız çocuklarının okula gönderilmediği ve başlık parası için küçük yaşta kendilerinden yaşça büyük erkeklerle evlendirildiği bölgede; namus gerekçesiyle cinayetler işlenmekte, gittikçe artan intihar olaylarına rastlanmaktadır.

Mehmet Faraç, “Töre Kıskaçında Kadın” adlı kitabında, Şanlıurfa’da kadının yaşamı ile ilgili araştırma yapan GAP Kalkınma İdaresi ve Devlet İstatistik Enstitüsü’nün verilerini şöyle açıklıyor:

“Kırsal kadınların yüzde 76’sının okuma yazma bilmediği, ilkokul mezunlarının yüzde 17, okula gitmeden okuma yazma bilenlerin yüzde 6, ortaokul mezunlarının ise oranı yüzde 0,3 olarak belirleniyordu. Kent kadınının ise yüzde 45’i okuma yazma bilmezken, ortaokul üstü eğitim alanların oranı yüzde 9’da kalıyordu.”⁷⁴

Anadolu’nun erkek-egemen düşünce sistemi, aile yapısı ve kadınların cinselliklerinin erkeklerin kontrolü altında olması konuları çok eskilere dayanmaktadır.

İÖ XX. – İS IX. yüzyılları arasında Anadolu’da aile yapısının ‘*iki başlı aile*’ (La famille appariée) aşamasında olduğu görülmektedir. Şöyle ki, “bu aşamada bir erkek bir kadınla yaşar, ama gene de çok karılık (polygamie) ve uygun fırsatlarda kaçamak yapmak hakkına sahiptir. Ama ekonomik nitelikteki sebeplerden ötürü, poligamiye nadiren rastlanır; bununla birlikte çoğunlukla, ortaklaşa hayat boyunca kadından çok sıkı bir sadakat istenir ve eşini aldatan kadın şiddetle cezalandırılır.”⁷⁵

“Hitit-öncesi Anadolu’da görülen iki başlı aile ve monogami düzeni beraberinde kaçınılmaz biçimde, de facto, kadının metalaşmasını; yani alınıp-satılabilen mal haline geçmesini de getirmiştir.”⁷⁶ Kadınlara maddi olarak değer biçilmekte ve başlık parası karşılığı aileleri tarafından evlendirilmektedir.

⁷⁴ Faraç, a.g.e., ss.21-22.

⁷⁵ Friedrich Engels, “**Ailenin, Özel Mülkiyetin, Devletin Kökeni**”, Sol Yayınları, 1971.

⁷⁶ Altındal, a.g.e., s.5.

Bugün de Anadolu’da kadınların bedenleri, cinsellikleri ve davranışları, doğrudan ailenin denetimine tabidir. Kadınların bu denetime karşı gelme ihtimali, ailenin erkeklerinin en önemli endişe kaynağıdır.

Çağlayan konuya şu şekilde açıklık getirmiştir;

“Evlilik çağındaki kızlar, ne olursa olsun evdeki erkekler için mesele teşkil eder, çünkü hem kendi davranışları hem de başkalarının onlara karşı davranışları kolaylıkla ailenin haysiyetine karşı bir hakaret olarak yorumlanabilir.”⁷⁷

Anadolu’da, aile yapısında geleneksel olarak egemenlik, “baba”nın elindedir. Geçerli olan aile yapısı da babanın otoriter davranışlarını temsil eder. Bu otoriterlik, genellikle kız çocuklar üzerinde uygulanmaktadır. **“Güneydoğu’da yaygın aile tipi “ataerkil” geniş ailedir. Kırsal yörede bu tip daha yaygındır. Aileye egemen olan ilişkiler, erkeğin otoritesine dayanır.”⁷⁸**

Günümüzde hala birçok erkek, kadın ve çocuğun nüfus kâğıdının bulunmadığı bölgede, **“kan bedeli karşılığı evlenme, imam nikâhı, akraba evliliği, başlık parası, çokeşlilik, çok çocukluluk”** gibi durumlarla karşılaşmaktadır.

1.5.1.1. Türkiye’nin Doğusunda Kadın İntiharları

Türkiye’nin doğu bölgelerinde yaşayan kadınlar, yıllardır ataerkil düzenin getirdiği sert bir baskı ortamı içerisinde yaşamaktadır. Bölgenin zayıf ekonomik yapısının neden olduğu yoksulluk nedeniyle, **“kız çocuklarının daha özensiz beslenmesi, sağlık hizmetlerine ulaşamamaları, onlara ağır ev sorumlulukları**

⁷⁷ Çağlayan, a.g.e., ss.58-59.

⁷⁸ Tezcan, *Türkiye’de Töre (Namus) Cinayetleri*, s.22.

verilmesi, okula göndermede tercihin erkek çocuklar lehine kullanılması”⁷⁹ kız çocuklarının özgür bireyler olarak yetişmelerini engellemektedir.

Evlilik öncesinde baba baskısı, evlilik sonrasında ise koca baskısıyla karşılaşan Doğu Anadolu yöresi kadınları, teknolojinin bölgelerine ulaşması ve yaşam standartlarının az da olsa yükselmesi ile TV’de gördükleri hayatlardan etkilenmiş ve daha önce kader olarak benimsedikleri hayatlarının değiştirilebilir olduğunu fark etmişlerdir.

“Gazete ve televizyonlarda tanık oldukları özgür kadın yaşamlarını kendi yaşamlarında da uygulamaya döken kadınların, ilk kez bireyselliği talep ettikleri,”⁸⁰ fakat bu taleplerinin gerçekleşmemesi nedeniyle psikolojik dengesizlikler ve bunalımlar yaşadıkları gözlemlenmiştir.

Ataerkil toplum yapısının ve kapalı aile yaşantısının baskıcı düzeninden kaçışın arayışı içine giren Doğu Anadolu yöresinin genç kızlarının, çıkış yolu bulamadıklarında bunalıma girdikleri ve intihara başvurdukları görülmektedir. İntiharlar, yıllardan beri erkeklerin egemenliğinde alınır satılır bir mülk konumunda bulunan kadınların başkaldırısı olarak da tanımlanmaktadır.

Prof. Dr. Mahmut Tezcan, “Türkiye’de Töre (Namus) Cinayetleri” adlı kitabında, Doğu ve Güneydoğu Anadolu yörelerinde yaşayan genç kızların intihar etme nedenleri konusundaki varsayımları şöyle belirtiyor:

“Başlık parası

Akraba evliliği

Berdel evliliği (Değişik Usulü Evlilik)

Diyet Evliliği (Kan Bedeli Olarak Kız Verme)”⁸¹

⁷⁹ T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, **“Kadın 2000: 21. Yüzyıl İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Kalkınma ve Barış (Pekin + 5)”** Ankara, Temmuz 2000, s.12.

⁸⁰ Müjgan Halis, **Batman’da Kadınlar Ölüyor**, 1. Basım, İstanbul: Metis Yayınları, 2001, s.112.

⁸¹ Tezcan, *Türkiye’de Töre (Namus) Cinayetleri*, ss.61-62.

Diyarbakır Kadın Platformu’nun bölge kadınları üzerinde yaptığı araştırmaya göre, sadece 2000 yılının Kasım ayında 303 kadın veya genç kız intihara teşebbüs etmiş, bunların 16’sı yaşamını yitirmiştir.⁸²

Aile Araştırma Kurumu’nun raporuna göre ise;

“İntiharlarda en büyük oran % 42,9 ile okur-yazar olmayanlar, %33’ü ile de ilkokul mezunları olmuştur. Aile Araştırma Kurumu’nun raporunda intihar nedenleri arasında, % 66,7 oranıyla toplumun geleneksel yapısı ve aile ilişkileri gösterilmektedir.”⁸³

Türkiye’nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde gün geçtikçe artmakta olan genç kız intiharları ile ilgili bir başka görüş ise; intiharların töre cinayetlerinin üzerini örtmek için paravan olarak kullanılmasıdır. Bu konuda, genç kızların intihara zorlandıkları veya intihar etmiş gibi gösterildikleri de söylenmektedir.

⁸² Halis, ag.e., s.21.

⁸³ Tezcan, *Türkiye’de Töre (Namus) Cinayetleri*, s.66.

II. BÖLÜM

2. MEDYA VE TOPLUM

2.1. KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI

Sosyal bir varlık olarak insan, topluluk içerisinde yaşamaya ve topluluğu oluşturan diğer insanlarla ilişki kurmaya, duygu ve düşüncelerini paylaşmaya ve yardımlaşmaya ihtiyaç duymaktadır. İnsanlar, birbirleriyle iletişim sağlamak için ilk çağlardan günümüze kadar pek çok yöntem ve araç kullanmışlardır. Günümüzde teknolojinin gelişmesiyle, iletişim geniş kitleleri hedef alacak şekilde ilerlemiştir. Kitleleri hedef alan iletişim araçları yazılı, görsel ve işitsel olmak üzere bölümlere ayrılmıştır.

Günümüzde “*medya*” olarak da tanımlanan kitle iletişim araçları (gazete, dergi, radyo, televizyon, vs.) genel bir tanımla, “*kişilerin bilmek, öğrenmek haklarının gerçekleşmesine katkıda bulunan, bu konudaki gereksinimlerini karşılayan araçlar bütünüdür.*”⁸⁴

Kitle iletişim araçları, 19. yüzyıldan itibaren modern insanla önemli bir bağ kurmuş ve bireylerin toplumsal yaşamının önemli bir parçası olmuştur. Ayrıca bu araçlar toplumsal yaşamın algılanması ve yönlendirilmesinde önemli görevler üstlenmiştir. Kitle iletişim araçlarının dünyada etkili olarak kullanılması yazılı basın ile başlamıştır. Daha sonra 1930’lardan 1950’lere kadar radyonun etkili bir elektronik basın aracı olduğu görülmüştür. Özellikle bu dönemde radyo, siyasi iktidarların propaganda aracı olarak kullanılmış, 1950’lerden sonra televizyon, çok hızlı bir biçimde toplum hayatı içinde yerini almaya başlamıştır.⁸⁵ Teknoloji alanındaki gelişmeler iletişim araçlarına yansımış ve hızlı bir değişim dönemine girilmiştir. Günümüzde kitle iletişim araçlarında yaşanan hızlı gelişmelerden dolayı, “*iletişim toplumu*” kavramı yaşadığımız dönemi anlatmak için sıkça kullanılmaktadır.

⁸⁴ Dr. Atilla Girgin, **Haber Yazmak**, İstanbul: Der Yayınları, 2002, s.242.

⁸⁵ Bekir Kocadaş, “**Kitle İletişim Araçları ve Siyaset Kurumuna Etkisinin Analizi**”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya, 1996, s.3.

Kitle iletişimi uygarlığımızın oldukça yeni bir olgusudur. Modern iletişimi, yazılı basının gelişmesi ve okumanın bireyselleşmesi ile başlatmak mümkündür. Okumanın bireyselleşmesi, ilginç bir biçimde bilgi, haber ve kültürün üretim ve dağıtımının birliktelik gerektiren bir çabayla gerçekleşmesinin de başlangıcı olmaktadır. Kitle iletişimi olgusuna kavuşmak için belirli ön koşulların oluşmuş olması da gerekmektedir. Bu koşulların birincisi, yazılı mesajları geniş kitlelere sunabilmek için basım tekniklerinin ortaya çıkmış olmasıdır. İkincisi ise, kitlesel olarak üretilen basılı iletişim metinlerini tüketecek bir kitlenin bulunması zorunluluğudur. Böylece, yazılı iletişimin gelişmesiyle bir ölçüde kitlelere ulaşabilmek kolaylaşmıştır.⁸⁶

Kitle iletişim araçları, toplum içinde düzenli olarak yayımlanan, dolayısıyla hedef kitlenin hizmetine verilmiş haber ya da bilgi öğelerinin, düşünce ya da kanıların biçim ve koşullarının somutlaştırılmış biçimidir. Bu araçlar, herhangi bir bilgiyi, kısa zamanda geniş kitlelere en hızlı bir biçimde ulaştırabilmekte ve bu nedenle günlük yaşamda çok etkili ve önemli bir yer tutmaktadırlar.⁸⁷

Temel işlevi haber vermek olan kitle iletişim araçlarının amacı *“bireyi, içinde yaşadığı çevre, toplum ve ülkedeki gelişen olaylara ilişkin aydınlatmak, kanaatlerini değiştirmek ya da güçlendirmektir.”*⁸⁸ Kitle iletişim araçları insanları, yaşadıkları toplumda ve dünyada gelişen olaylar konusunda bilgilendirmekte ve kamuoyunun oluşmasına katkıda bulunmaktadır.

Bugün *“medya”* olarak adlandırdığımız kitle iletişim araçları, büyük birer ticari işletme haline gelmiştir. Gelişmiş teknolojiler kullanarak daha çok sayıdaki kişiye, daha etkin biçimde ulaşmaktadırlar. *“Teknolojik gelişmeler sonucu, sayıları ve etkinlikleri gün geçtikçe artan kitle iletişim araçlarının, “kanaat oluşumu sürecine” daha geniş bir biçimde katkıda bulunacakları kesindir.”*⁸⁹

⁸⁶ Özer Ozankaya, *Türkiye’de Yığın İletişiminin Demokratik Siyasal Kültür Gelişimindeki Yeri ve Önemi*, cilt:35, Ankara: A.Ü.S.B.F. Yay., 1980, s.161.

⁸⁷ Doç. Dr. Atilla Girgin, *Yazılı Basında Haber ve Habercilik Etik’i*, 2. Basım, İstanbul: İnkılap Kitabevi Yayınları, 2003, s.48.

⁸⁸ Ali M. Vural, “Yerel Kamuoyunun Kitle İletişim Aracı Olarak Yerel Basın”, *Yeni Türkiye*, Sayı 12, Ankara, 1996.

⁸⁹ Sevim Gürbüz, *Kitle Haberleşmesi*, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1981, s.19.

Yukarıda belirttiğimiz gibi, kitle iletişim araçlarının dünyada etkili olarak kullanılması yazılı basın yani gazeteler ile başlamıştır. Daha sonraki dönemde işitsel ve görsel iletişim araçları ortaya çıkmış ve toplum hayatında önemli bir yer almıştır.

Bekir Kocataş, kitle iletişim araçlarının önemine şu şekilde vurgu yapmaktadır;

“1930’lardan 1950’lere kadar radyonun etkili bir elektronik basın aracı olduğu görülmüştür. Özellikle bu dönemde radyo, siyasi iktidarların propaganda aracı olarak kullanılmış, 1950’lerden sonra televizyon, çok hızlı bir biçimde toplum hayatı içinde yerini almaya başlamıştır.”⁹⁰

Gazetenin ardından radyonun ve özellikle de televizyonun, toplumda etkinliğini giderek arttırması, insanların habere ulaşmasını kolaylaştırmış ve kişilerin toplumsal sorunlar üzerinde düşünmesine, örgütlenmesine ve birlikte çözüm arayışına girmesine yardımcı olmuştur. ***“Toplumsal ve siyasal hareketliliğe ivme kazandıran kitle iletişim araçları, pek çok toplumda bütünleşmenin gerçekleşmesine ön ayak olmuş ve gelişmiş ülkelerde enformasyon toplumunun gelişini haber vermiştir.”⁹¹***

2.1.1. Kitle İletişim Araçları Gücünü Nereden Almaktadır?

Kitle iletişim araçlarının bir takım güçleri olduğu kabul edilirse, bu güçlerine paralel olarak da bir takım etkilerinin olacağı kendiliğinden kabul görecektir. Bu başlık altında, çalışmanın da amacı doğrultusunda, bu güçlerin ve etkilerin kısa bir tanımlaması yapılmaya çalışılacaktır.

Bugün ***“medya”*** olarak da adlandırdığımız kitle iletişim araçları, okuyucu, dinleyici ve izleyici olarak nitelendirilen pek çok insana ulaşabilme yeteneğine sahip olduğundan, en önemli iletişim kanalı olma özelliğine sahiptir. Bir diğer deyişle kitle

⁹⁰ Kocadaş, a.g.e, s.3.

⁹¹ Önder Şenyapılı, **Toplum ve İletişim**, Ankara: Turhan Yay., 1981, s.9.

iletişim araçları, insanların temel enformasyon ve eğlence kaynağı olarak kabul edilmektedir. Kitle iletişim araçlarının esas gücü, insanların dünya görüşlerini şekillendirebilmesi, düşünce ve fikirlerin temel kaynağı olabilmesi gerçeğinde saklıdır.⁹²

Breton'a göre kitle iletişim araçları gücünü *'haberleşme'* kavramının günümüzde değişen anlamından almaktadır. Günümüzde insanlar yaşamak için haberleşmek yerine, haberleşmek için yaşamakta; bu durum özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra medyanın gücünü hızla arttıran bir etken oluřurmaktadır⁹³.

Burton'un sözünü etti *'düşünce ve fikirlerin temel kaynağı olabilme'* ayrıcalığını, II. Dünya Savaşı'ndan sonra hızla yaygınlaşan televizyonun ele geçirdiğini söylemek mümkündür. Kitle iletişim araçlarına g veren unsurlardan biri de birçok insanın *'Thomas Sendromu'*na yakalanmış olmasıdır.

Bombardier, Thomas sendromunu televizyon izleyicileri açısından açıklamakta ve *"Bu insanlar küçük ekranda gördüklerinin dışındaki her şeyi yok sayıyorlar ve gerçek olarak kabul etmiyorlar"*⁹⁴ demektedir. Bu cümle kitle iletişim araçlarının geneline uygulandığında, *"eğer bir olay kitle iletişim araçlarında yer bulabilmişse, insanlar tarafından 'olmuş' sayılır"* sonucuna rahatlıkla ulaşılabilir. Kitle iletişim araçları izleyicilerinin bu türden bir algılamaya sahip olması, bu araçlara tahmin edilenin de ötesinde bir g kazandırmaktadır. İletişim kavramına atfedilen işlevler de kitle iletişim araçlarına büyük oranda g vermektedir.

İletişim; habercilik, toplumsallaştırma, isteklendirme, tartışma ve diyalog, eğitim, kültürel geliştirme, bütünleştirme ve eğlence gibi işlevleri ile toplumu kuran ve onun varlığını sürdüren bir özellik taşımaktadır.⁹⁵

⁹² G. Burton, **Görünenden Fazlası**, Nefin Din (ev.), İstanbul: Alan Yayıncılık, 1995, s.15.

⁹³ P. Breton , "İletişim İdeolojisi ve İletişim Araçlarının Gücü", Jean Marie Charon (drl.), **Medya Dünyası**, Oya Tatlıpınar (ev.), İstanbul: İletişim Yayınları, 1992, s.181.

⁹⁴ Bombardier, "Görüntü Kültürünün Tiranlığı", Jean Marie Charon (Drl.), **Medya Dünyası**, Oya Tatlıpınar (ev.), İstanbul: İletişim Yayınları, 1992, s.193.

⁹⁵ S. MacBride , "Bir ok Ses Tek Bir Dünya", **Unesco Türkiye Milli Komisyonu Raporu**, 1993, s.15.

Çağdaş toplumda kitle iletişim araçlarına da benzer işlevler atfedilmektedir. Bu araçlar, iletişimin taşıyıcısı olarak iletişimin işlevlerini yerine getirir hale gelmiş, neredeyse iletişimin kendisine dönüşmüştür.

2.2. KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARININ ETKİLERİ

Kitle iletişim araçları birtakım güçlere sahipse, birtakım etkilerinin de olduğu düşünülmelidir. Medyanın etkileriyle ilgili olarak günümüze dek birçok kuram geliştirilmiş ve pek çok araştırma yapılmıştır. Bu araştırmalar “*uyarı merkezli*”, “*izleyici merkezli*” ve “*medya merkezli*” bakış açılarından yürütülmüştür. Uyarı merkezli bakış açısıyla yapılan etki araştırmaları 1900’lerde başlayıp 1940’lara kadar etkisini sürdürmüştür. Bu araştırmalar kitle iletişim araçlarının güçlü ve ikna edici etkiye sahip oldukları görüşünün oluşmasına ve yaygınlaşmasına yol açmıştır.⁹⁶

Ancak Klapper’in, 1960 yılında yayınlanan, kitle iletişim araçlarının mevcut düşünce ve duyguları değiştirmekten çok güçlendirdiği yolundaki görüşleri, 1970’lere kadar tartışmalara yön vermiştir. İzleyici merkezli bakış açısıyla yapılan etki araştırmaları ‘*kanaat önderleri*’ kavramını ön plana çıkarmış, “*medyanın bireyleri doğrudan doğruya pek etkilemediği, kanaat önderlerinin süzgecinden geçerek sosyal ilişkiler ağına girdiği*” görüşü hakim olmuştur. Dolayısıyla medyanın, sosyal ilişkilerde değişime yatkın eğilimleri varsa ancak o zaman değişim sürecini etkilediği düşünülmüştür.⁹⁷

İzleyici merkezli bakış açısıyla yapılan ilk araştırmalar, kitle iletişiminin dolaysız etkilerini ortaya koymada yetersiz kalınca yeni araştırmalara girilmiş, dinleyici-okuyucu kitlesinin kim olduğu, medyadan faydalanmak için ne yaptığı, ne istediği ve sonuçta ne elde ettiği gibi sorular, araştırmaların odak noktasına yerleşmiştir. İzleyici merkezli araştırmalar çerçevesinde ‘*yararlar ve doyumlar yaklaşımı*’ olarak adlandırılan bu araştırmalarla dinleyici, okuyucu kitlesinin birtakım istek ve

⁹⁶ O. Gökçe, *İletişim Bilimi*, Ankara: Siyasal Kitapevi, 2006, s.133.

⁹⁷ Gökçe, a.g.e., ss.140-141.

beklentilerini karşılamak için medyaya yöneldikleri, belirli doyumlara ulaştıkları ve böylece gerginliklerin azaldığı sonucuna ulaşılmıştır.⁹⁸

Medya merkezli bakış açısıyla yapılan araştırmalara kadar, geliştirilen model ve yaklaşımların amacı medyanın tutum ve davranışlar üzerindeki etkileri üzerine yoğunlaşmıştır. Günümüzdeki araştırmalar ise medyanın uzun vadeli etkileri üzerinde yoğunlaşmaktadır. Dolayısıyla araştırmalar medya merkezli bakış açılarıyla yapılmaktadır. Medya merkezli bakış açıları içerisinde özellikle '**yetiştirme varsayımı**' bu çalışma açısından önemlidir. Yetiştirme varsayımı, kitle iletişim araçları tarafından yapılandırılan temsili gerçekle ilgilenmekte, temsili gerçeğin sosyal gerçeği tanımlamada nasıl bir rol oynadığı sorularına yanıt aramaktadır.

Gerbner ve arkadaşları, yaptıkları araştırmalar ve analizlerle; televizyon gerçekliği ile günlük yaşamın gerçekliğini karşılaştırarak üç temel sonuca ulaşmışlardır. Birincisi; çağdaş toplumda, kişileri birbirine bağlayan ve ortak bilinci kuran kültürel ürünler kitle iletişim araçlarından sağlanmaktadır. İkincisi; özellikle televizyon, toplumun bütün katmanlarına girer, tekrarlanan ve yaygın kalıplar yoluyla belli bir dünya görüşünü ortaya atar; bu kalıplar organik bir şekilde birbiriyle ilişkili ve içsel olarak uyumludur. Televizyonun ortaya koyduğu dünya görüşü ılımlılık ve orta yol üzerine kurulmaktadır. Üçüncüsü ise; televizyon toplumun tamamını veya önemli bir bölümünü tam olarak yansıtmaz. Televizyon dünyasında hemen herkes ortalama bir gelirle rahat bir yaşam sürüyor görünmektedir.⁹⁹

Kitle iletişim araçları, çeşitli görüşleri yansıtmamasının, bunları ortaya çıkartıp tutumların oluşmasına katkıda bulunmasının yanı sıra, gerçekliğin yanılsamalı bir biçimde algılanmasına da yol açar. Özellikle televizyonun zaman zaman izleyicilere, seçenek olarak görünebilecek yaşam biçimleri ve özlemlerin canlı imgelerini sunduğu

⁹⁸ Gökçe, a.g.e., ss.141-142.

⁹⁹ İrfan Erdoğan ve K. Alemdar, **İletişim ve Toplum, İletişim Kuramları, Tutucu ve Değişimci Yaklaşımlar**, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1990, s.142.

da bir gerçektir. Bu da azınlıkta kalan görüşlerin, karşı kültür değerlerinin meşruluk kazanmasını sağlayabilir.¹⁰⁰

2.2.1 Kitle İletişim Araçlarının Toplum Üzerindeki Etkileri

Kitle iletişim araçlarının, hizmet verdikleri toplumun siyasi, ekonomik ve farklı sosyo-kültürel özelliklerine bağlı olarak farklı bakış açıları sergiledikleri düşünülmektedir.

Kitle iletişim araçları, içinde yapılandıkları sistemin yapısal özelliklerini taşımakta, dolayısıyla da o sistemin bir parçası olarak işlev görmektedir. Yani kitle iletişim araçlarından yansıyanlar yaşadıklarımızdan ya da yaşamakta olduklarımızdan farklı şeyler değildirler. Bu nedenle de kitle iletişim araçlarının üretimsel ortamı, yani içeriği, içinde yer aldıkları ve yapılandıkları toplumu büyük ölçüde temsil etmektedir. Toplumun egemen değerleri, yaşam biçimleri, gelenek ve görenekleri, üretim ve biçimleri, kısaca her türlü ilişki biçimi o toplum içerisinde işlevsellik kazanan kitle iletişim araçlarının içeriğini belirlemektedir.¹⁰¹

Kitle iletişim araçları toplumdan bağımsız değildir. İçeriğiyle toplumun kültürünü ve değer yargılarını yansıtır. Toplum var olan özellikleriyle kitle iletişim araçlarını etkilerken, kitle iletişim araçları da aktardığı bilgi ve düşüncelerle topluma yeni bir bakış açısı getirmekte, kişileri başka kültürler ve değerlerle birleştirmektedir.

19. yüzyılın sonundan 1930'lara kadar olan dönemde ağırlıklı olan görüş, kitle iletişimi araçlarının, insanların tutum ve davranışları üzerinde değişiklik yapacak düzeyde etki gücüne sahip olduklarıydı. Özellikle sanayileşmiş toplumda, yüz yüze iletişim azalıp, kitle iletişimi araçlarının oluşturduğu ortamdan gelen enformasyonun yoğunluğu arttıkça, etki gücünün de arttırdığı düşünülüyordu.

¹⁰⁰ MacBride, a.g.e., ss.17-18.

¹⁰¹ Selma Ulus, "Türkiye'de Cinsiyet Eşitsizliğinin Feodal Örneği olarak Güldünya Tören ve Kadriye Demirel Töre Cinayeti Haberlerine Eleştirel Bir Bakış", **Medya Eleştirileri**, Can Bilgili (drl.), İstanbul: Beta Basım Yayın, Kasım 2005, s.206.

2.2.2. Kitle İletişim Araçlarının Etkilerinin Sınıflandırılması

Kitle iletişim araçlarının gerek bireyler, gerekse toplum üzerindeki etkileri konusu, araçların ilk ortaya çıktığı dönemden bu yana sürekli tartışılmaktadır. Kitle iletişim araçlarına ilişkin yaygın kuramların hakim sorusu etki ve buna bağlı olarak tutum değişikliği üzerine olmuştur. Araçların birey ve toplum üzerinde birtakım etkileri olduğunu kabul eden iletişim araştırmacıları ise genel olarak etkinin derecesini araştırmışlardır. Konuyla ilgili olarak yapılan, Liberal ve Marksist Kitle İletişim Araştırmaları şeklinde ikiye ayrılabilen bu araştırmalar¹⁰² sonucunda birçok teori ve model geliştirilmiştir.

Kitle iletişim araçlarının birey ve toplum üzerindeki etkileri konusundaki çalışmaların 1960'lardan sonraki en çok araştırılan kısmı tutum değişimi olmuştur. Bu araştırma alanında tutum değişimi üzerine pek çok kuram geliştirilmiştir. Heider, Newcomp, Festinger, Osgood, Abelson gibi araştırmacılar iletişim araçlarının tutum değişimi üzerinde etkisini araştıranlardan birkaçıdır.¹⁰³

Bu etkiyi inceleyen Arthur Asa Berger günümüz toplumlarında medyanın etkileri konusunda yeni bir sınıflandırmaya gitmiştir. Berger tarafından sınıflandırılan söz konusu teorileri şu şekilde sıralamak mümkündür:

- *Sosyalizasyon Teorisi (Socialization Theory).*
- *Gündem Oluşturma Teorisi (Agenda-Setting Theory).*
- *Eşik Bekçiliği Teorisi (Gate keeping Theory).*
- *Yetiştirme Teorisi (Cultivation Theory).*
- *Pekiştirme Teorisi (Reinforcement Theory).*

¹⁰² Şermin Tekinalp, Ruhdan Uzun, **İletişim Araştırmaları ve Kuramları**, İstanbul: Derin Yayınları, 2004, s.111.

¹⁰³ Tekinalp ve Uzun, a.g.e, s. 111.

- *Sessizlik Sarmalı Teorisi (Spiral of Silence Theory).*
- *Kültürel Emperyalizm Teorisi (Cultural Imperialism Theory).*¹⁰⁴

2.2.2.1. Sosyalizasyon Teorisi

Sosyalizasyon Teorisi, bireylerin sosyalleşme sürecinde iletişim araçlarının rolünü irdelemektedir. “**Kitle iletişim araçlarının sosyalizasyon sürecindeki rolünün günden güne arttığı**” noktasından hareket eden Sosyalizasyon Teorisi, kitle iletişim araçlarının bireyin tutum, inanç ve değerler sistemine etki ederek, sosyal kimliğin oluşmasında önemli bir rol oynadığını dile getirmektedir. Hatta bu teori ile kitle iletişim araçlarının bireyin sosyalizasyon sürecinde aile, iş grupları, meslek grupları ve din gibi aktörlerin önüne geçtiği de iddia edilmektedir. Görüldüğü üzere bireyin sosyalleşmesinde büyük rol oynayan aile, din adamları, eğitimciler ve politikacılar gibi kesimlerin, günümüz toplumlarında bu önceliği iletişim araçlarına kaptırdığı noktasından hareket eden “**Sosyalizasyon Teorisi**”, bireylerin sosyalleşmesinde iletişim araçlarının diğer ajanlardan daha etkili olduğu varsayımına dayanmaktadır.¹⁰⁵

2.2.2.2. Gündem Oluşturma Teorisi

Gündem Oluşturma Teorisi, “**kitle iletişim araçlarının ülke ve dünya sorunları hakkında kamuoyuna bilgi sunmasının, bu konuların kamuoyunda da bir önceliğe sahip olması sonucunu doğurduğu**” düşüncesinden hareketle 1972 yılında Mc Combs ve Shaw tarafından ortaya atılmıştır. Dolayısıyla teori kitle iletişim araçlarının haberleri sunuş biçimi yoluyla bazı konulara ağırlık vererek, kamuoyunun gündemini belirlediği görüşüne dayanır. Buna göre kitle iletişim araçları haber ve bilgilerin önem sıralamasını belirleyerek, toplumun neyi ne kadar bilmesi gerektiğine

¹⁰⁴ Metin Işık, **Kitle İletişim Teorilerine Giriş**, Eğitim Yayınları, 2002. s.70.

¹⁰⁵ Konca Yumlu, **Kitle İletişim Kuram ve Araştırmaları**, İzmir: Nam Basım , 1994, s.72.

onlar adına karar vermektedir. Böylece kitle iletişim araçlarının gündemine alarak, büyük ağırlık ve yer verdiği konuların kamunun da gündemine girdiği ve kamu tarafından önemli olarak algılandığı; aksine kitle iletişim araçlarında yer almayan konuların ise önemsiz olarak nitelendirildiği görüşü benimsenmektedir.¹⁰⁶

2.2.2.3. Eşik Bekçiliği Teorisi

Eşik Bekçiliği Teorisi, kitle iletişim araçlarında haberlerin toplanması, seçilmesi ve kitlelere ulaştırılması aşamalarında örgüt içerisinde görevli kişilerin etkili olduğu varsayımına dayanmaktadır. Özellikle haberlerin seçilmesi aşamasında bazı olay ve olguların göz ardı edildiği, bunun ise “*birey ve topluma etki ettiği*” savunulmaktadır.¹⁰⁷

Olması gereken, iletişim sürecinde kaynak konumunda bulunan eşik bekçilerinin mesajı hedef kitlenin algılayabileceği bir şekilde kurgulamalarıdır. Fakat iletişim kanalının niteliğine bağlı olarak yazı, resim ve ses gibi simgeleri kullanan eşik bekçileri, böylece kodladıkları mesajların hedef kitleyi oluşturan bireyler üzerinde istenilen etkiyi uyandırmasına çalışmaktadırlar. Haber seçimi, kurgulanması ve sunulması aşamalarını içine alan ve “*eşik bekçiliği süreci*” olarak da ifade edilebilen söz konusu süreç içerisinde ise, eşik bekçilerinin kişiliği, dünya görüşü, tercihleri, ön kabulleri, peşin hükümleri, kognitif önsezileri, sezgileri, değer yargıları, eğilimleri, ilgileri, tutumları, ahlak ilkeleri, düşünme çerçeveleri gibi bağımsız değişkenler rol oynamaktadır. Ayrıca mesleki, kurumsal, geleneksel, tarihi, sosyal, siyasi, iktisadi ve kültürel değerler sistemindeki aracı değişkenler de bu sürece etki etmektedir.¹⁰⁸

¹⁰⁶ Metin İnceoğlu, **Tutum Algı İletişim**, Ankara: Verso Yayıncılık, 1993, s.132.

¹⁰⁷ Tekinalp ve Uzun, a.g.e., s.136.

¹⁰⁸ M. Sadullah Cebi, "Medyada Haber Seçiminin Teorik Boyutları", **Bilim Dergisi 3**, Güz Sayısı, Ankara, 1996, s.248.

2.2.2.4. Yetiştirme Teorisi

Yetiştirme Teorisi, Gerbner önderliğindeki Pennsylvania Üniversitesi Annenburg İletişim Okulu'ndaki bir grup araştırmacı tarafından ortaya atılmıştır. “**Kültürel Göstergeler**” ekolü olarak tanınan bu grup, televizyonun birey ve toplum üzerindeki etkileri konusunda çalışmalarda bulunmuştur. Gerbner ve arkadaşları televizyon yoluyla oluşturulan gerçeklik dünyası ile gerçek dünya arasındaki ilişkiyi ve bu arada da şiddetin rolünü incelemeye çalışmıştır¹⁰⁹. Gerbner'in geliştirdiği “**Yetiştirme Teorisi**”ne göre, kitle iletişim araçları-özellikle televizyonda sembolik bir çevre oluşturarak, bireylerin yetiştirme ve yaşam biçimleri üzerine etki etmektedir. Buna göre, televizyon bireylerin yetiştirmelerinde veya belirli inanç ve değerleri kabul etmelerinde en az aile büyükleri, din adamları, öğretmenler kadar etki etmektedir.

2.2.2.5. Pekiştirme Teorisi

Pekiştirme Teorisi adıyla anılan ve “**İki Aşamalı Akış Kuramı**” da denilen bu teori, kitle iletişim araçlarının bireysel davranış ve tutumları değiştirmekten çok, mevcut tutum ve davranışları pekiştirdiğini savunmaktadır. Kitle iletişim araçları tarafından sunulan iletilerin öncelikle kanaat önderlerince alındığını, ardından kanaat önderlerince yorumlanan iletilerin halka ulaştırıldığı varsayımına dayanan bu teori, böylelikle kitle iletişim olayında iki aşamalı bir akışın söz konusu olduğunu ileri sürmektedir.¹¹⁰

2.2.2.6. Suskunluk Sarmalı Teorisine

Suskunluk Sarmalı Teorisine göre, kitle iletişim araçlarında az yer bulan görüşler daha az sayıda kişi tarafından destek görüp ifade edilebilirken, çok yer bulan görüşler

¹⁰⁹ Metin Işık, **İletişimden Kitle İletişimine**, Konya: Mikro Yayıncılık, 2002, s.58.

¹¹⁰ Werner J. Severin ve W. James Tankart, **İletişim Kuramları**, A. A. Bir ve S. Sever (çev.), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1994, s.340.

ise kişilerin çoğunluğun yanında yer alma duygusuyla hareket etmelerinden dolayı yeni taraftarlar kazanmaktadır. Bireyler suskun kaldıklarında bu görüş daha az yaygın ve geçerli görüleceğinden bir suskunluk sarmalı oluşmaktadır. Sonuçta, toplumda yaygın görüşlerin dışında görüşe sahip olan insanlar giderek seslerini duyurmada daha az istek duyacağından, kitle iletişim araçlarınca ifade edilen görüşler daha baskın ve doğru görüş olarak algılanacaktır.¹¹¹

2.2.2.7. Küresel Emperyalizm Teorisi

Marksistlerce geliştirilen ve ardından gelen neo-Marksistlerce de benimsenen Kültürel Emperyalizm Teorisi, gelişmiş ülkelerin egemen kültür ve değerlerinin kitle iletişim araçları yardımıyla gelişmekte olan diğer ülkelere empoze edildiği varsayımından yola çıkmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, Kültürel Emperyalizm Teorisi'nin temelde medya etkilerinin güçlü olduğu düşüncesine dayandığını söylemek mümkündür.¹¹²

2.3. MEDYANIN TOPLUMSAL GÖREV VE SORUMLULUKLARI

“*Medya*” varlık olarak kaynağını, toplumsal bir ihtiyaç olan “*iletişim*” kavramından almaktadır. İnsanlar arasında ilk toplumlardan beri var olan, duygu, düşünce ve bilgi aktarımı olan iletişim, ilk çağlarda ateş, duman vb. ilkel yollarla yapılırken, günümüzde teknolojinin gelişmesiyle ileri boyutlara taşınmıştır.

Kişiler arasında gerçekleşen duygu, düşünce ve bilgi aktarımı ile “*belirli bir topluluk içinde benzeşme ve birlik taşıyan bir ortaklık*”¹¹³ sağlayan iletişim, o toplulukta kültürü, gelenek ve görenekleri oluşturmada ve bunların sürekliliğine yardımcı olmaktadır. Bugün, geniş kitleleri hedef alan iletişim araçları, insanlar

¹¹¹ Işık, *İletişimden Kitle İletişimine*, s.93.

¹¹² İrfan Erdoğan, *Dünyanın Çarpık Düzeni Uluslararası İletişim*, İstanbul: Kaynak Yayınları, 1995, s.279.

¹¹³ A. Reşit Kaya, *Kitle İletişim Sistemleri*, Ankara: Teori Yayınları, 1985, s.1.

arasındaki bu ileti alışverişini hızlandırmıştır. Böylece topluma birlik duygusu veren kitle iletişim araçlarının, diğer bir deyişle medyanın topluma karşı yerine getirmesi gereken görev ve sorumlulukları artmıştır.

Sosyal kimlik oluşturma, gündem yaratma, toplumu bilgilendirme gibi etkileri bulunan medyanın, işlevini doğru yerine getirebilmesi için görevlerini doğru biçimde yerine getirmesi ve sorumluluklarına uyması gerekmektedir.

Basının kamu görevi, “*haber vermek, bilgilendirmek, denetlemek, eleştirmek, böylece kamuoyunun oluşmasına katkıda bulunmak ve oluşan bu kamuoyunu açıklamak*” olarak tanımlanmaktadır. Bu çerçevede basın, bir yandan yazarların ve yazarların bağlı bulundukları, resmi ya da resmi olmayan grupların ve örgütlerin kanaatlerini yönetime duyuran, bir yandan da hedef kitlesinde, kanaatlerin oluşturulması sürecinde görev alan bir araç olarak görülmektedir.¹¹⁴

Haber verme, kitle iletişim araçlarının temel ve en bilinen işlevidir. İnsanlar bilgilenme, anlama, başkalarından geri kalmama ve hoş vakit geçirme isteği gibi nedenlerle kitle iletişim araçlarını izlerler. Kitle iletişim araçları birbirinden bağımsız geniş kitleler üzerinde tutum ve davranış değişikliği yaratarak insanların bilgi düzeylerini değiştirir. Kitle iletişim araçları dünyada ve toplumdaki durumlar ve olaylar hakkında bilgi verir. Kitle iletişim araçları insanlara bilmediği, görmediği konular ve yerlere ait bilgiler verir. Böylece insanlar, dolaylı olarak yaşamın değişik alanlarına ilişkin bilgi sahibi olurlar.

Toplumu ilgilendiren konularda, değişik siyasal ve bilimsel görüşlerin serbestçe ortaya atılıp tartışılması, demokratik yönetimde önemli bir etken olan kamuoyu oluşturulmasına yol açar. Medyanın gündemine aldığı konuların, kamunun da gündemine girdiği ve genellikle medyanın istediği biçimde kamuoyunda bir “*iklim*” yaratıldığı bilinmektedir. Toplumun büyük bir bölümünü etkileyen gelişmeler karşısında kamuoyu baskısı yaratmak veya ileride olumsuz sonuçlar doğuracak

¹¹⁴Dr. Atilla Girgin, **Türk Basın Tarihi’nde Yerel Gazetecilik**, İstanbul: İnkılap yayınları, 2001, s.144.

konularda kamuoyunun aydınlatılması, toplumun kendi kendini kontrol etmesini sağlar. Bu ise yöneten ve yönetilenlerin birbirlerinin eylem ve işlemlerini daha iyi denetlemesine yol açar. Kısaca kamuoyu, bir toplumsal denetim aracıdır: kamuoyu aleyhlerine döndüğünde bireyler, ünlerini yitirme ve dışlanma, hükümetler de iktidarlarını yitirme korkusu duyarlar.¹¹⁵

Atilla Girgin, bu konuda şu ifadelerle yer vermektedir;

“Basının en temel işlevi haber vermek, böylelikle de bireyi içinde yaşanan çevre, toplum, ülke ve de uluslararası ortamdaki gelişen olaylara ilişkin aydınlatarak, onun, kanaatlerini sürdürmesini, güçlendirmesini ya da değiştirmesini sağlamaktır.”¹¹⁶

Basının bu temel görevlerini yerine getirirken bazı sorumlulukları da yerine getirmesi ve meslek üyelerince kabul edilmiş bazı ortak kurallara uyması gerekmektedir. Basının sorumluluklarına uyması toplum yararına olan işlevini yerine getirmesi için önemlidir. Basın **“adil ve abartısız olmalı, insanları bir şeye ulaşmak için araç olarak değil amaç olarak görmeli, haberin sonuçlarını dikkate almalı, bildirileni sunmalı ve yerinde ayrımlar yapmaktan çekinmemelidir.”¹¹⁷** Toplumun bilgi edinme hakkını doğru olarak yerine getirmek için doğru ve tarafsız haber ilkesinden vazgeçmemelidir.

Girgin, “Türk Basın Tarihi’nde Yerel Gazetecilik” adlı kitabında basının genel görevlerini şöyle belirtmektedir:

- *“Anlamlı bir çerçeve içinde, günün olaylarını doğru, tam ve mantıki bir biçimde sunma,*
- *Kanaat ve eleştirilerin değiş tokuş edildiği bir forum olma,*

¹¹⁵ T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, **MEGEP Kitle İletişimi**, Ankara, 2006, s.32.

¹¹⁶ Girgin, *Türk Basın Tarihi’nde Yerel Gazetecilik*, ss.141-142.

¹¹⁷ Raphael Cohen- Almagor, **İfade, Medya ve Etik**, S. Nihat Şad (çev.), 1. Basım, Ankara: Phoenix Yayınevi, Temmuz 2002, s.101.

- *Toplum içindeki grupların kanaatlerini ve tavırlarını birbirlerine duyurabilecekleri bir araç olma,*
- *Toplumun amaçlarını ve değerlerini sunma ve açıklama yöntemi olma,*
- *Yansıttığı bilgi, düşünce ve duygu akımlarıyla toplumun bütün üyelerine erişebilme.”¹¹⁸*

Medya, insanlara toplum içerisindeki yaşamları için gerekli bilgiler aktarır, bu bilgilerin bazıları insanların yurttaş olarak yükümlülüklerini yerine getirebilmeleri için hayati önem taşır. Bu nedenle medyanın “**ulus ve devletin ahlak kuralları, yurttaşların temel hakları ve halka yol gösteren doğruları**”¹¹⁹ dikkate alması gerekmektedir.

Medya, tüm ideoloji ve dinlere karşı saygılı olmak durumundadır. Fakat toplumun huzurunu ve düzenini bozan, toplum içinde kargaşaya neden olan ve insan yaşamını tehdit eden fikirlere karşı durmalıdır.

Medya, başta barış, demokrasi ve insan hakları olmak üzere insanlığın evrensel değerlerini, çok sesliliği, farklılıklara saygıyı savunur. “**Milliyet, cinsiyet, dil, din, sınıf ve felsefi inanç ayrımcılığı yapmadan tüm ulusların, tüm halkların ve tüm bireylerin haklarını ve saygınlığını tanır. İnsanlar, topluluklar ve uluslararası nefreti, düşmanlığı körükleyici yayından kaçınır.**”¹²⁰

¹¹⁸ Girgin, *Türk Basın Tarihi’nde Yerel Gazetecilik*, s.142.

¹¹⁹ Earl Winkler, “The Unbearable Eightness of Moral Principle: Moral Philosophy and Journalistic Ethics”, **Deadlines and Diversity**, Valeric Alia, Brian Brenan ve Barry Hoffmaster (Ed.), Halifax: Fernwood, 1996, ss.12-20.

¹²⁰ Girgin, *Haber Yazmak*, s.246.

2.3.1. Medyanın Dördüncü Güç Olma İddiası

Kitle iletişim araçlarının en önemli işlevlerinden biri toplumda kamuoyunun oluşmasına katkıda bulunmaktır. Halkı olup bitenler hakkında, tam ve doğru biçimde bilgilendirerek onları ortak bir düşüncede birleştirmektedir. Kitle iletişim araçları *“değişik görüşlerin kamuoyuna yansımaya, baskı gruplarının görüşlerinin yönetici seçkinleri etkilemesine yardımcı olan “devletin dördüncü gücü” konumundadırlar.”*¹²¹

Medya, devletin (yasama, yürütme, yargı) güçlerinden sonra gelen *“dördüncü güç”* olarak vatandaşlara, ilk üç gücün kötüye kullanılmasına karşı başvurulabilecek bir güç, demokratik denetimin güvencesi olarak sunulmaktadır.

Dördüncü güç olarak medyanın görevi **“tüm yetkililerin eylemlerini soruşturup incelemek ve iktidarın kötüye kullanıldığı, yetersiz kaldığı, yolsuzluk ya da başka sapmaların bulunduğu durumlarda bunları açıklamaktır.”**¹²²

Özgürlükçü demokrasilerde, kitle iletişim araçlarının haber verme, bilgilendirme, eğitime, denetim, eleştiri, eğlendirme, yöneticilerle halk arasında diyalog kurma, böylece kamuoyunun oluşmasına katkı ve oluşan kamuoyunu açıklama gibi kamusal görevleri, kişisel hak ve özgürlükleri zedelemeyecek bir biçimde, hiçbir grup, makam ve kişi farkı gözetmeden yerine getirmeleri gerekmektedir.¹²³

Topluma bilgi verme, kamuoyu oluşturma, dördüncü güç olarak iktidarı denetleme gibi olumlu etkileri bulunan kitle iletişim araçları, kimi zaman bu gücü kötüye kullanmak isteyen kişilerin himayesi altında kalmakta ve toplumu olumsuz yönde etkilemektedir.

Günümüzde, insanlar birçok olayı kitle iletişim araçlarından takip etmektedir. Kişilerin dünya hakkında bütün bildikleri onlara gazete, dergi, radyo ve televizyon gibi

¹²¹ Ersan İlal, **İletişim, Yıgımsal İletişim Araçları ve Toplum**, İstanbul: Der Yayınları, 1989, s.55.

¹²² Girgin, *Yazılı Basında Haber ve Habercilik Etik'i*, s.185.

¹²³ Girgin, *Haber Yazmak*, s.242.

kitle iletişim araçları tarafından aktarılmaktadır. Her geçen gün biraz daha fazla insan hayatı içerisinde yer alan kitle iletişim araçları, insanların zihninde bir dünya imajı çizmekte ve bu imajla ilgili ne düşünecekleri topluma dayatılmaktadır.

Bu dayatılan fikirler, kimi zaman iktidarın benimsenmesini istediği düşünceler olabilmektedir. Diğer bir deyişle, düşünme biçimleri, çıkar sahibi bireyler ve gruplar tarafından tayin edilmekte ve kitleler yanlış, eksik veya taraflı bilgiler aktarılarak olumsuz olarak etkilenmektedir.

2.4. HABER VE HABERCİLİK

“*Haber*” kavramının ne olduğu uzun tartışmalara neden olmuştur. Bu konuda pek çok tanım analizi yapılmıştır. Bugüne kadar, kişilere göre farklılık gösteren bir “*haber*” anlayışı varlığını korumuştur.

Golding ve Elliot’a göre haber, “*gerçeğin bütünleştirilmiş bir resmini ortaya koyan ideolojidir.*”¹²⁴ Oya Tokgöz, “*haber*” için “*bir olayın raporudur.*”¹²⁵ derken, Ayçetin Tuglar, haberi “*toplumu ilgilendiren olay, fikir ve kanıların, iyi ve doğru bir şekilde, yayın araçlarıyla topluma aktarılmasıdır,*”¹²⁶ şeklinde tanımlamıştır.

Murat Zeytinli “*Uluslararası Haber Dolaşımının Sorunları*” adlı kitabında haber kavramını şöyle açıklamıştır:

“*Gazeteciliği meslek edinmiş kişilerin, haber konusu olarak seçtikleri konularda topladıkları ve kuralına göre formatladıkları, yine gazeteciliği meslek edinmiş kitle iletişim araçlarının sorumluları tarafından seçilerek,*

¹²⁴ P. Golding ve P. Elliot, **Making the News**, London: Longman, 1979, s.208.

¹²⁵ Oya Tokgöz, **Temel Gazetecilik**, 3. Basım, Ankara: İmge Kitabevi, 1994 s.127.

¹²⁶ Ayçetin Tuglar, **Haber Tekniği**, Ulusal Basımevi, Ankara, 1970, s.21.

yazılı, sesli ya da görüntülü mesajlar şeklinde, okuyucu, dinleyici ya da izleyiciye ulaştırılan bilgilerdir.”¹²⁷

Haber, bireyi ilgilendiren olaylar ve bu olaylar konusunda bireyin bilgilendirilmesidir. Kitle iletişim araçlarında yer alan haberler, bireyleri kişisel, yerel, yöresel, ulusal ve uluslararası düzeyde, toplumsal, siyasal, ekonomik ve kültürel yaşamdaki gelişmelerden bilgi sahibi kılarlar. Haber, kişileri bilgilendirir, eğitir, eğlendirir, eyleme yöneltir ya da eylemden vazgeçtirir.

“Haber” kavramı ile ilgili yapılan tanımlamalar ortak bir noktada buluşmaktadır. Bu ortak nokta; “haber olması için bir olayın duyurulmasında kamu yararının aranması gerektiğidir. Bu bağlamda kollanması gereken kamu da, genellikle haberin çıktığı gazetenin okuyucuları olarak düşünülmüştür.”¹²⁸

Konuyla ilgili yapılan çalışmalar bir olaya haber değeri vermenin *“meslek rolleri, sosyal normlar, kurumsal talepler ve pratikteki sınırlamaları”* içerdiğini göstermektedir.

Bu nedenle de haber, bir muhabirin bireysel çalışmasının ürünü olmaktan çok, daha geniş bir sosyal sistem içerisine geçmiş karmaşık medya kurumları aracılığı ile işleyen toplumsal bir sürecin ürünü olarak görülmektedir.¹²⁹

Tuchman’a göre, medya profesyonellerinin yaptıkları haberler daha çok kurumsal ihtiyaçlara cevap verici ve mevcut düzeni koruyucu niteliktedir:

“Haberler, kültürel tarihle belirtilmiş toplumsal bir inşa, maddi ve bilişsel gerçeklere dayanan kurumsal pratik geleneği olarak tanımlanır.

¹²⁷ Murat Zeytinli, “Uluslararası Haber Dolaşımının Sorunları”, **Yeni Türkiye**, Sayı 12, Ankara, Eylül-Ekim 1996, ss.1101–1111.

¹²⁸ A. Hetherington, **News, Newspapers and Television**, London: MacMillan, 1985, s.2.

¹²⁹ C. R. Wright, **Mass Communication: A Social Perspective**, 3rd ed. New York: Random House, 1986, ss.76–77.

Gerçeğin bir yansıması değil, meydana gelen olayların kabul gören versiyonu haline gelir.”¹³⁰

Kültürel kaynakların bir ürünü olan haber, ülkelere göre farklılıklar göstermektedir. Her ülkede çıkan gazete haberleri yerel özellikler taşımaktadır. Başka bir deyişle, haberler kaynağından doğduğu ülkenin kültürünü, gelenek ve göreneklerini, yaşam biçimlerini yansıtmaktadır. Haberler, yer aldıkları ülkenin gündemini yansıtmaktadır.

Habercilik ise, kısaca bir tanımla bir olayın habere dönüştürülmesi eylemidir. Toplumu eğitici, bilgilendirici özelliğe sahip olan haberin doğru aktarımı, habercilikte uyulması gereken kurallara bağlıdır.

Haberin değer taşıması ve topluma faydalı olması için, habercinin “*tarafsızlık*” ve “*etik*” gibi konularda duyarlı olması gerekmektedir.

Doç. Dr. Atilla Girgin, “habercilik” kavramını şöyle tanımlamıştır:

“Habercilik: Gerçek, yeni, anlaşılır, ilginç ya da önemli olayları, basit, sade (yalın) bir dille, açık ve kesin bir biçimde, tarafsızlıktan kaçınma ilkelerine uyarak haber haline dönüştürmek (özetleyerek kurgulamak: biçimlendirmek), sonra da hızla yayımlanmasını sağlamaktır”.¹³¹

¹³⁰ G. Tuchman, **Making News: A Study in the Construction of Reality**, The Free Press. New York, London, s.12.

¹³¹ Girgin, *Yazılı Basında Haber ve Habercilik Etik'i*, s.96.

2.5. HABERİN NİTELİKLERİ

Bir haberin toplumu bilgilendirme işlevini verimli bir şekilde yerine getirebilmesi için belirli niteliklere sahip olması gerekmektedir. Bu nitelikler; “*gerçeklik*”, “*nesnellik*”, “*anlamlılık*”, “*tutarlılık*”, “*inanılabilirlik*”¹³² şeklinde sıralanmaktadır.

2.5.1. Haberde Gerçeklik

2.5.1.1. Gerçeklik

Türkçede “*hakikat*” ve “*doğruluk*” sözcükleriyle kullanılan gerçeklik kavramı, Felsefi Doktrinler ve Terimler Sözlüğü’nde “*var olan şeylerin tamamı, bilinçten bağımsız olarak var olan günlük hayatta karşılaşılan somut şeyler*”¹³³ olarak tanımlanmaktadır. Gerçeklik, bilenden, bilinçten bağımsız olarak var olan şeylere ilişkin bir özelliktir. Felsefedeki gerçeklik, hakkındaki düşünce ve inançlarımızdan bağımsız olarak var olan bir gerçekliğe işaret eder. Gerçek, söylenen şeyin, iddianın konusu olan şeydir ve dış dünyada, nesnel dünyada bulunur. Doğruluk zihinle, zihinde bulunan veya zihnini ürettiği bir şeyle, teknik bir deyişle “*önerme*” ile ilgilidir. Gerçeklik veya gerçek olmama, önermenin konusu olan şeyle, özneye göre “*dıştan*” olan şeyle ilgilidir.¹³⁴

İnsanoğlu yalnızca bakıp görmez. Nesneler, basit bir biçimde orada değildir. Nasıl gördüğümüz, ne gördüğümüz ve gördüğümüzden ne çıkardığımız, zihinsel haritalarımızın unsurlarınca şekillendirilir. Benliklerimiz, ötekiler, Tanrı, zaman, uzam ve toplumsal manzarayı dolduran bütün nesneler bilgilerde vardır. Ne var ki yalnızca nesneler değil, insanlar ve düşünceleri, değerlendirmeleri, yargıları, duyguları da gerçekliği oluşturur.¹³⁵ Weimann’ın çiftli koni modeli, bünyesinde üçlü gerçeklik türünü barındırmaktadır. Bunlardan birincisi “*bireyin bilincinin dışında dış dünyada var olan*

¹³² T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, **MEGEP Haberin Nitelikleri**, Ankara, 2007, ss.5-7.

¹³³ S. H. Bolay, **Felsefi Doktrinler Sözlüğü**, Ankara: Akçağ Yayınları, 1996, s.156.

¹³⁴ A. Aslan, **Felsefeye Giriş**, Ankara: Vadi Yayınları, 1994, s.33.

¹³⁵ E. McCarty, **Bilgi Kültürü-Yeni Bilgi Sosyolojisi**, İstanbul: Çiviyazıları, 2002, s.22.

nesnel gerçeklik”, ikincisi “*dış dünyadaki olay, olgu, konu, sorun veya aktörlerin kitle iletişim araçlarında seçimi ve düzenlenmesiyle inşa edilen medyatik gerçeklik*”, üçüncüsü de “*medyanın aktardığı iletilerle alımlayıcıların zihninde oluşturduğu imgelere gönderme yapan alımlayıcıların kitle iletişim araçları aracılığıyla algıladığı öznel gerçeklik*”¹³⁶

Berger ve Luckman’ın iddialarıyla uyumlu olarak “*gerçeklik*” ve “*bilgiler*” süreçle ilişkili biçimde ele alınmaktadır.¹³⁷ Gerçeklik ve bilgiler, karşılıklı ilişki içindedir. Ve toplum içinde üretilmektedir. Bu durum, sahip olduğumuz benlikler için ne kadar doğruysa, içinde yaşadığımız toplumsal dünyalar için de o kadar geçerli sayılmaktadır. Her ikisi de bize gerçek gibi görünür; hem dünyalarımız hem de benliklerimiz, onları gerçek ve anlamlı kılan bilgilerden kaynaklanır. Buna göre bilgi, farklı toplumsal gruplar ya da insan toplulukları tarafından kabul edilen her türlü düşünce kümesine, onların gerçek olarak kabul ettikleri olgulara ilişkin fikirlere gönderme yapmaktadır.

Emile Durkheim bu düşüncüyü şu şekilde özetlemektedir, “*Dünya, bize gösterildiği ölçüde var olmaktadır.*”¹³⁸ Gerçeklik, insanların onun hakkındaki bilgileri kadar değişkendir. Söz konusu gerçeklik hakkında bize açıklama getirecek bilginiz yoksa “*gerçeklik*” de yoktur.

Dolayısıyla insanların gerçek dünyaya ilişkin bilgilerini televizyondan edinme düzeyi ile toplumsal gerçekliği algılamalarındaki düzey arasındaki ilişkinin sorgulanması gerekmektedir.¹³⁹ Kitle iletişim araçları toplumsal gerçekliği yeniden inşa etmektedir. Ancak bu inşa sürecinde, kendi yayın politikası, ideolojik görüşü ölçüsünde bir süzgeçten geçerek gerçekliği yansıtmaktadır. Bu noktada nesnel gerçeklik ve medyatik gerçeklik kavramları kitle iletişim araçlarının gerçekliği yansıtmadaki rolü bakımından önem kazanmaktadır. Nesnel gerçeklik, bilinçten bağımsız olarak var

¹³⁶ M. Sadullah Çebi , “Kitle İletişim Araçlarının Gerçekliği Yansıtılması Ya Da Kurulması Sürecindeki Rolü”, *Gazi Üniversitesi İletişim Dergisi*, Ankara, 2003, s.119.

¹³⁷ Sibel Karaduman, “Medyatik Gerçeklikte Kimlik Tespitleri”, *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, Ocak 2007, s.46.

¹³⁸ McCarty, a.g.e., s.15.

¹³⁹ Erol Mutlu , *Televizyonu Anlamak*, Ankara: Gündoğan Yayınları, 1991, s.80.

olan kişinin dış dünyada gözlemlediği nesnelere ait gerçekliktir. Öte yandan medya gerçekliği ise; kitle iletişim araçlarının dış dünyada var olan olay ve olgular arasından seçip eleme yaparak gazetecilik pratikleriyle yeniden oluşturularak temsil edilen şeydir. Dolayısıyla medya gerçekliği, **“haber, bilginin ya da anlamın inşa sürecinin nasıl işlendiğini bilmeyi gerekli kılmaktadır.”**¹⁴⁰

2.5.1.2. Medyatik Gerçeklik

Bireyler dış dünyadaki nesnel gerçekliği algılayıp anlamlandırma aşamasında kendi gözlemlerine dayanarak gerçekliği tanımlarken, diğer yandan kitle iletişim araçları aracılığıyla gerçekliği dolayımlamaktadırlar. İletişim ve bilgi çağını yaşadığımız günümüzde kitle iletişim araçlarından özellikle televizyon haberlerinden edinilen bilgiler, bireyin kendi gözlemlerine oranla çok daha fazladır.

Gelişen teknolojik gelişmelerle birlikte bilginin akıl almaz bir hızla yayılmasıyla birey, kitle iletişim araçlarının gerçekliği kurgulamasıyla birçok iletiye maruz kalmaktadır. Dolayısıyla **“gerçeklik, gazeteciler, medya kurumları, gazetecilik kültüründe egemen profesyonellik ideolojisi, sosyal ve kültürel sistemler aracılığıyla inşa edilmekte, yeniden üretilmekte ve medya gerçekliği olarak alımlayıcılara sunulmaktadır.”**¹⁴¹

Haber ve gerçeklik tartışmalarından biri de **“kimin gerçeği, neye göre gerçeklik”** seçimidir. Bir yanda **“var olan gerçeklik”** varken, diğer yanda **“yansıtılan gerçeklik”** söz konusudur. Var olan gerçeklik medyada yansıtılan gerçekliğe dönüşmektedir. Kameraman kamerasını eline alıp vizörünü çevirdiği zaman, muhabir bilgisayar karşısına geçip haberini yazmaya başladığı zaman, gerçeklikten uzaklaşmış olup, var olan gerçeğin yeniden inşasına başlamış olur.

¹⁴⁰ Karaduman, a.g.e., s.46.

¹⁴¹ Çebi, *Kitle İletişim Araçlarının Gerçekliği Yansıtılması Ya Da Kurulması Sürecindeki Rolü*, s.136.

Bununla beraber haberin bilgi niteliğinin yanı sıra, gerçeğe ne kadar yakın olduğu, gerçeği ne kadar temsil ettiği tartışmaları da başlar. Konunun metin boyutunu öne çıkaran çalışmalara göre, haberi yapılacak olan konu/olay, sabitleşmiş anlam yapısına dönüştürülerek metne aktarıldığı anda, gerçeklikten uzaklaşmaktadır. Özellikle toplumsal olayların çok katmanlı yapısına karşın, metne belirli bir bakış açısının egemenliğinde aktarılması, bu uzaklaşmanın temel nedenlerinden birini oluşturmaktadır.¹⁴²

Sosyolog Gaye Tuchman, “*Making News*” adlı kitabında 10 yılı aşkın bir dönemde bir dizi katılımcı gözleme dayalı olarak haber çalışanlarıyla görüşmeler yapmıştır. Tuchman, haber yapma eyleminin, gerçeği görüntülemek değil, gerçeğin kendisini yapma eylemi olduğunu belirtmektedir. Tuchman, haberin çağdaş yaşam anlayışının sınırlarını yapan bir sosyal kaynak olduğunu tartışır. Tuchman, alışılmış uygulamaları ve haber profesyonellerinin bilgiyi yargılama ve olaylara dayanan haber sunma talepleriyle, haberlerin statükoyu meşrulaştırdığını savunur.¹⁴³

Bültenlerden izlenen, gazetelerden okunan haberlerin bağımsız ve nesnel gerçeklik olmadığı, ekonomik ve politik alan içindeki gazeteciliğin itibarlı tanıklarının gerçekleştirdiği anlamlandırma pratiklerince üretilen bir gerçeklik olduğu, eleştirel kuram içinde gerek fenomenolojistler, gerekse de kültürel çalışmalar geleneği tarafından vurgulanmaktadır.

Nesnellik, tarafsızlık vb. kavramlarla habere yaklaşmayan fenomenolojistler, haberin, gerçekliğin doğru ya da taraflı bir resmi olarak karakterize edilemeyeceğini, ancak toplumsal dünyanın tekdüze bir şekilde yapılandırılmasından kaynaklanan bir çerçeve olarak tanımlanabileceğini belirterek, onun bir gerçeklik inşası olarak iş gördüğü üzerinde vurgu yapmaktadırlar.¹⁴⁴

¹⁴² A. Edgar, “Nesnellik, Yanlılık ve Hakikat, Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar”, Andrew Belsey ve Ruth Chadwick (drl.), Nurçay Türkoğlu (çev.), **Ayrıntı**, İstanbul, 1998, ss.147-148.

¹⁴³ Severin ve Tankard, a.g.e., s.536.

¹⁴⁴ Ç. Dursun, **Televizyon Haberlerinde İdeoloji**, Ankara: İmge Kitapevi, 2001, s.128.

Haber-gerçek ilişkisini Walter Lipmann şu şekilde ifade etmektedir;

“Haber ile gerçek aynı değildir. Haberin işlevi bir olayı iletme, gerçeğin işlevi ise, saklı kalmış olguları gün ışığına çıkararak, birbirleri arasındaki bağlantıyı kurarak, insanoğlunun iletişimine olanak tanımak için gerçeğin resmini yapabilmektir”

Ancak okuyucu ya da izleyici açısından “**haber gerçeği yansıtır ya da kamera gerçekliğe tanık etmektedir**” gibi ön kabuller bir yanılsama yaşandığı gerçeğini arka plana itmektedir. Haber ve gerçeklik ilişkisi üzerinde konunun metin boyutunu ele alan çalışmalara göre ise, haberi yapılacak konu ya da olay metne aktarıldığı anda, gerçeklikten uzaklaşmaktadır. Bu uzaklaşmanın temel nedenlerinden birini, konu ya da olayın haber metnine belirli bir bakış açısı çerçevesinde aktarılmasıdır.

*Tokgöz, “**Temel Gazetecilik**” adlı eserinde şu ifadelerle yer vermektedir;*

“Olayı mümkün olduğu ölçüde aslına sadık olarak verebilmek için haber ve gerçek arasındaki ilişki kurulmalıdır. Bu durumda, olayın aslına sadık kalma, olayı oluşturan olgulara ait gerçeklere dayandırılması doğrultusundadır. Haberde olayın esas çerçeveye oturtulması, gerçeği iyi bir şekilde yansıttığı ölçüde önem kazanmaktadır.”¹⁴⁵

Kitle iletişim araçlarında gerçeklik tartışmaları birçok çalışmaya konu olmuştur. Bu araştırmalarda elde edilen en önemli bulgu, dış dünyada var olan gerçeklik ile medya gerçekliği arasında önemli farklılıklar ve çarpıtmalar olduğudur.¹⁴⁶ Gerçekliğin kitle iletişim araçlarında kurulması televizyon haber öyküleri, dramlar, gazete haberleri, müzik ve görüntü aracılığıyla desteklenmekte ve yapılandırılmaktadır. Her ne kadar kitle iletişim araçlarında inşa edilen gerçeklik, büyük ölçüde dış dünyadaki olay ve

¹⁴⁵ Tokgöz, a.g.e., s.166.

¹⁴⁶ Karaduman, a.g.e., s.48.

olgulara dayansa da, gerçeklik ile kitle iletişim araçlarındaki gerçeklik arasında çok fark vardır.

Kitle iletişim araştırmaları ve gerçeklik ilişkisinin bir başka boyutunu inceleyen gündem belirleme araştırmaları ise, kamu gündeminin kitle iletişim araçlarından gelen mesajlarla oluştuğunu, biçimlendiğini, medyanın tutumları yönlendirmedi kritik bir role sahip olduğunu, gerçekliği yeniden üreterek “*inşa edilmiş bir gerçekliğe*” dönüştürdüğünü ortaya koymaktadır.

Liberal Çoğulcu Paradigma, gazeteciliğin yansız, nesnel gerçekliğe olabildiğince yakın olması gerektiğini ileri sürse de, ticari basın kuruluşlarının gittikçe sayılarının artması nedeniyle oluşan rekabet ortamında uygulamadaki gazetecilik pratiklerinde liberal görüşün tam aksine bir durumun geçerli olduğu ortadadır. Anlılık, nesnel gerçekliğin kitle iletişim araçları tarafından çarpıtılıp bozularak medyatik gerçekliğe dönüşmesine neden olmaktadır. Haber metinlerinde yanlılığa yol açan dört temel strateji olan “*kişiselleştirme, dramatize etme, parçalama ve normalleştirmenin*”¹⁴⁷ uygulandığı belirgin olarak ortaya çıkmıştır.

2.5.2. Haberde Nesnellik

Basın meslek ilkeleri çerçevesinde ortaya çıkan en önemli ilke, gazetecinin bağımsızlığı, haberin kutsallığı ve bu bağlamda haberin nesnelliliğidir. Haberde tarafsızlık, yansızlık ya da nesnellik mesleğin en temel profesyonel normlarıdır. Doğruluk ilkesi, yaşamsal önem taşımaktadır ve haberin doğru olması, gazetecilerin görevlerini sorumlu olarak yaptıkları kanıtıdır. Çünkü gazetecinin görevi patronuna, gazetesine ya da herhangi bir görüşe değil, mesleğin getirdiği sorumluluk kavramına karşıdır.¹⁴⁸

¹⁴⁷ L. W. Bennet, **Politik İlüzyon ve Medya**, Seyfi Say (çev.), İstanbul: Nehir Yayıncılık, 2000, s.147.

¹⁴⁸ Tokgöz, a.g.e., s.103.

Basını toplumsal gerçekliğin bir yansıması biçiminde tanımlayarak, “*ayna rolü*”ne işaret eden liberal kuramcılara göre, haberde nesnellik ilkesi, ciddi ve güvenilir habercilin ayrılmaz bir parçasıdır.¹⁴⁹ Toplumsal sorumluluk yaklaşımının basına yüklediği sorumlulukların başında “*haber ve bilgi aktarma işlevini doğru, nesnel ve hakça bir biçimde yerine getirmesi*” gelmektedir. Toplumsal gerçekliğin doğru bir biçimde yansıtılabilmesi, eş deyişle basının görevini eksiksiz, doğru ve gerçekçi bir biçimde yerine getirmesi nesnellik ilkesine bağlıdır. Literatürde demokrasinin temel koşulu ve halkın haber alma özgürlüğü olarak tanımlanan basın özgürlüğü tartışmaları ile nesnellik tartışmaları neredeyse iç içe geçmiştir¹⁵⁰

Haberde nesnelliğin ölçütleri ise olayla ilgili verilerde kesinlik ve doğruluk, ana hatların aynen aktarılması, olayın farklı yönlerini incelerken yansız ve dengeli olunması, haber ile yorumun birbirinden ayrılması, haber yazarının kişisel görüş ve tutumunu içeriğe yansıtmaması, yanlı tutumlardan uzak kalınması biçiminde sıralanabilir.

Genel yapısı ile haberde nesnellik ölçütleri olarak asgari düzeyde şu üç ilke üzerinde uzlaşılması mümkündür:

- “*Haberde kaynak gösterilmesi gerektiğine işaret eden “**nitelik ilkesi**”*,”
- *Bir iddia ya da görüşe dayanan haberlerde karşıt görüşlerin bulunup bulunmadığını ya da bu iddia üzerine zor durumda kalacak tarafın savunmalarına yer verilmesine işaret eden “**denge ilkesi**”*,
- *İddia sahiplerine ve karşıt görüşlere aynı oranda yer verilmesine işaret eden “**eşit alan ve zaman ilkesi**”*.¹⁵¹

¹⁴⁹ İnal A, **Haberi Okumak**, Ankara: Temuçin Yayınları, 1996, s.114.

¹⁵⁰ Karaduman, a.g.e., s.50.

¹⁵¹ N. Rigel, **İleti Tasarımında Haber**, , İstanbul: Der Yayınları, 1993, s.112.

Literatürde “*Nesnellik Analizi*” adıyla tanımlanan çalışmalarda bir kaynağın söylemlerinin hangi oranda sosyal gerçeklik ile örtüştüğü ortaya konulmaktadır.¹⁵² Bu çerçevede geliştirilen en son teknik ise “*Yapısal Nesnellik Analizi*”dir.¹⁵³

Bu çalışmalarda kaynakların temsili olarak bir örnekleme oluşturularak, belirlenen bir haftada ve belirlenen gazete sayfasında, haber konuları kategorileştirilmekte, haberler biçimsel ve içerik açısından belirli bir önemlilik sırası içerisinde kodlanmaktadır. Değerlendirmeler her bir olay ya da konuya göre ölçülmekte ve yayın organlarının siyasi kişiliklere göre kendi değerlendirmeleri ayrıca kodlanmaktadır. Sonuç olarak da iki grup veri arasındaki ilişki düzeyleri irdelenmektedir.

2.6. HABERDE DİLİN KULLANIMI

Haberin niteliklerini belirleyen en önemli unsur haberde kullanılan dildir. Kitle iletişim araçlarında, haber oluşturulurken dilin sade, açık, anlaşılır olmasına dikkat edilmektedir. Haberler herkesin anlayabileceği şekilde kısa ve net cümlelerle anlatılmaktadır.

Bir dil kullanım biçimi olarak medya metinleri ya da haber stili, sözcükler, sözcük grupları ya da cümlelerin genel dilbilimsel yapıları üzerinde etkili olmaktadır. Belli bir zaman içinde yetiştirilmesi zorunluluğu, habere bazı özellikler katmakla birlikte sınırlamalar da getirir. Zamana karşı olan bu yarışta, genellikle hata yapma olasılığı az olan cümle kalıpları kullanılır. Cümlelerin karmaşık ya da devrik olmamasına dikkat edilir. Hataları çabuk gösteren, düzeltilmesi kolay cümle yapıları yanında, anlaşılabilirlik oranını arttıran anlatım biçimleri seçilir.¹⁵⁴

¹⁵² Gökçe, a.g.e., ss.70-72.

¹⁵³ Gökçe, a.g.e., s.81.

¹⁵⁴ Şengül A. Özerkan, **Medya, Dil ve İletişim**, İstanbul: Martı Yayınları, Haziran 2001, s.129.

2.6.1. Haber Dilinin Gücü

Haber metinlerinde konuşmacıların sözlerinden, kasıtlı olarak bazı parçaları birleştirerek farklı bir içerik oluşturmak, edilgen yüklemeler kullanmak ya da öznelere gizli özne haline dönüştürmek, her metnin içeriği kontrol etmesine izin veren yöntemlerdir. Haber metnine redaktörün ekleyeceği tek bir sözcük, bir yüklem, sosyolinguistik (socio-linguistic) ve sosyal-politik (socio-politics) bağlamda mesaj iletmeye yeterlidir. Cümlelerin yüklemi olan sözcüğün “*dedi*”, “*iddia etti*”, “*belirtti*”, “*savundu*” vb. yüklemelerin hangisinden seçileceği, kaynağın ideolojisini ve bu sistemli görüşler toplamını da birlikte sunacaktır.¹⁵⁵ Medyada sözcükler, sözlük anlamının yanında çağrışımlarıyla da izleyicilere/okuyuculara sunulmaktadır. En objektif algılama materyali olarak sunulan görüntüye eşlik eden “*söz*”, görüntüden algılanan mesajın pekişmesini ya da azalmasını sağlama gücüne sahiptir.

Medya mesajların, olayların sürekliliğini ve bu aracın ürünlerinin tüketicisi olarak tanımlanmış topluluğun genişletilmesini sağlamak durumundadır. Bu da, gündem oluşturma işlevini güçlendirme etkinliğine bağlı bir işlemdir. Kamu iletişimi, en basit anlamda, bir konuşmacının izleyiciye gönderdiği mesaj olarak tanımlanır. Kamusal iletişim, doğrudan yüz yüze iletişimle gerçekleşeceği gibi iletişim araçlarıyla da gerçekleşebilir.

McLuhan: “*Olaylara bir kültür aracılığıyla bakmanın en açık yolu, o kültürün konuşma araçlarını gözlemlemektir*” derken, bütün iletişim yöntemlerini kastetmiştir. Medya dili de, kendi işleviyle yarattığı grup ya da topluluk tarafından bilişsel süreçte paylaşılmaktadır. Bu, gazetecinin “*kapıcı*” (gate keeper) işlevinin, geleneksel içerik olarak dil alanına da aktarılmasıdır. Bu da, aslında medya-dil-ideoloji alanlarının aslında iç içe olan yapısına işaret etmektedir.¹⁵⁶

Olayların ve durumların sınıflamasını kendine özgü dil anlayışıyla gerçekleştiren medya, bu dil kategorileriyle birlikte farklı bir perspektifi de iletmektedir. Davis ve

¹⁵⁵ Şengül Özerkan, “İktidarlar ‘Söyler’; Muhalefet ‘İddia Eder’” **Nehir Dergisi**, Şubat 1995, s.17.

¹⁵⁶ Özerkan, *Medya, Dil ve İletişim*, s.129.

Walton, medya sosyolojisi perspektifinden sözcük haznesinin ideolojik rolüyle ilgili benzer bir varsayım oluşturmuştur.¹⁵⁷ Metin, bir yer yaratır ve bu yere okuyucu/izleyiciyi koyar. Farklı kod çözümü, alıcının metnin içindeki konumuyla da bağlantılıdır. Althusser, ideolojinin özneyi kendi devresi içinde üreterek veya konumlandırarak iş gördüğünü belirtmiştir.¹⁵⁸

2.7. TÜRKİYE’DE HABERCİLİK

Dünyada ve Türkiye’de her gazetenin farklı bir yayın politikası ve olaylara bakış tarzı vardır. ***“Her gazetenin bir varlık nedeni, yani toplumsal, siyasal, ideolojik ve ekonomik bir altyapısı vardır. Her gazete, esas olarak bir toplumsal-ideolojik temel üzerinde yükselir. Her gazetenin, o gazeteyi doğuran ve yaşatan bir yatağı vardır.”***¹⁵⁹

Gazetelerin sergilediği yayın politikası kendi okur kitlesini oluşturmakta ve gazete kendi okur kitlesiyle yaşamakta ve ondan beslenmektedir. Gazetelerin sahip olduğu bu farklı yayın politikaları, ilk kurulduklarından bugüne göstermiş oldukları değişim ve gelişimler onların toplumsal olaylara bakış tarzını da etkilemektedir. Konu başlığında ifade ettiğimiz ***“ana akım medya”*** kavramıyla ise, hegemonyayı pekiştiren, toplumun iktidara olan bağımlılığını kuvvetlendiren, iktidarın devamlılığını ve yeniden üretimini sağlayan bir serbest zaman yönlendiricisi kastedilmektedir.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde, ana akım medyanın töre cinayetleri konusundaki hassasiyetini gözlemleyeceğiz. Ülkemiz medyasında toplumsal olayların ele alınış biçimini, toplumsal bir sorun olan töre cinayetleri üzerinden incelemeye çalışacağız. Türkiye’de yayım hayatını sürdüren, farklı yayın politikalarına sahip olan ***Hürriyet, Zaman*** ve ***Cumhuriyet*** gazetelerinin, Türkiye’nin önemli bir toplumsal sorunu olan ve önceki bölümde tanımını yaptığımız töre cinayetlerini ele alma tarzını değerlendireceğiz.

¹⁵⁷ H. Davis, P. Walton, **Sources of Variation in News Vocabulary**, IJSL, 1983, s.40. akt: Dijk, a.g.e.,98.

¹⁵⁸ Korkmaz Alemdar-İrfan Erdoğan, **Popüler Kültür ve İletişim**, Ankara: Ümit Yayıncılık, 1994, s.223.

¹⁵⁹ Duran, a.g.e., s.11.

Ana akım medya içerisinde yer aldığını söyleyebileceğimiz Hürriyet ve Zaman gazetelerinin yanı sıra farklı bir görüş oluşturmaları ve sağlıklı bir karşılaştırma yapılabilmesi açısından, bir “*fikir gazetesi*” olarak nitelendirebileceğimiz Cumhuriyet Gazetesi’nin konuya yaklaşım tarzına da son bölümde yer verilmiştir.

Bu bölümde son olarak Hürriyet, Zaman ve Cumhuriyet gazetelerinin hangi siyasal iklimden beslendikleri, yayın çizgilerinin ne olduğu gibi temel konulara, çalışmanın objektif olması ilkesine de sadık kalınarak yer vermeye çalışacağız. Türk medyasında, farklı yayın politikalarına sahip olmalarına karşın, gerek takip edilme gerekse kamuoyu oluşturma konusunda oldukça etkin rol üstlenen bu üç gazetenin kuruluşlarından bugüne kadar yaşadıkları tarihsel değişimi irdelemek çalışmamızın üçüncü bölümüne destek verecektir.

2.7.1. Hürriyet Gazetesi

Hürriyet, 1948’de Sedat Simavi tarafından kurulmuş olan ve şu anda Doğan Grubu ve POAŞ’a bağlı olarak yayım yapan, Türkiye’nin çok tiraj yapan günlük gazetelerinden biridir. Sedat Simavi tarafından 1 Mayıs 1948’de yayımlanmaya başlanmıştır. Sedat Simavi’nin 1953’te hayatını kaybetmesinin ardından yönetimi ortaklaşa üstlenen oğulları Haldun Simavi ve Erol Simavi döneminde de aynı çizgiyi sürdürmüştür.¹⁶⁰

İlk renkli fotoğrafı basmak, ilk seri ilanı yayımlamak gibi fark yaratan uygulamalarla okurun dikkatini çeken Hürriyet, Türkiye’de, yüksek tirajlı halk gazetesi kavramının içini doldurmuştur. Hürriyet, Almanya’ya çalışmak için giden Türk işçilerinin gazete ve haber gereksinimini karşılamak amacıyla, 1964 yılından başlayarak uçakla Almanya ve diğer Avrupa ülkelerine gönderilmeye başlanmıştır. Talebin artması üzerine gazetenin Almanya’da basılmasına 1970’lerin başında karar verilmiştir.

¹⁶⁰ Hürriyet(gazete), [http://tr.wikipedia.org/wiki/H%C3%BCrriyet_\(gazete\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/H%C3%BCrriyet_(gazete)), (17.08.2007).

Hürriyet'in Almanya'da oluşturduğu yayın ekibi, Türkiye'deki gazeteyi yurtdışındaki gelişmelerle harmanlayarak, önce Almanya'da ardından diğer Avrupa ülkelerinde yaşayan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının Türkiye ile ilişkilerini güçlü tutmasını sağlamıştır. Özel televizyonların gelişmesi ve uydu yayıncılığı nedeniyle, bu rolü daha sonra zayıflamıştır. Buna koşut olarak, Avrupa baskısının satışları da azalmıştır.

Haldun Simavi'nin Veb Ofset grubunu oluşturarak 1971'de ayrılmasından sonra gazete tümüyle Erol Simavi'nin yönetimine geçmiştir. 1971 sonrasında sırasıyla İzmir, Ankara, Adana ve Erzurum'da bürolar açan Hürriyet 1973'te ofset baskı sistemine geçerek özellikle renkli fotoğraf kullanımında büyük avantaj sağlamıştır.

1994 yılında Doğan Grubu tarafından satın alınmıştır. 1997'den itibaren internet üzerinden de yayımlanmaya başlayan Hürriyet Gazetesi, halen Doğan Grubu'na bağlı olarak yayım yapan bir günlük gazetedir. Günlük yarım milyonu aşan tirajıyla, Türk Basını'nın en etkili gazetelerinden biridir. Yayımladığı Cumartesi ve Pazar eklerinin yüksek satışları, günlük ortalama tirajı arttıran satış rakamlarına ulaşmasını sağlamaktadır.¹⁶¹

Bugün, Almanya'nın Frankfurt Şehri yakınlarındaki tesislerinde Hürriyet'in dışında, Milliyet, Özgür Politika, Fanatik ve diğer grup gazetelerinin yanı sıra aralarında Wall Street Journal ve Financial Times'ın da bulunduğu, yabancı dillerde birçok ulusal ve uluslararası gazete basılmaktadır.

Farklı dünya görüşleri olan yazarlara sayfalarında yer veren Hürriyet'in Genel Yayın Yönetmeni Ertuğrul Özkök okurların, "**Hürriyet'teki her şeyi değil, istediklerini okuyabileceklerini**" söyleyerek, çok farklı görüşler ileri süren yazarların eşzamanlı varlığının zenginlik yarattığını belirtmektedir. Gazetenin yazarları arasında Bekir Coşkun, Oktay Ekşi, Özdemir İnce, Doğan Hızlan, Ahmet Hakan, Cüneyt Ülsever, Yalçın Doğan gibi isimler bulunmaktadır.

¹⁶¹ Hürriyet(gazete), [http://tr.wikipedia.org/wiki/H%C3%BCrriyet_\(gazete\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/H%C3%BCrriyet_(gazete)), (17.08.2007).

Yayın politikası ise; Hürriyet, Türkiye’de ana-akım medyanın en bilinen, en önde gelen, köklü gazetelerden biridir. Liberal-çoğulcu bir yayıncılık anlayışına sahiptir. “*Türk basınının amiral gemisi*” diye anılan gazete Atatürk İlkelerine ve Cumhuriyet’in temel değerlerine sahip çıkar ama liberal ekonomiyi benimseyen iktidarlara muhalefet etmekten kaçınır. Ayrıca, toplumsal hassasiyetler üzerinden gündem oluşturarak bir anlamda “*iktidar-medya*” arasındaki ilişkinin temelde nasıl şekillendiği konusunda fikir verebilecek bir duruşu vardır.

2.7.2. Zaman Gazetesi

Zaman, 1986 yılında Fehmi Kuru’nun yönetiminde, A. Turan Aklan, Ali Bulaç, Hüseyin Hatemi, Mehmet Şevki Eygi gibi yazarlardan oluşan bir kadro ile yayın hayatına başlamıştır.¹⁶²

Amerika, Avrupa, Azerbaycan, Bulgaristan, Kazakistan, Kırgızistan ve Romanya baskıları bulunmaktadır. Ekrem Dumanlı’nın genel yönetmenliğinde yayın hayatına devam etmektedir. Aynı zamanda Türkiye’nin ilk internet sitesine sahip gazetedir. Görselliği ile çeşitli konularda defalarca SND tasarım ödülü almıştır.

Türkiye’nin en çok sattığı iddia edilen gazetelerinden birisidir. İddia edilen günlük tiraj yaklaşık 600.000 civarındadır fakat genel olarak abonelik esasına dayalı olan satış sistemindeki abone kayıtlarının tutarsızlığı sonucunda ABC Tiraj Denetleme Kurulu’ndan sertifika alamamıştır. Bu da iddia edilen tirajının doğrulanamadığını göstermektedir.

Zaman Gazetesi, ABC Türkiye’nin tutumunu Rekabet Kurulu’na taşımıştır. ABC Türkiye’nin Zaman Gazetesi hakkındaki kararı Rekabet Kurulu tarafından rekabet ilkelerine aykırı bulunmuştur. Ayrıca “*çoğulculuk*”, “*şeffaflık*” ve “*objektiflik*”

¹⁶² Zaman(gazete), [http://tr.wikipedia.org/wiki/Zaman_\(gazete\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/Zaman_(gazete)), (16.08.2007).

ilkelerinin gereklerini karşılamaktan uzak olduğu gerekçesiyle, ABC Türkiye'ye verilen menfi tespit belgesi de 1 Mayıs 2005'ten itibaren geçersiz kabul edilmiştir.

Rekabet Kurulu'na yapılan başvurunun hemen ardından Zaman Gazetesi BPA Woelwide'ı Türkiye'ye davet etmiştir. Dünyadaki baskı sayısı denetim örgütlerinin federasyonu IFABC'nin de kurucu üyesi olan BPA ekibi, 8 Mayıs 2007 tarihli raporunda Zaman'ın hafta içi ortalama 609 bin, Pazar günü ise 678 bin satış yaptığını teyit etmiştir.¹⁶³

Yayın politikası ise; içerik olarak muhafazakâr, daha çok sağ tandanslı insanların takip ettiği bir gazetedir. Mevcut iktidara yakınlığıyla bilinen Zaman Gazetesi'nin liberal bir ekonomiyi savunduğu, Avrupa Birliği'ne üyeliği desteklediği bilinmektedir.

Bunun dışında gündem, ekonomi, dış haberler, televizyon, kültür-sanat, aile-sağlık, yorum ve spor başlıklı sayfalardan oluşmaktadır. “*Yorum*” sayfalarında yabancı yayın kuruluşlarından çevrilere yer verilmektedir. Gazetede “*Yorum*” ve “*Ekonomi*” sayfaları dışında tarafsız bir dil kullanmaya çalışmakta, genellikle dalgalandırıcı habercilikten kaçınılmaktadır.

2.7.3. Cumhuriyet Gazetesi

Yeni Gün'ü yayımlamakta olan Yunus Nadi, 7 Mayıs 1924'te Cumhuriyet'i iki ortakla (Nebizade Hamdi ve Zekeriya Sertel) birlikte kurmuştur. Gazeteyi yönetmesi için Zekeriya Sertel'i görevlendirilmiştir. Hüseyin Cahit'in Tanin'i, Velid Ebüzziya'nın Tasviri Efkar'ı, Ahmet Emin Yalman'ın Vatan'ına karşı yayına başlayan gazete, o dönem için 1 milyona yakın nüfuslu şehirde 7 bin adet satmaktadır. On yıl sonra tirajı 25 bine, 1939'da 62 bine çıkmıştır. İlk fiyatı 3 kuruştur. 1926'da 5 kuruş, 1943'te 8–10 kuruştur. Baskı, elle dizilip rotatiftenmiş, ilk defa 1930'da linotip baskıyla resimlerle

¹⁶³ Zaman(gazete), [http://tr.wikipedia.org/wiki/Zaman_\(gazete\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/Zaman_(gazete)), (16.08.2007).

yayınlanmıştır. Gazetenin başlığının yazı tipi hiç değişmemiş, sadece ‘u’ harfi ve ‘t’ harfinde küçük değişiklikler yapılmıştır.¹⁶⁴

Gazetenin başyazarlığını 1924 ve 1945 yılları arasında Yunus Nadi üstlenmiştir, bazen Zekeriya Sertel, Yakup Kadri, Abidin Daver, M. Nermi, Şükrü Kaya da başyazı yazmıştır. Nadi’den sonra 1988’e kadar gazetenin başyazarı oğlu Nadir Nadi olmuş, diğer oğlu Doğan Nadi fıkra yazmıştır. İlk sayılarda yazarlar Ziya Gökalp, Aka Gündüz, Hasan Bedreddin, Reşad Ekrem, Ahmet Rasim, Peyami Safa, Ahmet Refik, İsmail Habip, Abidin Daver, Cenap Şahabettin, Vedat Nedim, Halit Ziya, Cevat Fehmi, Mümtaz Faik, Fuat Köprülü, Halit Fahri’ydi. İkinci sayfa bilim insanların yazılarına ayrılmıştı. Bu gelenek günümüzde de sürmektedir.

İlk sayıda Yunus Nadi’nin sunuşu ve Mustafa Kemal ile yaptığı röportaj yer almıştır. 1928’den sonra ilk sayfada Ramiz karikatürü yer almıştır. 8 sayfalık gazete, 40’larda 4 sayfaya inmiştir.

İlk kapatılma 29 Ekim 1934’te 10 gün süreyle olmuştur. 1940’da hükümetin yayın politikasına aykırılıktan 90 gün kapalı kalmıştır. Özel sayfaları içinde çocuk, kadın, moda, sinema, iktisadiyat, tayyarecilik, askeri bahisler, tarih, spor, ilmi muhasebe, mizah, röportaj sayfaları bulunmaktadır. 1933’te 10. Yıl, 1938’de 15. Yıl ekleri verilmiştir. 1936’da ise Mimar Sinan, Çanakkale özel sayıları gazeteyle birlikte okurlara dağıtılmıştır. Haftanın filmleri sayfası 1930’da başlamıştır.¹⁶⁵

Yayın politikası ise; kuruluşundan 2. Dünya Savaşı’na kadar olan dönemde Cumhuriyet Halk Partisi’ni (CHP) destekleyen gazete, bu dönemde Yunus Nadi’nin de 1939 seçimlerinde milletvekili olmasıyla ve 6 dönemde İzmir, Menteşe, Muğla’dan meclise girmesiyle bu çizgisini korudu. Yunus Nadi 1943’de aday gösterilmedi. CHP’nin 2. Dünya savaşındaki tutumu sebebiyle Yunus Nadi, CHP saflarından ayrılmış ve Demokrat Parti’yi (DP) desteklemeye başlamıştır. 28 Haziran 1945’de Yunus

¹⁶⁴ Cumhuriyet (gazete), [http://tr.wikipedia.org/wiki/Cumhuriyet_\(gazete\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/Cumhuriyet_(gazete)) (15.08.2007).

¹⁶⁵ Cumhuriyet (gazete), [http://tr.wikipedia.org/wiki/Cumhuriyet_\(gazete\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/Cumhuriyet_(gazete)) (15.08.2007).

Nadi'nin vefat etmesiyle gazetenin hisseleri Cumhuriyet Gazetecilik ve Matbaacılık A.Ş.'ye geçmiştir.

Bugün de halen Atatürk İlke ve İnkılâplarına bağlılığını sürdüren, Cumhuriyet'in temel değerlerine sahip çıkan, Kemalist bir çizgide yayın hayatına devam etmektedir. Özellikle laiklik ve türban konularındaki sert çıkışlarıyla dikkat çekmektedir. Ayrıca mevcut iktidara muhalif bir noktada duran gazete Avrupa Birliği'ne de sıcak bakmamaktadır. Okur kitlesi ise daha çok kendisini “*sosyal demokrat*” olarak tanımlayan insanlardan oluşmaktadır.

III. BÖLÜM

3. TÜRK MEDYASINDA TÖRE CİNAYETLERİNİN YER ALIŞ ŞEKLİ

3.1. MEDYA VE KADIN

3.1.1. Kimlik Olgusu

Psikolojide kimlik, “*benlik*” kavramıyla tanımlanmaktadır. “*Benlik*” kavramı bireyin kim olduğunu tarif eder ve bireyin diğer bireylerle kurduğu ilişki içersinde şekil alırken, ötekilerin davranışlarımıza verdiği geri bildirimler ve onlarla olan ilişkilerimiz doğrultusunda biçimlenmektedir.¹⁶⁶ Geleneksel toplumlarda kimlik kavramı, üzerinde çok fazla tartışılmamaktadır. “*Kimlik*” önceden tanımlanmış, toplumsal rolleri bireyin yaşam sınırları tarafından belirlenen bir olgudur. Birey kısıtlı bir topluluk içinde yaşar. Kendisinden beklenenler ve kendisinin toplumsal ilişkilerde katkısı belirlenmiş sınırlar içindedir.

Geleneksel toplumlarda kimlik alabildiğine katı, statik ve gelişimini tamamlamıştır. Modernizmle birlikte kimlik hareketli, çoklu, bireysel, öz-düşünümsel, değişime ve yeniliğe açık hale gelmiştir. Ancak aynı zamanda toplumsal ve diğer yönelimlidir.¹⁶⁷ Hegel’den Mead’a kadar kimlik üzerine yazanlar kimliği, diğer kimliklerin tanınması anlamında, karşılıklılık olarak nitelemişlerdir. Tabii, modernizmde kimlik biçiminin aynı zamanda görelî olarak gerçek ve tamamlanmış olduğunu da görmek gerekmektedir. Kimlik, bir dizi rol ve normlarla biçimlenmektedir; anne, baba, çocuk, doktor, vb. Kimlikler olası kimliklerle çevrelenmiş ve durumsal, tamamlanmış ve sınırlıdır ancak yayılmaya müsaittir.¹⁶⁸

¹⁶⁶ N. Bilgin, *İnsan İlişkileri ve Kimlik*, İstanbul: Sistem Yayıncılık, 2001, s.156.

¹⁶⁷ Karaduman, a.g.e, s.51.

¹⁶⁸ N. Timisi, *Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi*, Ankara: Dost Kitabevi, , 2003, s.170.

Kellner, modernitede kimliğin oldukça devingen, çok katlı, öz düşünümsel, değişme ve yeniliklere açık hale geldiğini açıklamaktadır ve modern kimliğin özelliklerini şöyle sıralamaktadır:

- *“Kimlik, aynı zamanda toplumsal ve öteki bağlantılıdır. Böylelikle, yeni kimliklerin, olası kimliklerin sınırları sürekli genişlemekle birlikte, kimlikler hala görece sınırlandırılmış, sınırlanmış ve sabittir.*
- *Moda ve yaşam olanakları değişip genişledikçe insan kimliğini seçebilir, imal edebilir ve sonra yeniden imal edebilir.*
- *Modernitede toplumsal olarak tanımlanmış mevcut roller, normlar, görenekler ve beklentiler arasında bir etkileşim yapısı hala vardır. İnsan bu süreç içinde kimlik edinmek amacıyla seçim yapmak, sahiplenmek ve yeniden üretmek zorundadır. Dolayısıyla “öteki” modernitede kimliğin kurucu unsurlarından biridir.*
- *Kimlik, her zaman istenildiğinde değişebileceğinin ve değişiklik yapabileceğinin farkındadır,*
- *Modernite geçmiş zaman biçimlerinin, değerlerinin ve kimliklerinin yıkılışının ve yenilerinin üretiminin bir aradalığını ifade eder.*
- *Nitekim modernitede kimlik sorunu, biz kendi benimizi nasıl kurar, kavrar, yorumlar kendi kendimize ve başkalarına nasıl sunarız demektir. Modern sonrası dönemi ifade eden postmodernitede kimlik kavramı ise, toplumsal yaşamın hızla farklılaşması ve karmaşıklaşması sonucu, çok daha kırılgan, değişken ve çok katmanlı bir yapıdadır”.*¹⁶⁹

İletişim teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte zaman ve mekan tanımlamalarının dönüşüme uğradığı post-modernitede, kimlik kavramı sorunsallaştırılmakta, öznenin

¹⁶⁹ P. Kellner, “Popüler Kültür ve Postmodern Kimliklerin İnşası”, **Doğu Batı**, Sayı.15, 2001, s.196.

artık dayanaklarını yitirdiği iddia edilmektedir. Zaman ve mekan kimlik tanımlamalarında önemli yer tutmaktadır. Ancak bu kavramlarda gerçekleşen kaymalarla, kimliği yeniden kurma arayışı içine girilmiştir. Artık insanın kendini belirli bir yerde konumlandıramayacağı bir kültürel ortam doğmuştur.

Modern kimliğin konumu, insanın mesleği, kamusal alandaki işlevi etrafında oluşurken, post-modern kimlik ise görünüşler, imajlar ve tüketime dayanan boş zaman faaliyetleri çevresinde oluşur. Post-modern kimlik, rol yapmak ve imaj oluşturmak suretiyle, sahnede oyun karakterlerini oynar gibi teatral biçimde kurulurken, modern kimlik kişinin kim olduğunu gösteren temel tercihleri içine alan ciddi bir meseleydi.¹⁷⁰

Post-modern çerçeveden bakılınca Frankfurt Okulu; Baudrillard ve diğer post-modern kuramcılara göre özerk, kendini kuran özne; modern bireylerin bir bireycilik kültürünün başarısı iken, toplumsal süreçler ve rasyonelleşen, bürokratikleşen, dolayımlanan ve tüketicileşen bir kitle toplumu yüzünden parçalanmakta ve gözden kaybolmaktadır. Post-yapısalcılar öznel kimliğin kendisinin bir söylence, dilin ve toplumun bir inşası olduğunu, kişinin tözsel bir özne olması, gerçekten sabit bir kimliğe sahip olmasının üst belirlenmiş bir yanılsama olduğunu iddia ederek, özne ve kimlik kavramlarına saldırırlar.¹⁷¹

Post-modern kuramların pek çoğu kimliğin içe patlama ve öznenin parçalanma yeri olarak popüler kültüre yer verir. Post-modernitenin yapılanmasında önemli bir rolü olan medya da popüler kültürün yayılmasında güçlü etkenlerden biridir. Bu nedenle medyada yer alan, temsil edilen kimlikler post-modern kimlik dinamiklerini taşımaktadır. “*Her durumda her karakterde kimlikler parçalanmış ve değişken, farklı ve alışılmadık, ancak daima dramatik değişmelere açıktır.*”¹⁷²

İmaj ve görünüş, post-modern imaj kültürünün ve post-modern kimlik inşasının temel öğeleridir. İmajlar yoluyla inşa edilen kimlikler, çoklu, akışkan, hareketli ve hızlı

¹⁷⁰ Kellner, a.g.e., s.207.

¹⁷¹ Kellner,a.g.e., ss.197-198.

¹⁷² Kellner, a.g.e., s. 205.

değişmeye açık özellik göstermektedir. Çoklu kimlikleri benimseyen post-modern kimlik, daha çok boş zaman faaliyetleri ve tüketim imajlarıyla biçimlenen, özgürce seçilen ve özgürce değişebilen bir yapı eğilimindedir. Popüler kültür ürünleri arasında yer alan televizyon metinlerinde (dizi, yarışma programları, -kültürel bir metin olarak-haber...) post-modern kimlik inşalarını görmek mümkündür. Bu uzamda inşa edilen kimlikler, özgül, çelişkili, dönüşümlere açık davranışlar ve toplumsal rollerle temsil edilirler.¹⁷³

3.1.2. Haberde Temsil Edilen Kimlikler

Temsil etme, aktif bir seçme ve sunma, yapılandırma ve biçimlendirme işini ima eder. Televizyonun belirlediği gündem ve medyatik gerçeklik içinde birtakım toplumsal temsillerin inşası söz konusudur. Televizyon haberlerinde kurgulanan temsillerde, bazı kimlikler ön plana çıkarılırken, bazı kimlikler de arka planda bırakılmaktadır. Ve bu temsiller aracılığıyla oluşturulan gündem çerçevesinde toplumda bir sosyal hegemonya alanı oluşturulmaktadır.¹⁷⁴

Yapılan araştırmalar, basmakalıp yargılar, çerçeveleme ve ön plana çıkarma aracılığıyla, çeşitli toplumsal grup ve tabakaların, azınlıkların, yabancıların, bazı meslek gruplarının veya kadınların kitle iletişim araçlarında yanlış ve dengesiz biçimde temsil edildiğini ve sunulduğunu ortaya çıkarmıştır.¹⁷⁵

Haber medyasında, bilginin stratejik denetimi, toplumsal ve siyasal gerçekliklerin yeniden özgül inşalarıyla uygulanır. Bu sürecin etkisi çeşitli seçkin aktörlerin, kişilerin, grupların, sınıfların, kurumların, ulusların ya da dünya bölgelerinin çıkarlarına ağırlık verilmesine destekleme eğiliminde olan haber ve haber değeri hakkındaki mesleki ideolojiler sistemi tarafından yönetilir. Haber aktörlerinin tercihe dayalı erişimleri ve sunumları toplumsal iktidarın kitlesel dolayımından geçerek yeniden üretilmesinde bir

¹⁷³ Karaduman, a.g.e., s.52.

¹⁷⁴ Karaduman, a.g.e., s.53.

¹⁷⁵ Çebi, *Kitle İletişim Araçlarının Gerçekliği Yansıtılması Ya Da Kurulması Sürecindeki Rolü*, s. 115.

etkendir.¹⁷⁶ Haberlerde toplumsal yaşamın değişik alanlarında ayrıcalıklı konumda bulunan güçlü ve seçkin kişilerin bireyler olarak temsil edildiğini, buna karşılık yoksullar, güçsüzler, zayıflar veya karşıtların birey olarak değil, ait oldukları çevre içinde sınırlı bir şekilde daha çok olumsuz olaylar gerçekleştiğinde haber oldukları bir gerçektir.¹⁷⁷

Toplumsal konumları bakımından daha az güçlü ve daha az saygın olanların ancak protestolar, grevler ya da cinayet gibi toplumsal düzene karşı gelen ve sapkın eylemler olarak nitelendirilen bu ve benzeri olaylarla haber bültenlerinde yer alabilmektedir.¹⁷⁸

Son yıllarda televizyon haberciliğinde gittikçe daha çok artan şiddet eğilimi, şiddet içerikli, kan/gözyaşı görüntüleriyle ve dramatik müzik eşliğiyle desteklenen, suç veya şiddet mağduru sıradan insan haberlerinin sayısının artmasına da neden olmuştur.

Televizyon haberlerinde, toplumsal açıdan güçlü ve seçkin kişiler temsil edilmesi ise, Galtung ve Ruge'nin çerçevesini çizdiği haber değeri ölçütleri arasında "**seçkin uluslara ve seçkin kişilere yapılan göndermeler**" ölçütüyle de örtüşmektedir. Diyebiliriz ki, hem gazete haberlerinde hem de televizyon haberlerinde daha çok seçkin ve güçlü kişiler ve söylemlerinin temsili söz konusudur.

Tam da bu noktada P. Shoemaker ve D. S. Reese şu ifadeleri değer kazanmaktadır;

*"İdeolojik düzeyde özellikle, medyanın toplumdaki güçlü çıkar gruplarının uzantıları olarak nasıl işlev gördüğünü ve egemen ideolojinin yeniden üretiminde ve kontrol sisteminin sürdürülmesinde rutinlerin, değerlerin ve kurumsal yapıların nasıl bir araya geldiğini araştırmak"*¹⁷⁹

¹⁷⁶ N. Rigel, a.g.e., s.192.

¹⁷⁷ Çebi, *Kitle İletişim Araçlarının Gerçekliği Yansıtılması Ya Da Kurulması Sürecindeki Rolü*, s.127.

¹⁷⁸ P. Shoemaker ve D. S. Reese, "İdeolojinin Medya İçeriği Üzerindeki Etkisi", **Medya, Kültür, Siyaset**, Süleyman İrvan (drl.), Ankara: Ark Yayınevi, 1997, s.105.

¹⁷⁹ Shoemaker ve Reese, a.g.e., s.102.

Seçkin kavramını 19. yüzyılda ilk ortaya atan, İtalyan düşünürler Vilfredo Pareto ve Gaetano Mosca'dır. Özellikle yazıları sayesinde seçkin kuramların yayılmasını sağlayan Pareto'ya göre “**seçkin**”, kendi faaliyet alanlarında en yüksek endekslere sahip olanlardır.¹⁸⁰ Seçkin kavramı Marksist kuramda ise, başlıca üretim araçlarına sahip “**egemen sınıf**”a karşılık gelir.

Toplumsal karar verme sürecine yakın olan seçkinler, bu süreci yönlendirme ve şekillendirme araçlarını da ellerinde bulundurlar. Gerek Mosca gerekse de Pareto, ya doğrudan siyasal erki kullanan, ya da siyasal erkin kullanımını güçlü bir şekilde etkileyecek bir konumda bulunan insan kümeleri anlamında seçkinlerle ilgilenirler; aynı zamanda “**yönetici seçkinlerin**”, ya da “**siyasal sınıf**”ın farklı toplumsal kümelere meydana geldiğini kabul ederler.¹⁸¹

Mills'e göre ise, siyasal seçkinler, şirketler dünyasının zenginleri ve nüfuzlu askerler birleşerek bugünkü iktidar seçkinleri topluluğunu meydana getirmişlerdir.¹⁸² Kavrama iletişim bilimleri açısından baktığımızda seçkin, bir sosyal hiyerarşinin ya da ast-üst ilişkisinde gücü/iktidarı temsil eden bir parçasıdır. İktidar, kontrol ve etki seçkin kavramının belirleyici dinamikleri arasındadır. Medyada sıklıkla temsil edilen seçkinler, medya ideolojisinin de belirleyici aktörleridir.

P. Shoemaker ve D. S. Reese tarafından kaleme alınan , “İdeolojinin Medya İçeriği Üzerindeki Etkisi” başlıklı makalede şu ifadeler yer vermektedir;

“Medya kurumları, sürekli olarak tutarlı bir ideoloji ile toplumsal yapıyı yönetilen sınıfların tahakküm altına alınmalarına kendi rızalarıyla katılımları aracılığıyla yeniden üreten ve haklılaştıran bir dizi ortak duyuşsal değerler ve mekanizmalar üreterek hegemonyacı bir işlev görürler... Varolan kültürel değerler egemen grupların çıkarlarına en iyi hizmeti verebilecek biçimde yapılandırılırlar ve yorumlanırlar”¹⁸³

¹⁸⁰ B. T. Bottomore, **Seçkinler ve Toplum**, Erol Mutlu (çev.), Ankara: Gündoğan Yayınları, 1990, s.8.

¹⁸¹ Bottomore, a.g.e., s.11.

¹⁸² Wright Mills, **İktidar Seçkinleri**, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1974, s.414.

¹⁸³ Shoemaker ve Reese, a.g.e., s.116.

Siyasal elitler, yönetici sınıf ya da iktidarı elinde bulunduranların hiyerarşik sınıflama içinde kitle iletişim araçlarında en çok temsil edilen gruplardır. Bu gruplar siyasal erkleri ölçüsünde belli bir temsiliyet niteliği taşımaktadırlar. Dolayısıyla, haber söylemi de toplumdaki egemen çevrelerin, siyasal elitlerin çıkarları doğrultusunda yapılandırıldığı bir söylemden oluşmaktadır. “*Haberin söylemi içinde güçlülerin tanımlarının yeniden üretilmesini sağlamakta anahtar uzlaşımardan olan saygın kişilerin görüşlerine yer vererek resmi söylemi destekleyici bir yapı*”¹⁸⁴ söz konusudur.

S. Hall ve arkadaşları haber konularında başvurulacak kurumsal kaynakları, temsiliyet konumları gereğince saygın kişileri, uzmanları “*birincil tanımlayıcılar*” olarak nitelemektedir. Zenginlik, itibar, statü de siyasal seçkinler dışında kalan seçkin grupların temel kavramlarıdır. Televizyon haberlerinde güçlü ve nüfuzlu sınıfın güçsüz ve yoksul sınıfa göre her zaman daha fazla temsil edildiğini görmekteyiz. Günümüzde medya aracılığıyla yapılan siyaset çerçevesinde siyasal olay, olgu, konu, sorun, süreç ve aktörlerin kişiselleştirilmiş, dramatik bir yapıda ve bağlamından kopararak parçalanmış ve basitleştirilmiş eğlenceli bir formatta sunulması eğilimi gittikçe artmaktadır. Siyasal bilgi, haber, aktör, olay, olgu, konu ya da sorunlar medya profesyonelleri ve siyasal aktörlerin etkileşimi, işbirliği, uzlaşmaları, ödünleri çerçevesinde ortaya çıkan simbiyotik bir ilişki aracılığıyla seçilmekte, inşa edilmekte, üretilmekte ve sunulmaktadır.¹⁸⁵

Tanıl Bora, siyaset ile medya arasındaki bu simbiyotik ilişkiyi Andreas Dörner’in “*eğlenceli siyaset*” kavramına başvurarak açıklamaktadır. Bora’ya göre *Politainment*, politik aktörlerin, süreçlerin, açıklama şablonlarının, kimliklerin, anlamlandırma tekliflerinin eğlence tarzı içinde politikanın yeni bir gerçekliği olarak monte edildiği, medya dolayimli bir kamusal iletişimdir. Bu toplumsal gerçeklik, Alman kültür toplumbilimcisi Gerhard Schulze tarafından “*yaşantı toplumu*” olarak adlandırılmaktadır. Dörner’ in Alman kültür toplumbilimcisi Gerhard Schulze’den devraldığı bu kavram günümüzde toplumsal ilişkilerin izole edildiği, insani ilişkilerin

¹⁸⁴ Dursun, a.g.e., s.32.

¹⁸⁵ M. S. Çebi, “Günümüzde Siyasetin Medyada İnşası ve Sunumu Üzerine Bazı Dikkatler”, *Gazi Üniversitesi İletişim Dergisi*, Sayı.14, Ankara, 2002, ss.11-12.

dayanışmacı niteliğini yitirdiği, yapaylaştığı, hayat temposunun olağanüstü hızlandığı, tüketim ve boş zaman (serbest zaman) faaliyetlerinin kimlik ve anlam sağlamada öne çıktığı post-modern toplumda, bir şeyden keyif almayı, bir şeyin keyfine varmayı ve “*kaliteli*” yaşantılara sahip olmayı ön plana çıkaran, hedefleyen bir hayat tarzının, hayat görüşünün egemenliğini anlatmaktadır.¹⁸⁶

Bu hayat tarzının, yayılmasında ve benimsenmesinde özellikle televizyon haberleri, televizyon programları ve ABD kaynaklı tv formatları belirleyici rol oynamaktadır. Özellikle son yıllarda magazin öğelerinin haber aralarına serpiştirilme eğiliminin arttığını, siyasal aktörlerin maganizel bir söylemle haber bültenlerinde yer aldığını görmekteyiz. Bennet’in belirttiği haberde yanlılığa neden olan dört temel strateji olan kişiselleştirme, dramatize etme, parçalama ve normalleştirme gibi magazinselleşme de, haberi bağlamından koparmakta, anlamın özünden uzaklaşmasına ve haberlerin yüzeyselleşmesine neden olmaktadır.

Dolayısıyla bu eğlenceli siyaset haberleri, politikanın içini boşaltmakta, magazin öğelerin politik öğelerin önüne geçmesini sağlamakta ve toplumu apolitik olma yolunda olumsuz yönde etkilemektedir. “*Ana-akım medya*” olarak tanımladığımız medya kurumlarında belli başlı temsil pratiklerinin üretildiği bir diğer kimlik grubu da kadınlardır. Kadına ilişkin haberlerde medya endüstri tarafından bilinçli bir şekilde tercih edilen söylemle, Türkiye’de hakim olan erkek egemen ideoloji pekiştirilmektedir.

Hakim liberal-kapitalist medya sistemi içinde konumlanan medya kurumlarının dolaşıma soktuğu metinleri özellikle kadınlar, ya örnek özverili anne-eş rolleri ya da fettan-kötü kadın rolleri içinde sıkıştırılmışlardır. Haber metinlerinde “*Türk*” kadınına uygun ve örnek biçilen anne-eş rolleri birçok şekilde karşımıza çıkar: örneğin kadın A’nın eşi, B’nin annesi olarak örnek davranışları ile haber metinlerinde yer alır. Buna karşı, bu haber metinlerinde anne ve eş olarak kadınların özel alanda çeşitli biçimlerde karşılaştığı ezilme pratikleri gündeme gelmez. Bu örnek anne ve eş kadınların, aile

¹⁸⁶ Tanıl Bora, “Politainment”, 25 Ağustos 2007, <http://www.medyakronik.com/print.asp?id=652&keyword=politainment> (13 Eylül 2007).

içinde yaşadıkları sorunlar ve iş bölümündeki eşitsizlikler haber metinlerinde görmezden gelinirken, ailenin uyumu, mutluluğu ve birlikteliği ön plana çıkartılır.¹⁸⁷

Ayrıca bu temsillerde, genellikle toplumun düşünsel alanına erkeklerin hakim olduğuna, kadınların ise estetik öğesi olarak kullanıldığına, cinsel bir meta olarak konumlandırıldığına ve görsel tüketim nesnesi olarak sunulduğuna tanık olmaktayız.

3.1.3. Medyada Kadının Temsili

Medyada kadının yer alış biçimi, şimdiye kadar birçok araştırmaya konu olmuştur. Bu araştırmalardan kapsamı en geniş sayılabilecek olanı 1995 yılında Pekin’de Dördüncü Dünya Kadın Konferansı’nda “*Eşitlik, Gelişme ve Barış Adına*” başlığıyla sunulmuştur. 150’yi aşkın ülkede gerçekleştirilen araştırma projesinin Türkiye sonuçları, dünyayla uyum göstermiştir. Araştırmada, aynı gün içinde radyo, televizyon ve yazılı basında yer alan haberlerde kadınların ne kadar ve hangi bağlamda temsil edildiklerine bakılmıştır. Buna göre, haber konusu olarak karşımıza çıkmayan kadın, kitle iletişim araçlarının mutfağında ya da radyo ve televizyonda haberleri sunan profesyonel kişi olarak bulunuyor.¹⁸⁸

N. Türkoğlu konuyla ilgili şu değerlendirmede bulunmaktadır;

“Ancak sunulan haberlere dikkatle bakılınca kadının ev dışı dünyadaki erkeklere ilişkin kamusal alanlarla ilgili haberlerin konusu olabilecek denli ‘ciddi işler yapmıyor’ izlenimi ediniliyor. Hafif magazin haberlerinde ise durum daha farklı. Özellikle gazetelerde fotoğraf, televizyon ekranlarında görüntü gerekiyorsa kadın estetik ve gizemli varlığıyla güvenli yerini alıyor”¹⁸⁹

¹⁸⁷ Gencel-Bek ve M. Binark, “Medya ve Cinsiyetçilik”, A. Ü. Kadın Sorunları Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezi ve KA-DER Eğitim Kitapçığı, 2000, s.7.

¹⁸⁸ Karaduman, a.g.e., s.54.

¹⁸⁹ N. Türkoğlu, *Gör-yorum Gündelik Yaşamda İmgelerin Gücü*, İstanbul: Der Yayınları, 2000, ss. 83-84.

Medyada kadının birlikte anıldığı konular günümüzde standartlaşmıştır. Kadın medyada, moda, mankenlik, şarkıcılık, sunuculuk, dizi filmler ile yer almaktadır. “**Ana haber bültenlerinde de eğlence, magazin, suç ve şiddet olgularıyla temsil edilmenin ötesine geçememektedir.**”¹⁹⁰ Bu durumdan, erkek egemen bir topluma hizmet eden erkek egemen medyanın göstermiş olduğu tavır ortaya çıkmaktadır.

Sevda Alankuş “**Haberin Kendisi Kadın Hakları İhlalcisi**” başlıklı yazısında medyaya hakim olan erkek egemen havayı şöyle tanımlıyor:

“Yaygın medya bütün formatları, yazın türleri, anlatı ve gösterme biçimleri içerisinde yine farklı kadın kesimlerine farklı biçimlerde yansımak üzere, kadına ilişkin olarak gündelik hayata egemen olan ayrımcı, eşitsizlikçi, onu yok sayan, bir erkeğe göre tanımlayan, özetle kadını ikincil statüde ve erkeğe tabi olarak kuran söylemi yeniden üreten bir tavır gösteriyor. Bunun en çok ancak bir o kadar da örtük olarak ortaya çıktığı form ya da anlatı türü ise haber. Öncelikle, objektif, yansız, adil olmak gibi iddialara sahip olan “**haber**” erkek bir tür.”¹⁹¹

“**Dünyada kadının medyadaki sunumu konusunda şöyle bir inanç var: Kadın, medyada seks objesi olarak kullanılıyor.**”¹⁹² Medyada Şiddete Duyarlılık konulu panelde konuşan Prof. Dr. Aysel Aziz, kadının medyada seks objesi olarak kullanılmasının giderek televizyon kanallarının fazlalaşmasıyla, 1990’lardan sonra kurulan özel televizyonlar aracılığıyla yaygınlaştığını belirtmiştir.

Berrin Kırılmaz “**Medya Gözüyle Kadın**” başlıklı yazısında, Doç Dr. Hülya Tanrıöver’in sözlerini şöyle aktarıyor:

“Bizim medyamızda kadın, ya üçüncü sayfa haberidir, ya da son sayfa güzeli. Bunun dışında kadını, ekonomi sayfasında, siyaset sayfasında görmek neredeyse

¹⁹⁰ Sholle, **Eleştirel Çalışmalar: İdeoloji Teorisinden İktidar/Bilgiye, Medya, İktidar, İdeoloji**, Mehmet Küçük (drl.), Ankara: Ark Yayınları, 1994, s.239.

¹⁹¹ Sevda Alankuş, “Haberin Kendisi Kadın Hakları İhlalcisi”, 16 Eylül 2005, <http://www.bianet.org/bianet/kategori/insanhaklari/67327/haberin-kendisi-kadin-haklari-ihlalcisi/> (18 Şubat 2007).

¹⁹² RTÜK, **Medyada Şiddete Duyarlılık Paneli**, Ankara: Başbakanlık Basımevi, Kasım 2004, s.67.

imkânsızdır. Kadın, medya için her zaman “güzellik” objesidir. Seksi ve güzel kadın, medyanın vitrinidir.”¹⁹³

“Medyada kadının sunumu ve konumunda ikinci nokta: Kadının birinci görevi, yeri evidir.”¹⁹⁴ Medyada kadına çizilen imaj iyi bir anne, iyi bir eş veya namuslu bir ev kızı olması yönündedir. Toplumsal yaşamda, özellikle Türkiye gibi, kadının hızla toplumsal yaşamda yerini aldığı, iş yaşamında, meslek yaşamında yerini aldığı bir ortamda, gelişen bir toplumda, bu gelişme medyaya yansımamaktadır.

Haber metinlerinde kadına yönelik her türlü şiddet eyleminin, sözlü şiddetten, dayığa, cinsel tacize ve tecavüze değin, yaygın olarak kadınların “**müsaıt**” oldukları, bir şekilde bu eyleme “**olanak sağladıkları**”, erkeği “**kışkırttıkları**” veya erkeğin “**cinsel dürtülerini gemleyememesi**” vb. açıklamalar çerçevesinde sunulduğu gözlemlenmektedir. Böylece kadınların şiddet eylemine maruz kalmalarının nedenleri ön plana çıkartılır, şiddet eylemi haklılaştırılır ve eylemin baş aktörü olan erkek ve onun içinde yetiştiği erkek egemen ideoloji sorgulanmaz.¹⁹⁵

Kitle iletişim araçlarının kadınları konu aldığı en ağırlıklı alanlardan biri de şiddettir. Kadınlar tecavüz, cinsel taciz, ev içi şiddet, cinsel saldırı, zorla evlilik, kaçırma, fahişelik ve pornografik sömürü gibi çok yönlü şiddetle karşı karşıya kalmaktadırlar. Gazetelerdeki kadına yönelik şiddet haberlerinde kadının tanımlanış biçimi kadının toplum içindeki konumunu ikinci planda gösteren mesajlar olarak yer almaktadır.

İletişim araçları, modern kapitalist toplumlarda kadınlara yönelik aşağılanmaların ve basmakalıp yargıların yeniden üretilmesine katkıda bulunmaktadır. Yine bu araştırmalar, kadına yönelik şiddet olaylarının medya tarafından çoğunlukla bir “**magazin haberi**” biçiminde algılanmakta olduğunu göstermiştir. Gazetelerin haber

¹⁹³ Berrin Kırılmaz, “Medya Gözüyle Kadın”, 04 Ekim 2005, <http://www.bianet.org/bianet/kategori/medya/68180/medya-gozuyle-kadin> (15 Aralık 2006).

¹⁹⁴ RTÜK, a.g.e., s.68.

¹⁹⁵ Bek ve Binark, a.g.e., s.7.

politikalarının kadınlara karşı şiddeti görmezden gelmelerinin altında, habercilik anlayışlarının toplumdaki egemen iktidar ilişkileri içinde biçimlenmesinin önemli katkısı vardır. Egemen iktidar ilişkileri erkek egemen değer sistemine dayalıdır.¹⁹⁶

Medyada kadına fazla yer verilmemekte, verildiği zaman da ataerkil düzenin kalıpları içerisinde erkek egemen söylemin ona atfettiği roller ile temsil edilmektedir. Tek kaygısı ticari kazanç olan medya, üretiminin merkezine kadını almakta ve bu sayede hem erkek egemen ilişki ortamında kadının ikincil konumunun, yani nesne olma özelliğinin hem de kapitalist ortamın pekiştirilmesine katkıda bulunmaktadır. Günümüzde medyada kurulan kadın kimlikleri giderek artan biçimde erkek egemen söylemlerce tanıtılan bir cinsellikle örtülür hale gelmektedir. Medyada kadın unsuruna ev kadını, iyi anne-iyi eş, özverili, cinsel meta, güçsüz, kötü yürekli/hırslı iş kadını gibi anlamlar yüklendiği görülmektedir. Medyada kadınlar hakkında haber yapılabilmesi için kadının tecavüze uğraması (kurban) veya birisinin yuvasını yıkması vs. türünden trajik olaylarda yer alması gerekmektedir. Zaten bu durumda bile magazinsel söylem egemenliğini sürdürmektedir.¹⁹⁷

3.2. TÖRE CİNAYETLERİNİN MEDYADA YER ALIŞ ŞEKLİ

Son birkaç yıldır töre cinayetleri konusuna basında geniş yer verilmekte ve konu detaylı olarak köşe yazarları tarafından da ele alınmaktadır. Daha önce gazetelerin 3. sayfasındaki cinayet haberleriyle aynı kategoride yer alan töre cinayetleri, son dönemde toplumsal bir sorun olarak görülmeye başlanmış ve manşetlere taşınmıştır.

Sadece gazeteler değil televizyon da konunun üzerine eğilmekte, töre ve töre cinayetlerini, ağılık sistemini konu alan bir takım dizi filmler yayınlanmaktadır. Fakat her iki iletişim aracında da töre cinayeti konusuna dalgalandırıcı şekilde yaklaşıldığı,

¹⁹⁶ Aysel Aziz, “**Medyada Şiddet ve Kadın, 1993 Yılında Türk Basınında Kadınlara Yönelik Şiddetin Yer Alış Biçimi**”, Ankara: T.C. Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı, Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, 1994.

¹⁹⁷ G. Yasemin İnceoğlu, “**Medyada Kadın İmajı**”, **Kadın Çalışmalarında Disiplinlerarası Buluşma**, İstanbul, 2004.

kimi zaman özellikle dizi filmlerde kadınların yaşamına mal olan töreleri, ağılık sistemini özendirici ve övücü bir dil kullanıldığı gözlemlenmektedir.

Medya, töre cinayetleri haberlerini verirken, Güneydoğu Anadolu'nun geri kalmış, feodal yapısına, aşiret ilişkilerine, bölgenin sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel bağlamdaki farklılıklarına, işsizlik, eğitimsizlik ve yoksulluğa, aile yapısının sosyolojik boyutuna (kumalık, çok eşlilik, akraba evliliği) çok fazla yer vermemektedir.

“Geleneksel toplumsal yapı ve kurumların halen varolduğu bölgelerde kadına yönelik şiddeti ve cinsiyet ayrımı açısından varolan sorunları, kadını, aileden, toplumsal yapıdan ve toplumdan soyutlayarak irdelemek doğru bir yaklaşım değildir.”¹⁹⁸ Bu nedenle, medyanın kadınlara uygulanan şiddet olaylarını, töre cinayetlerini konu alırken, bireysel yaklaşım olayı magazinselleştirmeden toplumun arka planında yatan gerçeklere değinmesi gerekmektedir.

Nadire Mater, ***“Sessizliği Kırma: Namus Cinayetleri”*** başlıklı yazısında, BM Nüfus Fonu ve Kalkınma Teşkilatı ile Nüfus Bilimleri Derneği'nin İstanbul araştırmasının sonuçlarını şöyle açıklıyor:

*“Araştırmada, namus cinayetlerinin nedenleri üzerine konuşulurken “medyanın rolü” de tartışılıyor. Bu görüşmelerde, birçok görüşmeci medyanın rolünün olumsuz, pro-aktif ve ayrımcı buluyor. Görüşmeciler, medyanın konuyu derinlemesine inceleyen ve soruna çözüm öneriler getiren bir mekanizma olmasından çok sadece teşhir edici bir araç olduğunu belirtiyor.”*¹⁹⁹

Medyanın töre cinayetlerini ele alış biçimi ile ilgili bir başka eleştiri ise cinayetlere verilen isimlerle ilgilidir. Kadınlara yönelik şiddetin en acımasız biçimi olan cinayetlerin, “töre cinayeti” veya “namus cinayeti” olarak isimlendirilerek gerekçelendirildikleri düşünülmektedir.

¹⁹⁸ Ulus, a.g.e., s.217.

¹⁹⁹ Nadire Mater, ***“Sessizliği Kırma: Namus Cinayetleri”***, 9 Mart 2005, http://www.bianet.org/bianet/kategori/kadin/56037/sessizligi-kirmak-namus-cinayetleri_ (14 Ocak 2007).

Javeria Rizvi, *Namus Adına Şiddet* adlı kitapta konuyu şöyle belirtmektedir:

“‘Namus cinayeti’ne odaklanılmak suretiyle yeni bir cinayet kategorisi yaratılmakta ve böyle davranılarak, namus cinayetlerinin diğer cinayet türlerinden ya da kadınlara yönelik başka şiddet biçimlerinden farklı bir şekilde ele alınması gerektiği izlenimi verilmektedir.”²⁰⁰

Dr. Sevilay Çelenk, *Medyada Şiddete Duyarlılık* adlı panelde bu konudaki görüşlerini şöyle belirtmektedir:

“Töre cinayetleri, namus cinayetleri diyoruz. Aslında, bunları her telaffuz ettiğimizde, bir anlamda bu olaylara meşruiyet de atfetmiş olabiliriz. Töre ya da namus cinayeti demek yerine, bunu meşrulaştıracak her türlü çağrışımın uzak durmanın çok önemli olduğu vurgulanarak, “**kadın cinayetleri**” demeyi önerdiler.”²⁰¹

Emre Kongar, *Cumhuriyet Gazetesi*’nde yayınlanan köşe yazısında medyanın töre veya namus gerekçesiyle işlenen cinayetlere verdiği isimler konusundaki hoşnutsuzluğunu şöyle dile getiriyor:

“Kitle iletişim araçlarının doğrudan sorumlu oldukları konuların başında, ilkel cinayetlere, ‘**aşk cinayeti**’, ‘**töre cinayeti**’ ya da ‘**namus cinayeti**’ gibi isimler vermek gelmektedir. Gazeteler ve televizyon kanalları, bu tür başlıklarla, bu ilkel cinayetleri sadece aklamakla kalmamakta, bunları yücelterek, toplumda bu yönde özendirici bir etki yapmaktadırlar. Bu öyküleri uzata uzata ‘**pembe dizilere**’ ya da ‘**pehlivan tefrikalarına**’ çevirenler ve ‘**namus cinayeti**’, ‘**töre cinayeti**’ ya da ‘**aşk cinayeti**’ terimlerini sadece başlıklarda kullanmakla kalmayıp, aynı zamanda bu aklayıcı ve yüceltici yaklaşımları olayların çözümlenmesinde ve topluma aktarılmasında da kullananlar: Asıl katiller sizsiniz...”²⁰²

²⁰⁰ Mojab ve Abdo, a.g.e., ss.232-233.

²⁰¹ RTÜK, a.g.e., s.84.

²⁰² Emre Kongar, “Aşk Cinayeti, Töre Cinayeti ve Namus Cinayeti”, *Cumhuriyet*, 19 Mayıs 1999.

Tüm olumsuzluklara rağmen, medyanın töre cinayetlerini aktarma konusunda gösterdiği tepkinin son derece önemli olduğunu belirtmemiz gerekiyor çünkü ilk başlarda çok fazla dikkat çekmeyen bir mesele, medyanın ilgisi sayesinde birdenbire siyasi bir mesele halini almıştır. ***“Bu anlamda medyanın, namus cinayetlerini sansasyonel bir tarzda ele almaması ve bu tartışmaya dahil olması gereken farklı toplulukların tepkisini çekecek adımlar atmaktan kaçınması gerekir.”***²⁰³

Hiç şüphe yok ki medya toplum içinde etkin ve güçlü bir role sahiptir. Medya bir yere kadar kamuoyunun mahkemesidir ve medyada ‘*iyi*’ ve ‘*kötü*’, ‘*biz*’ ve ‘*onlar*’, ‘*kabul edilebilir*’ ve ‘*kabul edilemez*’ arasında kesin sınırlar çizilir, bu sınırlara meydan okunur ve hatta bazen bu sınırlar değiştirilir.

Diğer bir ifadeyle medya bazı açılardan toplumun gündemini belirler ve ulusal bir kimliğin şekillenmesine katkıda bulunur. Medyanın namus cinayetleri tartışmasını ele alış tarzı, yetkililer ve yaptıkları çalışmalar için bir temel teşkil edebilir ve medya bu tartışmada farklı sesleri seçer.²⁰⁴

Ömer Özer, ***Medya Şiddet Toplum*** adlı kitabında, muhabirlerle yaptığı araştırmanın sonuçlarını şöyle belirtmektedir:

*“Kamil Elibol’a göre, şiddet haberlerinin yayınlanması, emsal olayların yaşanmasını önüyor. Buna kanıt olarak da töre, namus cinayetleri, berdel evlilikleri, aile içi ve okul içi şiddet vs. konuların sürekli haber yapıldığı zaman istatistikî olarak düşüşler yaşanmasını gösteriyor. Ona göre, soruşturma ve incelemeler daha ciddi yapılıyor. Soruşturmacılar “bu işi medya takip ediyor” düşüncesiyle daha objektif inceleme yapıyor.”*²⁰⁵

Töre cinayetleri ile ilgili haberlerin birkaç senedir gazete manşetlerinde yer aldığı, olayların, çeşitli gazetelerin köşe yazarları tarafından da ele alındığı ve konu ile ilgili

²⁰³ Mojab ve Abdo, a.g.e., ss.232-233.

²⁰⁴ Mojab ve Abdo (Drl.), a.g.e., s.232.

²⁰⁵ Ömer Özer, ***Medya Şiddet Toplum***, Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2007, s.193.

uzun süre gündem oluşturulduğu gözlemlenmiştir. Böylece birçok sivil toplum örgütünün ve devletin ilgili kurumlarının dikkatleri töre cinayetlerine çekilmiştir.

3.2.1. Töre Cinayeti Haberlerinin Cumhuriyet, Zaman ve Hürriyet Gazetelerinde Yer Alış Şeklinin Değerlendirilmesi

Bu bölümde gazetelerdeki töre cinayeti haberlerini, içerikleri ve sunuluş tarzları bakımından ve gündem oluşturma kuramı üzerinden incelemeye çalışacağız. 2003 ile 2006 yılları arasında gerçekleşmiş ve uzun dönem gündemde kalmış üç ayrı töre cinayetinin (Güldünya Tören, Hatun Sürücü, Naile Erdaş cinayetleri) Cumhuriyet, Zaman ve Hürriyet gazetelerinde yer alış biçimlerini değerlendireceğiz.

3.2.1.1 Güldünya Tören Cinayeti

Bitlis'te bir akrabasıyla yaşadığı ilişkiden hamile kalınca İstanbul'a kaçan Güldünya Tören, 26 Şubat 2004 tarihinde ağabeyleri tarafından bulunarak ilk önce sokakta bacaklarından, daha sonra da kaldırıldığı Bakırköy Devlet Hastanesi'nde tedavi gördüğü odada başından vurularak öldürüldü.

Çalışmamızın bu bölümünde erkek kardeşleri tarafından öldürülen Güldünya Tören ile ilgili haberler, 27 Şubat 2004 ve 13 Şubat 2007 tarihleri arasında ulusal yayın yapan gazetelerimizden Hürriyet, Zaman ve Cumhuriyet gazetelerinde yayınlanan haberler derlenerek tarih sırasına göre değerlendirmeye alınacaktır.

Hürriyet Gazetesi, Güldünya Tören'in öldürülmesi ile ilgili haberlere, 27 Şubat 2004 ve 18 Kasım 2006 tarihleri arasında yer vermiştir. Hürriyet Gazetesi'nin, 27 Şubat 2004 tarihinde yayınladığı "*Böyle töre olmaz olsun*"²⁰⁶ başlıklı haberde "*Kuzeninin kocasından bebeği olan 22 yaşındaki Güldünya Tören'i yol ortasında vuran 2 erkek*

206 Hürriyet Gazetesi, 27 Şubat 2004.

kardeşi, ölmediğini görünce kaldırıldığı hastanede kurşun yağdırdılar. Bebeğini evlatlık veren Tören'in beyin ölümü meydana geldi,” ifadesi kullanılmaktadır. Kullanılan başlıkla habere duygusallık katılmakta, töre kavramı açıkça kınanmakta ve öldürülen kadının tarafında olunduğu vurgulanmaktadır. “*Kurşun yağdırdılar*” tanımı ile olayın vahametini gözler önüne sermek adına abartılı bir dil kullanılmıştır.

Hürriyet Gazetesi, 28 Şubat 2004 tarihinde yayınlanan “*Ölmeden önce bebeğini gizledi*”²⁰⁷ başlıklı haberinde “*Töre gereği ağabeyleri tarafından önce Küçükçekmece'de sokak ortasında, daha sonra tedavi gördüğü hastanede kurşunlanarak öldürülen Güldünya Tören'in ölmeden önce 3 aylık bebeğini hiç kimsenin bilmediği bir aileye vererek sakladığı ortaya çıktı,*” ifadesine yer verilmektedir. Gazete olayı, diğer iki gazeteden farklı olarak Güldünya Tören'in anneliği üzerinden ele almakta ve bebeği üzerinde yoğunlaşmaktadır. Gazete, konuyla ilgili haberlerde Güldünya Tören'i bebeğiyle birlikte gösteren fotoğraflara yer vermektedir.

Hürriyet Gazetesi, 29 Şubat 2004 tarihinde yayınlanan “*Minik Umut'u polis emzirdi*”²⁰⁸ başlıklı haberde, “*Bitlis'te aile meclisinin aldığı karar üzerine Küçükçekmece'de ağabeyleri tarafından törelere kurban edilen 21 yaşındaki Güldünya Tören'in canından çok sevdiği ve öldürüleceği korkusuyla başka birine verdiği 3 aylık oğlu Umut, devlet tarafından korumaya alındı,*” ifadesine yer vermektedir. “*Canından çok sevdiği oğlu*” gibi ifadelerle olaya duygusallık katılmakta ve olayın dramatikliğine vurgu yapılmaktadır. Haberde ayrıca “*Gece boyunca Umut'a bakmak polis memurları Özlem Çakar ile Esmâ Talay'a düştü. 13 aylık bir bebek annesi olan polis Özlem Çakar, kimsesiz kalan Umut'u kendi evladı gibi emzirdi,*” ifadesine yer verilmekte ve durumun hikayeleştirildiği ve olaya duygu katıldığı gözlemlenmektedir.

207 Hürriyet Gazetesi, 28 Şubat 2004.

208 Hürriyet Gazetesi, 29 Şubat 2004.

Hürriyet Gazetesi, 29 Şubat 2004 tarihinde yayınlanan “**Aşiret: infaz değil barış kararı verdik**”²⁰⁹ başlıklı haberde, Güroymak İlçesi'nde Şego aşiretinden Abdulaziz Sabaz'ın, Güldünya'nın kurban gittiği töre cinayetine karşı olduklarını söylediği belirtilmektedir. Sabaz'ın işlenen suçun cezasının bu kadar ağır olmasını doğru bulmadığının belirtildiği haberde Sabaz'ın “**Biz aşiret olarak böylesi gelenek ve törelere karşıyız. Aşiretimiz devlet yanlısı bir aşirettir. Devletin kanunları dışına çıkmaz. Kararı infaz değil, barış olarak verdik ve davanın kapanmasını istedik,**” sözlerine yer verilmektedir.

Hürriyet Gazetesi, 1 Mart 2004 tarihinde yayınlanan haberde “**Güldünya'nın dirisini değil ölüsünü bağırlarına bastılar**”²¹⁰ başlığını kullanmaktadır. Kullanılan bu başlıkla ailenin namus gerekçesiyle hakkında ölüm kararı aldıkları kızlarını öldükten sonra sahiplendiklerine vurgu yapılmaktadır. Haberde Güldünya Tören'in töre cinayetine kurban gitmesinin Türkiye'yi ayağa kaldırdığına ve cenazeye iki bin kişinin katıldığına dikkat çekilmektedir.

Hürriyet Gazetesi, 2 Mart 2004 tarihinde yayınlanan “**Güldünya'nın ölümünde ihmâl var**”²¹¹ başlıklı haberde, bazı kadın sivil toplum kuruluşlarınca oluşturulan TCK Kadın Çalışma Grubu üyelerinin, Güldünya Tören'in öldürülmesi olayında “**ihmalleri bulunduğu**” gerekçesiyle bazı kamu görevlileri hakkında savcılığa suç duyurusunda bulunduğu belirtilmektedir. Haberde grup adına ortak basın açıklamasını okuyan avukat Filiz Kerestecioğlu'nun “**Mardin'de de olsa, İstanbul'da da olsa kadınların can güvenliğinin bulunmadığını, yaşam haklarının ihlal edildiğini**” ileri sürdüğü belirtilmektedir.

Hürriyet Gazetesi, Emel Armutçu'nun hazırladığı ve 2 Mart 2004 tarihinde yayınlanan “**Güldünya'nın köyünde kimse olayı konuşmak istemiyor**”²¹² başlıklı haberde, Güldünya Tören'in yaşadığı Bitlis'in Budaklı köyü ile ilgili izlenimler yansıtılmaktadır. Haberde köye girmeden araçları durduranların asker veya polis değil

209 Hürriyet Gazetesi, 29 Şubat 2004.

210 Hürriyet Gazetesi, 1 Mart 2004.

211 Hürriyet Gazetesi, 2 Mart 2004.

212 Hürriyet Gazetesi, 2 Mart 2004.

köyün gençleri olduğu ve içeri girmek isteyenlere sorular sordukları belirtilmektedir. Haberde ayrıca Güldünya Tören'in cenaze namazı kılınmadan toprağa verildiğine dikkat çekilmektedir.

Hürriyet Gazetesi, 3 Mart 2004 tarihinde yayınlanan **“Töre cinayetlerinin sebebi erkek egemenliği”**²¹³ başlıklı haberinde Osmangazi Üniversitesi (OGÜ) Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Klinik Psikolog Prof. Dr. Gülten Seber'in, **“İnsanlığın sorunu töre cinayetleri, erkek egemenliğinin en uç, en sert ve en karanlık noktası olarak karşımızda duruyor”** sözleri aktarılmaktadır. Haberde Seber'in, Doğu ve Güneydoğu'da 1980'li yıllarda toplumsal sorunlara üretilen çözüm önerilerinin din ve milliyet içerikli kışkırtmalarla çatışmalara dönüşmesiyle **“okuma yazma oranı çok düşük insanların göçe zorlanması, koruculuk sistemi ve otoriter yönetimler”** gibi uygulamaların var olan feodal düzeni beslediği görüşüne yer verilmektedir. Haberde ayrıca Seber'in **“Devletin asli görevi, Güldünya olayındaki gibi töre cinayetlerinin önüne geçmektir”** sözleri de belirtilmektedir.

Hürriyet Gazetesi, 18 Kasım 2006 tarihinde yayınlanan **“Güldünya kararına bozma”**²¹⁴ başlıklı haberde Yargıtay'ın, töre nedeniyle öldürülen Güldünya Tören davasında, genç kadının kardeşleri İrfan ve Ferit Tören'e verilen mahkumiyet kararlarını, usul ve esastan bozarak sanıklara ayrı ayrı ceza verilmesi gerektiğine karar verdiği belirtilmektedir. Haberde, yüksek mahkemenin, sanıklar İrfan ve Ferit Tören'in avukatlarının, olayda Güldünya Tören'in ağır tahriki bulunduğu ve cezalarda indirim yapılması gerektiği yönündeki savunmalarını yerinde bulmadığı aktarılmaktadır.

Zaman Gazetesi, Güldünya Tören'in öldürülmesi ile ilgili haberlere, 27 Şubat 2004 ve 15 Ekim 2005 tarihleri arasında yer vermiştir. Zaman Gazetesi, 27 Şubat 2004 tarihinde yayınladığı ve Özcan Keser tarafından hazırlanan haberde **“Kız kardeşlerini önce sokakta ölmeyince hastanede vurdular”**²¹⁵ başlığını kullanmıştır. Kullanılan başlık habere 3. sayfa haberi görünümü vermektedir. Aile meclisi tarafından genç kızın

213 Hürriyet Gazetesi, 3 Mart 2004.

214 Hürriyet Gazetesi, 18 Kasım 2004.

215 Zaman Gazetesi, 27 Şubat 2004.

öldürülmesinin kararlaştırıldığıнын belirtildiği haberde, cinayetin töre veya namus gerekçesiyle işlenmiş olduğu konusuna değinilmemektedir.

Zaman Gazetesi, 29 Şubat 2004 tarihinde yayınlanan **“Güldünya Tören’in cenazesi toprağa verildi”**²¹⁶ başlıklı haberinde, Güldünya Tören’in cenazesinde konuşma yapan İlçe Kaymakamı Okan Leblebicier’in **“2004 yılında böyle töre cinayetleri işlenmesinden büyük üzüntü duyduk. Dış dünyada nasıl algılanacağını bir tarafa bırakıp bu olayı tüm ayrıntılarıyla sorgulamamız, kınamamız gerekiyor. Bu olayın bir daha yaşanmamasını diliyoruz.”** sözlerine yer vermektedir.

Zaman Gazetesi, 1 Mart 2004 tarihinde yayınlanan **“Güldünya’nın cenazesine devlet erkânı da katıldı”**²¹⁷ başlıklı haberde, Güroymak Kaymakamı Okan Leblebicier, Belediye Başkanı Burhan Yavuz, İl Müftüsü Halil Arık’ın da aralarında bulunduğu çok sayıda kişinin katıldığını belirtmektedir. Haberde cenazenin, jandarma ve emniyet birimlerinin güvenlik önlemleri altında, yüzün üstünde aracın katıldığı bir konvoy eşliğinde köye girdiği belirtilmektedir. Haberde, kaymakam, belediye başkanı ve müftünün cenazeye katılımı vurgulanmak istenmektedir. Haberde ayrıca **“Güldünya’nın mensup olduğu Şego aşireti ileri gelenlerinden Abdulaziz Sabaz da cinayetin töreyle ilgisi olmadığını savunarak “bireysel bir davranış” diye konuştu”** ifadesine yer verilmektedir.

Zaman Gazetesi, 2 Mart 2004 tarihinde yayınlanan **“Avukatlar: Töre cinayeti nitelikli adam öldürme suçu sayılsın”**²¹⁸ başlıklı haberde, **“Güldünya Tören’in ardından başlatılan tartışmalara hukukçular karşı çıkarken, kimi Şanlıurfalı aşiret reisleri töre cinayetlerinden yana olduklarını belirtti,”** ifadesine yer vermektedir. Haberde Şanlıurfa’nın Viranşehir ilçesinde Dodukan aşiretinin ileri gelenlerinden İbrahim Direk’in **“Ben töre cinayetlerinden yanayım; çünkü cezalarımız caydırıcı değil,”** görüşü aktarılmaktadır. Haberde bu görüşün ardından **“Şanlıurfa Barosu avukatlarından Mehmet Ejder ise Ceza Kanunu’na töre cinayetleri**

216 Zaman Gazetesi, 29 Şubat 2004.

217 Zaman Gazetesi, 1 Mart 2004.

218 Zaman Gazetesi, 2 Mart 2004.

konusunda bir hüküm konulduğu takdirde bunun önlenebileceğini söyledi,” ifadesine yer verilmektedir. Burada birinci görüşün ikinci görüşü desteklemek için kullanıldığı gözlemlenmektedir.

Zaman Gazetesi, Mahir Okay tarafından hazırlanan ve 4 Mart 2004 tarihinde yayınlanan *“Güldünya’nın öldürülmesi töre gereği değil, cehaletin eseri”*²¹⁹ başlıklı haberde, Güldünya Tören’in İstanbul’da kardeşleri tarafından tabanca ile vurularak öldürülmesinin töre gereği veya aile ve aşiret kararı değil cehaletin eseri olduğunun belirtildiğini aktarmaktadır. Haberde, Güldünya Tören’in bağlı olduğu Şigo Aşireti adına konuşan Abdulaziz Sabaz’ın İstanbul’da işlenen Güldünya cinayetinin töre cinayeti olmadığını söylediği belirtilmektedir. Haberde, basında çıkan *“aşiret içinde alınan karar ile öldürüldü”, “aile içinde alınan karar ile vuruldu”* gibi haberlere Abdulaziz Sabaz ve Güldünya’nın babası Şerif Tören’in tepki gösterdiği aktarılmaktadır.

Haberde ayrıca, Abdulaziz Sabaz’ın Avrupa Birliği’ne girecek bir ülkede halen töre cinayetlerinden bahsedilmesinin kabul edilemez olduğu ve değişen dünya ve Türkiye ile birlikte aşiretçiliğin, törelerin de değiştiği sözlerine de yer verilmektedir. Bölgedeki gençlerin ağzından gençlerin sorunları ile baş başa bırakıldıkları, sosyal imkânlarının olmadığı, bu gibi sorunların ailelerindeki eğitimsizlik ile birleşince istenmeyen neticelerin meydana geldiği belirtilmektedir. Haberde iddialarla ilgili suçlanan tarafa da söz hakkı verildiği ve bölge gençlerinin dolaylı olarak sorunlarına yer verildiği gözlemlenmektedir.

Zaman Gazetesi, 15 Ekim 2005 tarihinde yayınlanan *“Güldünya Tören’in katiline müebbet hapis”*²²⁰ başlıklı haberde *“evlilik dışı çocuk sahibi olduğu gerekçesiyle, Güldünya Tören’i öldürdükleri için tutuklu olarak yargılanan iki kardeşinden biri müebbet, diğeri de 11 yıl 8 ay hapis cezasına çarptırıldı,”* ifadesine yer verilmektedir. Zaman Gazetesi’nde Güldünya Tören cinayeti ile ilgili haberlerin uzun süre geniş yer aldığı gözlemlenmektedir.

219 Zaman Gazetesi, 4 Mart 2004.

220 Zaman Gazetesi, 15 Ekim 2005.

Cumhuriyet Gazetesi, Güldünya Tören'in öldürülmesi ile ilgili haberlere, 27 Şubat 2004 ve 17 Haziran 2007 tarihleri arasında yer vermiştir. Cumhuriyet Gazetesi, 27 Şubat 2004 tarihinde yayınlanan **“Hastanede ‘töre’ kurşunu”**²²¹ başlıklı haberinde kullandığı başlıkla hastanede güvenlik önlemi alınmadığına ve konunun ihmal edildiğine dikkat çekmektedir. Haberde, **‘talihsiz kadın’** ifadesi kullanılarak hem öldürülen kadının tarafında yer alındığı belirtilmekte hem de olaya duygusallık katılmaktadır. Haberde **“Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgemizde sık sık yaşanan töre cinayetlerinin bir yenisi önceki gün İstanbul'da yaşandı”** ifadesi kullanılarak cinayetlerin hem daha sık Doğu'da meydana geldiği belirtilmekte hem de İstanbul gibi büyük bir şehirde de yaşandığına dikkat çekilmektedir.

Cumhuriyet Gazetesi, 28 Şubat 2004 tarihinde Güldünya Tören cinayeti ile ilgili haberi baş sayfadan **“Cehalet ve polis ihmali”**²²² başlığıyla vermektedir. Baş sayfadaki haberde **“Töre kurbanı genç kadın 3 ay önce emniyete sığınmış”** ifadesine yer verilmektedir. 9. sayfadan devam eden haberde **“Üç ay önce polise sığınmış”** başlığı kullanılmaktadır. Haberde olay **“İstanbul'a kaçtığı dönemde öldürüleceğini anlayan genç kadının 3 ay önce polise sığındığı ortaya çıktı. Ancak, polis kadını koruma altına alacağı yerde babası Şerif Tören'e haber verdi,”** şeklinde aktarmaktadır.

Haberde ayrıca İl Sağlık Müdürlüğü'nün **“ihmalkârlık olup olmadığının araştırılması”** için hastane yetkilileri hakkında inceleme başlattığı belirtilmektedir. Gazete haberde, öldürülen kadının tarafında olduğunu kullandığı ifadelerle ortaya koymakta ve olay sırasında hastanenin ve polisin göstermiş olduğu ihmalkarlığa dikkat çekmektedir. Haberde, İstanbul Üniversitesi (İÜ) Kadın Sorunlarını Araştırma Vakfı Başkanı Prof. Dr. Necla Arat'ın **“Töre denmesi bile çok saçma. O bölgelerin erkeklerini eğitmek gerekiyor”** sözlerine de yer verilmektedir.

Cumhuriyet Gazetesi'nde, 28 Şubat 2004 tarihinde Mehmet Faraç tarafından hazırlanan **“Kan Töre Bataklığına Aktı”**²²³ başlıklı haberde, Güldünya Tören'i öldüren

221 Cumhuriyet Gazetesi, 27 Şubat 2004.

222 Cumhuriyet Gazetesi, 28 Şubat 2004.

223 Cumhuriyet Gazetesi, 28 Şubat 2004.

kardeşler “*bağnazlığın tetikçileri*” olarak nitelendirilmektedir. Haberde tetikçilerin de kurban durumunda olduğu, törenin feodalitenin anayasasını içerdiği belirtilmektedir. Haberde ayrıca, ekonomik sıkıntılar ve eğitimsizliğin töre kavramının insanlarla birlikte Anadolu’dan İstanbul’a göç ettiği, bu yüzden İstanbul’a kaçmanın Güldünya Tören için bir kurtuluş olamadığı belirtilmektedir. Güldünya Tören’in öldürülmesinde en büyük etkenin ise cehalet ve sorumsuzluk olduğu belirtilmektedir. Haberde ayrıca, töre olayının ekonomik, sosyal, toplumsal ve bürokratik yanlarının giderek öne çıktığı belirtilmektedir ve genç kızların, kadınların entegre bir sosyal projeye koruma altına alınması gerektiği savunulmaktadır. Aynı gün Oral Çalışlar ve Nilgün Cerrahoğlu köşe yazılarında Güldünya Tören cinayeti, olayın arkasında yatan yöresel ve toplumsal gerçekler, ekonomik sorunlara değinmektedirler.

Cumhuriyet Gazetesi’nin, 1 Mart 2004 tarihinde yayınlanan “*Güldünya omuzlardaydı*”²²⁴ başlıklı haberinde Güldünya Tören’in cenaze törenine 2000 kişinin katıldığı, törende Güroymak Kaymakamı, Belediye Başkanı, il ve ilçe müftülerinin de yer aldığı belirtilmektedir. Haberde ayrıca, Şigo aşireti ileri gelenlerinden Bitlis İl Daimi Encümeni Abdülaziz Sabar’nın, “*Güroymak halkı ileri görüşlü insanlardır. Böyle bir cahillik yapmazlar. Bu tür törelere de karşıyız. Son derece üzüntülüüz*” ifadesine de yer verilmektedir.

Cumhuriyet Gazetesi, 3 Mart 2004 tarihinde yayınlanan “*Güldünya için suç duyurusu*”²²⁵ başlıklı haberde, bazı sivil toplum örgütlerinin Türk Ceza Kanunu’nda (TCK), namus cinayeti işleyenlerin ağırlaştırılmış müebbet hapis ile cezalandırılmasını öngören değişiklik yapılmasını istediği, İstanbul’da da kadın sivil toplum kuruluşlarınca oluşturulan TCK Kadın Çalışma Grubu üyelerinin, hastane odasında töre cinayetine kurban giden Güldünya Tören’in öldürülmesi olayında ihmalleri bulunduğu gerekçesiyle bazı kamu görevlileri hakkında savcılığa suç duyurusunda bulunduğu belirtilmektedir.

224 Cumhuriyet Gazetesi, 1 Mart 2004.

225 Cumhuriyet Gazetesi, 3 Mart 2004.

Ayrıca 2004 Mart ayı içerisinde gazetede Prof. Dr. Yakup Irmak Özden'in töre ve töre cinayetleri ile ilgili yazısı yayınlanmış, Şahnaz Çakıralp ve Zeynep Oral köşe yazılarında konunun önemine değinmişlerdir.

Cumhuriyet Gazetesi, 24 Temmuz 2004 tarihinde yayınlanan “*Güldünya şarkısına sahip çıkalım*”²²⁶ başlıklı haberde Emekçi Kadınlar Birliği'nin (EKB), töre cinayetine kurban giden Güldünya Tören için yazılan şarkının TRT ve RTÜK tarafından yasaklanmasını protesto ettiğini belirtmektedir.

Cumhuriyet Gazetesi, 13 Şubat 2007 tarihinde yayınlanan “*Güldünya davası yeniden*”²²⁷ başlıklı haberde Yargıtay'ın sanıklara verilen cezayı yetersiz bularak kararı bozduğu ‘*töre*’ davasına yeniden başlandığını belirtmektedir. Cumhuriyet Gazetesi'nin Güldünya Tören'in töre gerekçesiyle öldürülmesi olayına uzun süre yer verdiği ve köşe yazarlarının tutumuyla konuya eleştirel ve çözüm odaklı yaklaştığı gözlemlenmektedir.

Değerlendirme: Güldünya Tören'in erkek kardeşleri tarafından öldürülmesi ile ilgili bazı öne çıkan haberleri incelediğimiz *Hürriyet*, *Zaman* ve *Cumhuriyet* gazetelerinde konuya geniş yer verildiği, yörenin ekonomik ve toplumsal sorunlarına değinildiği, konuya çözüm alternatifi sunan kişilerin görüşlerine yer verildiği gözlemlenmektedir. Zaman Gazetesi başta haberlerinde cinayeti töre veya namus kavramları ile ilişkilendirmezken daha sonra cinayetlerin eğitimsizlik, cehalet gibi nedenlerden meydana geldiğini belirtmekte ve uzman kişiler ağzından çözüm yolları sunmaktadır. Hürriyet Gazetesinin ise, konuya duygusal açıdan yaklaştığı, Güldünya Tören'in öksüz kalan oğlu üzerinde durarak olayı dramatize ettiği, cinayeti Güldünya'nın tarafında yer aldığını belli ederek aktardığı, konuyla ilgili yörede araştırma yaptığı ve cinayetin erkek egemenliği toplumsal nedenlerini vurguladığı gözlemlenmektedir. Ayrıca haberin en uzun süre ve en geniş Hürriyet Gazetesi'nde yer aldığı göze çarpmaktadır. Cumhuriyet Gazetesi ise, cinayete zemin hazırlayan toplumsal nedenlere ve cinayetin işlenmesinde polisin göstermiş olduğu ihmal görüşlerine geniş yer vermektedir.

226 Cumhuriyet Gazetesi, 24 Temmuz 2004.

227 Cumhuriyet Gazetesi, 13 Şubat 2007.

3.2.1.2 Hatun Sürücü Cinayeti

16 yaşındayken akrabasıyla evlendirilen Hatun Sürücü, eşinden ayrıldıktan sonra, Alman erkek arkadaşıyla birlikte yaşamaya başlamış ve 7 Şubat 2005 tarihinde erkek kardeşleri tarafından töre gerekçesiyle öldürülmüştür. Hatun Sürücü'nün Almanya'da göçmen olarak yaşaması ve Almanya'da öldürülmesi nedeniyle, olay Alman basınına yansımış ve uzun süre hem Almanya hem de Türkiye gündeminde yer almıştır.

Çalışmamızın bu bölümünde, Hatun Sürücü'nün erkek kardeşleri tarafından öldürülmesi ile ilgili çıkan haberler, Şubat 2005 ve Ağustos 2007 tarihleri arasında ulusal yayın yapan gazetelerimizden Hürriyet, Zaman ve Cumhuriyet gazetelerinde yayınlanan haberler derlenerek tarih sırasına göre değerlendirmeye alınacaktır.

Hürriyet Gazetesi, Hatun Sürücü'nün öldürülmesi ile ilgili haberlere, 15 Şubat 2005 ve 29 Ağustos 2007 tarihleri arasında yer vermiştir. Diğer iki gazeteyle karşılaştırıldığında Hürriyet'in konuyu en uzun süre gündemde tutan gazete olduğu gözlemlenmektedir. Hürriyet Gazetesi'nin 15 Şubat 2005 tarihinde yayınlanan *“Almanya’da Kardeşlere Şok Gözaltı”*²²⁸ başlıklı haberinde, *“altı yaşındaki oğlu Can’ın gözleri önünde kurşunlanarak öldürülen 23 yaşındaki Hatun Sürücü’nün üç erkek kardeşi gözaltına alındı”* ifadesini kullanmaktadır. Oğlunun gözleri önünde öldürüldüğünü vurgulayarak gazete, olayı dramatize etmektedir. Hürriyet Gazetesi haberde Hatun Sürücü'nün amcasının oğlu Yasin Sürücü'nün açıklamalarına da yer vermektedir. Haberde, Yasin Sürücü'nün *“15 yaşında aile baskısıyla kuzeniyle evlendirildi. Ancak eşi hayırsız çıktı, şiddetli geçimsizlikten boşandılar. Hatun sosyal bir kızdı. Ailesi kızlarını hem zorla evlendirdiler, hem boşanmasını istediler hem de boşandıktan sonra da onu reddettiler. Ağabeyi yani benim eniştem ise milliyetçi bir kafa yapısına sahipti, ancak Almanya’daki Kaplıncılar Cemaati’nin etkisiyle köktendinci bir düşünceye kaydı. Hatun boşanıp başörtüsünü çıkardıktan, çocuğuyla yaşamaya başladıktan sonra İstanbul’daki diğer amcam, Hatun’un babasına, ‘Bu kızını öldürün. Eğer siz yapamazsınız biz yapalım’,”* açıklamasına yer verilmektedir.

228 Hürriyet Gazetesi, 15 Şubat 2005.

Hatun Sürücü'nün bir akrabasının bu açıklamalarına yer vererek Hürriyet Gazetesi dolaylı yoldan olayın arkasında var olması muhtemel gerçeklere (zorla evlendirilme, başörtüsü, aşırı dinci örgüt etkisi, namus kavramı) dikkat çekmektedir.

Hürriyet Gazetesi, 16 Şubat 2005 tarihinde yayınlanan *“Tetiği Ayhan Çekti İddiası”*²²⁹ başlıklı haberinde kullandığı *“talihsiz genç anne”* ifadesiyle, öldürülen kadının tarafında yer aldığını belirtmekte, fakat kullandığı sıfatlarla konuyu dramatize etmektedir.

Hürriyet Gazetesi'nin 25 Şubat 2005 tarihinde yayınlanan *“Berlin'deki 5 namus cinayetin 4'ü Türk”*²³⁰ başlıklı haberinde, töre cinayetleri'nin Alman medyasında geniş yankı uyandırdığına dikkat çekilmektedir. Almanya'da haftalık yayınlanan Haberde, Die Zeit Gazetesi'nin *“Alman gibi”* başlığıyla yayınladığı haberde, Berlin'de işlenen beşinci töre cinayeti olması nedeniyle olayın artık politik bir boyut kazandığının vurgulandığını belirtmektedir. Haberde ayrıca Almanya'da milletvekillerinin *“zorla evliliğin başlı başına suç sayılması”* için gerekli yasayı çıkartmayı planladıkları aktarılmaktadır.

Hürriyet Gazetesi 6 Eylül 2005 tarihinde yayınlanan *“Töre Cinayetinin Anatomisi”*²³¹ başlıklı haberde, *“Almanya ve Türkiye'yi sarsan cinayetin perdesini ilk kez Hürriyet açıyor”* ve *“Hatun Sürücü davasıyla ilgili bütün ayrıntıları açıklıyoruz”* gibi ifadelerle yer vererek konuya sansasyonel açıdan yaklaşmaktadır. Haberde, Hatun Sürücü'nün erkek kardeşlerinden biri tarafından tecavüze uğradığı iddiasına yer veren gazetenin, olayla ilgili sansasyon yaratma amacına girdiği anlaşılmaktadır. Haberde, erkek kardeşlerin cinayet öncesi atış talimleri yaptığına da değinilmektedir. Hürriyet gazetesinin konuya daha çok adli açıdan yaklaştığı, erkek kardeşlerin tutuklanması, beraat etmesi veya ortaya çıkan tanıklarla ilgili bilgiler vererek olayı daha çok *‘3. sayfa haberi’* olarak değerlendirdiği gözlemlenmektedir.

229 Hürriyet Gazetesi, 16 Şubat 2005.

230 Hürriyet Gazetesi, 25 Şubat 2005.

231 Hürriyet Gazetesi, 6 Eylül 2005.

Hürriyet Gazetesi, 16 Eylül 2005 tarihinde yayınlanan “**Töre Cinayetine Bu Fotoğraf Neden Olmuş**”²³² başlıklı haberinde, Alman Bild Gazetesi’nde Hatun Sürücü’nün Alman sevgilisi ile öpüşürken bir fotoğrafının yayınladığını belirtmekte ve o fotoğrafı haberde kullanmaktadır. Alman basınında töre cinayetinin bu fotoğraf yüzünden işlendiğinin öne sürüldüğünün belirtildiği haberde, olaya magazin boyutu katıldığı gözlemlenmektedir.

Hürriyet Gazetesi, 23 Nisan 2006 tarihinde yayınlanan “**Alman basınından ‘töre’ye eleştiri**”²³³ başlıklı haberinde Der Spiegel Dergisi’nin , “**Namus Adına Cinayet**” başlığıyla verdiği habere değinmektedir. Haberde, işsizlik ve umutsuzluğun yabancı gençleri şiddete yönelttiği belirtilmiş ve “**suçluların dünyası uzun süre görmezlikten gelindi**” görüşünün savunulduğu belirtilmiştir. Haberde, Sosyal Demokrat Parti (SPD) milletvekili Lale Akgün; olayların birkaç yıl önce Avrupa’da “**Birkaç Türk birbirini öldürüyor**” düşüncesiyle haber konusu bile olmadığını, (Avrupa Birliği’ne) uyum süreci içerisinde olduğundan hem Alman hem de Türk basınında konunun daha fazla üzerinde durulduğunu belirtmektedir.

Hürriyet Gazetesi, 29 Ağustos 2007 tarihinde yayınladığı “**Hatun Sürücü Davası Yeniden**”²³⁴ başlıklı haberinde Hatun Sürücü ile ilgili davanın yeniden görüleceğini belirtmektedir. Yayınlanan bu haberle konu iki sene sonra tekrar gündeme getirilmektedir.

Zaman Gazetesi, Hatun Sürücü’nün öldürülmesi ile ilgili haberlere 11 Şubat 2005 ve 19 Nisan 2006 tarihleri arasında yer vermiştir. 11 Şubat 2005 tarihinde yayınlanan “**Kardeşim 5 sene önce başını açtı şimdi niye başörtüsü yüzünden öldürülsün?**”²³⁵ başlıklı haberinde olayı başörtüsü konusu üzerinden ele almıştır. Alman gazetesinin, haberinde Hatun Sürücü’nün başörtüsünü çıkardıktan sonra öldürüldüğünü söylemesi üzerine, Zaman Gazetesi haberinde, konuyu ayrıntılı araştırdığını ve cinayetin başörtüsü nedeniyle işlenmediğinin ortaya çıkarıldığını belirtmektedir. Bu konuda, Hatun

232 Hürriyet Gazetesi, 16 Eylül 2005.

233 Hürriyet Gazetesi, 23 Nisan 2006

234 Hürriyet Gazetesi, 29 Ağustos 2007.

235 Zaman Gazetesi, 11 Şubat 2005.

Sürücü'nün ailesiyle görüşüldüğünün belirtildiği haberde “*Avrupa medyasının başörtüsü nedeniyle işlendiğini iddia ettiği haber çarpıtma çıktı*” denilmektedir. Hatun Sürücü'nün kardeşiyle görüşüldüğünün belirtildiği haberde, inandırıcılığın sağlanması için görüşme kardeşin ağzından verilmektedir. Zaman Gazetesi'nin bu haberinde, bir kadının öldürülmesi ve öldürülme nedeni, öldürülmesinin arkasındaki toplumsal nedenlerle ilgili hiçbir konuya değinmediği, kendi ideoloji savaşını sürdürdüğü, konuya kendi yayın politikası açısından yaklaştığı gözlemlenmektedir. Haberde, Hatun Sürücü'nün töre cinayeti kurbanı olduğunun öne sürüldüğü belirtilmekte ve Hatun Sürücü'nün öldürülmeden önceki durumu “*genç kadın, 16 yaşında Türkiye'deki halasının oğlu İsmail ile evlenmiş, bu evliliğinden Can isminde bir çocuğu olmuştu*” şeklinde yansıtılmaktadır. Haberde kullanılan dil nedeniyle, Hatun Sürücü'nün kendi rızasıyla normal bir evlilik yaptığı hissi uyandırılmaktadır.

Zaman Gazetesi, 25 Şubat 2005 tarihinde yayınlanan “*Sürücü Cinayeti'nin İslâm'la ilgisi yok*”²³⁶ başlıklı haberinde, gazetenin Berlin İçişleri Senatörü Ehrhart Körting'le görüştüğünü ve Körting'in Hatun Sürücü'nün öldürülmesiyle gündeme gelen olayın İslam dini ile hiçbir ilgisinin olmadığını belirttiğini açıklamaktadır. Körting'in konu ile ilgili görüşlerine yer veren gazetenin, Müslüman kültürden gelen kadınların ölümü ile neticelenen olayların İslâm'la bağdaştırılmasının yanlış olduğu görüşünü yetkili bir kişi aracılığı ile sunduğu gözlemlenmektedir. Haberde, Körting'in Alman basınının konuyu başörtüsü ile bağdaştırarak, İslam'ın bir gereğiymiş gibi takdim etmesinin doğru olmadığı görüşü aktarılmaktadır. Konuyla ilgili haberde, gazetenin yine bir kadının öldürülmesi durumuna, olayın nedenlerine değinmediği, olayın İslam'la bağdaştırılmaması gerektiği konusu üzerinde durduğu, bu yolla da gazetenin bu haber aracılığıyla kendi yayın politikasını yansıttığı gözlemlenmektedir.

Zaman Gazetesi, 18 Nisan 2006 tarihinde yayınlanan “*Türkiye, Alman Adaletine İşbirliği Önerdi*”²³⁷ başlıklı haberinde, Alman Tagesspiegel gazetesinin Türkiye'nin Almanya Adalet Bakanlığı'na, töre cinayetlerinin izlenmesi konusunda işbirliği önerdiğini yazdığı aktarmaktadır. TBMM Töre ve Namus Cinayetlerini Araştırma

236 Zaman Gazetesi, 25 Şubat 2006.

237 Zaman Gazetesi, 18 Nisan 2006.

Komisyonu Başkanı Fatma Şahin'den demeç alındığının belirtildiği haberde, Fatma Şahin'in iki ülke arasında töre cinayetleriyle ilgili işbirliğinin daha da geliştirilmesi gerektiğini belirttiği aktarılmaktadır. Zaman gazetesi, bu haberinde yine olayın toplumsal boyutuna ve arka plandaki gerçeklere değinmemektedir fakat konunun çözümü için bir adım atıldığını ve konunun Alman basınına da yansıdığını belirtmektedir.

Zaman gazetesi, 19 Nisan 2006 tarihinde yayınlanan "*Almanya'da töre cinayetlerine tepki*"²³⁸ başlıklı haberinde, Hatun Sürücü'yü öldüren erkek kardeşi Ayhan Sürücü'nün 9 yıl 3 ay hapis cezasına çarptırılmasından sonra Almanya'da töre cinayetlerine yoğun tepki gösterilmeye başlandığını belirtmektedir. Haberde Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti Uyum Bakanı Armin Laschet'nin, "*Die Welt*" gazetesine demeç verdiği ve "*Namus cinayetiyle ilgili olarak Türk toplumu da öfkeli. Bu konuda Almanlarla Türkler arasında görüş ayrılığı yok*" dediği aktarılmaktadır. Bu haberle, iki ülke arasında bu konuda herhangi bir sorun yaşanmadığı yansıtılmaya çalışılmaktadır.

Cumhuriyet Gazetesi, Hatun Sürücü'nin öldürülmesi ile ilgili haberlere, 10 Şubat 2005 ve 24 Mayıs 2006 tarihleri arasında yer vermiştir. Cumhuriyet Gazetesi, 10 Şubat 2005 tarihinde yayınlanan "*Berlin'de Töre Cinayeti*"²³⁹ başlıklı haberinde, 16 yaşındayken zorla Türkiye'deki kuzeniyle evlendirilen Hatun Sürücü'nün eşinden ayrıldıktan sonra başörtüsünü çıkarıp bir Almanla yaşamaya başlaması üzerine öldürüldüğünün sanıldığına değinmiştir. Bu anlatımla, Türkiye'nin bazı kesimlerindeki küçük yaşta zorla evlendirme ve akraba evliliği olaylarına da dolaylı yoldan değinildiği görülmektedir. Alman basını tarafından, Hatun Sürücü'nün öldürülme nedenlerinden birinin başörtüsünü çıkarması olduğu gibi bir izlenim verilmektedir ve Cumhuriyet Gazetesi'nin bu konuyu dolaylı olarak, Alman gazetenin değindiği şekliyle, nesnel bir biçimde yansıttığı gözlemlenmektedir. Haberde, Alman gazetelerinin olayla ilgili haberi manşetlerine taşıdığından da söz edilmektedir. Yayınlanan bu haberle, gazete

238 Zaman Gazetesi, 19 Nisan 2006

239 Cumhuriyet Gazetesi, 10 Şubat 2005.

Türkiye'nin toplumsal bir sorunu olan töre cinayetinin Alman basınına yansdığına dikkat çekmektedir.

Cumhuriyet Gazetesi, 20 Şubat 2005 tarihinde yayınlanan, Osman Çutsay'ın hazırladığı **“‘Berlin İnfazı’ Yeni Gerilim Konusu”**²⁴⁰ başlıklı haberde **“medyanın, son olayın üzerine gitmesi ve cinayetin tüm ayrıntılarıyla verilmesi, çoğunluk toplumunu oluşturan Almanlar arasında, ‘Türklerin Avrupalı değerler karşısındaki uyumsuzluğu örnekleriyle ortada ‘yargısını daha da pekiştirdi,’** denilmektedir. Bu haberle, gazetenin töre cinayeti ve buna neden olan toplumsal etkenlere yer vermek yerine, Avrupa'nın Türkiye'ye bakış açısı ve Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği konusunda bir gerileme yaşanabileceğinin vurgusunu yaptığı gözlemlenmektedir.

Cumhuriyet Gazetesi, 23 Şubat 2005 tarihinde yayınlanan **“Berlin’de Öldürülen Türk Kadını İçin Anma”**²⁴¹ başlıklı haberinde, törende vahşi bir cinayet karşısında suskun kalmamak için toplandıklarını belirten federal hükümetin göç, mülteci ve uyum sorumlusu Marieluise Beck'in **“hiç kimsenin din ve gelenek adına bir başkasını öldürmeye hakkı yok”** sözlerine değinmektedir. Bu haberle, töre gerekçesiyle işlenen cinayetler konusunda Almanya'nın göstermiş olduğu tepkiye dikkat çekilmektedir.

Cumhuriyet Gazetesi, 24 Mart 2005 tarihinde yayınlanan **“İçimizdeki barbarlar”**²⁴² başlıklı haberinde Newsweek Dergisi'nin töre cinayetleri ile ilgili yorumuna yer vermiştir. Gazete, haberde Newsweek Dergisi'nin kullandığı başlığın aynısını kullanarak yurtdışında konuya yaklaşım tarzına dikkat çekmektedir. Haberde **“yazıda Müslüman göçmenlerin Batılı yaşam tarzına uyum sağlayacağı umutlarının boşa çıktığı belirtilirken haberin ‘İçimizdeki barbarlar’ başlığıyla çıkması dikkat çekti”** denilmektedir. Bu dönemde, Avrupa Birliği üyeliği üzerine yoğunlaşan hükümetin konuya dikkatinin çekilmesinin sağlanması amaçlanmaktadır.

240 Cumhuriyet Gazetesi, 20 Şubat 2005.

241 Cumhuriyet Gazetesi, 23 Şubat 2005.

242 Cumhuriyet Gazetesi, 24 Mart 2005.

Cumhuriyet Gazetesi, 24 Mayıs 2006 tarihinde yayınladığı “*Türk Töresi Almanya’ya İltica Ettii*”²⁴³ başlıklı haberinde, töre cinayetlerinin medyada uzun dönem gündem oluşturmaları ile birlikte TBMM Töre ve Namus Cinayetlerini Araştırma Komisyonu’nun, Hatun Sürücü’nün töre gerekçesiyle öldürülmesinin ardından Almanya’da incelemelerde bulunduğunu belirtmiş ve Almanya’da göçmen sorunları konusunda yaz aylarında bir toplantı yapılmasının kararlaştırıldığına, Almanca bilmeyen tüm göçmenler için kendi dillerinde broşürler hazırlanarak aile içi şiddet durumunda ne yapmaları gerektiği konusunda bilgi verileceğine dikkat çekmiştir.

Değerlendirme: Haberler genel olarak değerlendirildiğinde; *Hürriyet Gazetesi’nin* haberlerinde olaya bir parça magazin havası katmakta ve olayı haberlerinde kimi zaman dramatize etmektedir. Hürriyet Gazetesinin olaya 3.sayfa haberi açısından yaklaştığı ve adli açıdan ele aldığı gözlemlenmektedir. *Zaman Gazetesi’nin* ise başörtüsü ve töre cinayetlerinde İslami geleneklerin rol oynaması gibi iddialara karşı savunma oluşturduğu görülmektedir. Kendi yayın politikasını haberlerine yansıttığı ve ideolojik savaşını bu konu üzerinden sürdürdüğü gözlemlenmektedir. *Cumhuriyet Gazetesi* ağırlıklı olarak Alman basınının konuyu ele alış şeklini aktarmaktadır. Haberlerde, Avrupa Birliği üyeliği sürecinde yaşanan bu olayın iki devlet arasındaki ilişkileri nasıl yönlendirdiği yansıtılmaktadır.

Kitle İletişim Araçlarının gündem oluşturma kuramından yola çıkarak, basının konu ile ilgili haberleri uzun süre yayınlayarak olayın çözümü için ufak da olsa bir adım atılmasını sağladığı görülmektedir. Medyada konunun üzerinde uzun süre durulmasının ardından, TBMM Töre ve Namus Cinayetlerini Araştırma Komisyonu’nun, Almanya’da incelemelerde bulunduğu ve Almanya’da göçmen sorunları konusunda bir toplantı yapılmasını kararlaştırdığı görülmektedir. Ayrıca, Avrupa Birliği’ne adaylık sürecinde töre cinayetlerinin zaman zaman Avrupa medyasının gündemini teşkil etmesinin, Avrupa’nın bu konudaki hassasiyetinin ve Türk Hükümetine baskısı bağlamındaki haberlerin, olayların gündemde kalmasında büyük etkisi olduğu gözlemlenmektedir.

243 Cumhuriyet Gazetesi, 24 Mayıs 2006.

3.2.1.3. Naile Erdaş Cinayeti

Tecavüz sonucu hamile kalan 15 yaşındaki Naile Erdaş, 18 Ekim 2006'ta Van'ın Başkale ilçesinde evlilik dışı hamile kaldığı gerekçesiyle ağabeyi tarafından öldürülmüştür.

Çalışmamızın bu bölümünde, Naile Erdaş'ın töre gerekçesiyle öldürülmesi ile ilgili haberler, 23 Ekim 2006 ve 21 Aralık 2006 tarihleri arasında ulusal yayın yapan gazetelerimizden Hürriyet, Zaman ve Cumhuriyet gazetelerinde yayınlanan haberler derlenerek tarih sırasına göre değerlendirmeye alınacaktır.

Hürriyet Gazetesi, Naile Erdaş'ın öldürülmesi ile ilgili haberlere, 22 Ekim 2006 ile 21 Aralık 2006 tarihleri arasında yer vermiştir. Hürriyet Gazetesi 22 Ekim 2006 tarihinde yayınlanan **“15 yaşındaki kız töre kurbanı”**²⁴⁴ başlıklı haberde, **“uğradığı tecavüz sonucu hamile kalan ve bu durumu ailesinden gizleyen 15 yaşındaki Naile E.’nin sırrı, doğum yaptıktan sonra ortaya çıktı. Ağabeyi Bahri E. ile önceki akşam gezmeye çıkan Naile E.’nin bir süre sonra tabancayla vurularak öldürülmüş cesedi bulundu,”** ifadelerine yer vermektedir. Gazetenin, konuya adli açıdan ve 3. sayfa haberi olarak yaklaştığı gözlemlenmektedir. Ayrıca haberde **“Naile E.’nin cesedi otopsi yapılmak üzere Diyarbakır Adli Tıp Kurumu’na gönderilirken, öksüz kalan bebeği yakınlarına teslim edildi”** ifadesiyle olay dramatize edilmektedir.

Hürriyet Gazetesi, 26 Ekim 2006 tarihinde yayınlanan **“Eminim eve gönderen savcı da pişmandır”**²⁴⁵ başlıklı haberde kullandığı **“Erdaş'ın ailesine teslim edilmesinde ihmali olanlar hesap verecek”** ifadesiyle ölen genç kızın tarafında olduğu gözlemlenmektedir. Haberde, Devlet Bakanı Nimet Çubukçu'nun **“Sosyal hizmet uzmanlarının, emniyet ve savcılık aşamasında kızın yanında olması gerekirdi. Eminim evine gönderen savcı da çok üzgündür,”** ifadesine de yer verilmektedir. Ayrıca Van Kadın Derneği Başkanı Zozan Özgökçe'nin olayda ihmal olduğunu belirten görüşüne de yer verilmiştir.

244 Hürriyet Gazetesi, 22 Ekim 2006.

245 Hürriyet Gazetesi, 26 Ekim 2006.

Hürriyet Gazetesi, 27 Ekim 2006 tarihinde yayınlanan “*Naile’nin babası töreye yenildi*”²⁴⁶ başlıklı haberinde, Naile’nin ailesinin töre baskısı altında kalarak ölüm kararı verdiği belirtilmektedir. Haberde akrabaların töre gereği lanetli olarak gördükleri evi taş yağmuruna tutup camlarını kırdıkları aktarılmaktadır. Aktarılan bu bilgilerle, gazete yöredeki töre kavramının kadınları ve aileleri baskı altında tuttuğuna dolaylı yoldan işaret etmektedir. Gazete, haberde kullandığı başlıkla suçlunun baba değil töre kavramı olduğu yansıtılmaktadır.

Hürriyet Gazetesi 28 Ekim 2006 tarihinde yayınlanan “*Töre cinayetlerini kadın da onaylıyor*”²⁴⁷ başlıklı haberinde, BM Ortak Programı çerçevesinde Van, Şanlıurfa, Kars, Trabzon, Nevşehir ve İzmir’de yapılan kamuoyu araştırmasına değinmektedir. Töre cinayetlerinin büyük bir kesim tarafından insanlık suçu olarak nitelenmediğine değinilen haberde, töre cinayeti ile ilgili yapılan araştırmada “*Ailenizden bir kız veya kadın ailenizin namusunu zedeleyecek bir davranış içinde olursa töreler gereği cezalandırılmalı mıdır?*” sorusuna Şanlıurfa’da kadınların 26,8’i, Van’daki kadınların ise yüzde 13,7’si “*evet*” yanıtını verdi. Şanlıurfa’daki erkeklerin yüzde 30,5’i, Van’da ise yüzde 23,1’i töre cinayetini onayladı. Bu rakamlar Kars’ta kadınlarda yüzde 6, erkeklerde 15,7, Trabzon’da kadınlarda 2,6, erkeklerde 17,3, Nevşehir’de kadınlarda 1,1, erkeklerde 10,1 ve İzmir’de kadınlarda 1,1, erkeklerde 8,1 olarak tespit edildiği ortaya konulmaktadır. Haberde, töreden en fazla mağdur olan kadınların töre cinayetini onayladıkları vurgulanmakta fakat herhangi bir yorum yapılmamaktadır.

Hürriyet Gazetesi, 22 Kasım 2006 tarihinde yayınlanan “*Naile’nin akrabası da koruma altında*”²⁴⁸ başlıklı haberinde, kızın Naile gibi töre kurbanı olmaması için devletin koruması altına alınmasına karar verildiği belirtilmektedir. Bu haberle, konu ile ilgili önlem alınmaya başlandığına dikkat çekilmektedir.

246 Hürriyet Gazetesi, 27 Ekim 2006.

247 Hürriyet Gazetesi, 28 Ekim 2006.

248 Hürriyet Gazetesi, 22 Kasım 2006.

Hürriyet Gazetesi, 21 Aralık 2006 tarihinde yayınlanan, **“TBMM’de Naile neden korunmadı tartışması”**²⁴⁹ başlıklı haberde, Naile Erdaş cinayetinin TBMM’de tartışıldığına dikkat çekilmektedir. Cinayetin Meclis’te **“devlet eliyle töre cinayeti”** tartışmasına neden olduğunu belirten gazete, cinayetin gerçekleşebilmesinde devletin de büyük rol oynadığına dikkat çekmektedir. Haberde, CHP İzmir Milletvekili Canan Arıtman’ın, Naile Erdaş’ın, yaşamı tehdit altındayken neden devlet koruması altına alınmadığının bir soru önergesiyle Meclis gündemine taşındığı belirtilmektedir. Haberde, ayrıca Arıtman’ın AKP’lilere yönelttiği **“İktidarınızda devlet eliyle töre cinayeti işlendiğini de gördük. Şimdi bu çocuk annenin, öksüz kalan bebeği adına soruyorum: Niçin Naile’yi korumadınız, neden elinizle töreye teslim ettiniz, sorumlulardan hesap sordunuz mu?”** sorusuna da yer verilmektedir.

Zaman Gazetesi, Naile Erdaş’ın öldürülmesi ile ilgili haberlere, 22 Ekim 2006 ile 23 Kasım 2006 tarihleri arasında yer vermiştir. Zaman Gazetesi 22 Ekim 2006 tarihinde yayınlanan **“Van’da Töre Cinayeti”**²⁵⁰ başlıklı haberinde, **“Van’da tecavüze uğrayıp hamile kalan genç kız, doğum yaptıktan sonra ağabeyi Y.Erdaş tarafından öldürüldü. Genç kızın ölüm kararının aile meclisinde alındığı ileri sürülüyor”** ifadesine yer vermiştir. Bu konuda Cumhuriyet’in haberi veriş tarzıyla benzerlik taşımaktadır.

Zaman Gazetesi, 24 Ekim 2006 tarihinde yayınlanan **“Ağabeyin kurşunladığı genç kıza ailesi sahip çıkmadı”**²⁵¹ başlıklı haberde, aile meclisinin kararı ile öldürülen Naile Erdaş’ın cenazesinin akşam geç saatlerde belediye görevlileri tarafından defnedildiğini belirtmektedir. Gazete, bu haberle töreye kurban giden kadınların cenazelerinin aileleri tarafından kaldırılmaması geleneğine dikkat çekmektedir.

Zaman Gazetesi, 25 Ekim 2006 tarihinde yayınlanan **“Töre cinayetini deşifre eden yenge korumaya alındı”**²⁵² başlıklı haberinde Naile Erdaş’ın yengesinin verdiği ifadeyle cinayetin aydınlandığına fakat can güvenliği için kadının polis korumasında ağabeyinin evine gönderildiği belirtilmektedir. Bu haberle, kadınları bekleyen

249 Hürriyet Gazetesi, 21 Aralık 2006.

250 Zaman Gazetesi, 22 Ekim 2006.

251 Zaman Gazetesi, 24 Ekim 2006.

252 Zaman Gazetesi, 25 Ekim 2006.

tehlikelere karşı etkili veya etkisiz birkaç önlem alınmaya başlandığı gözlemlenmektedir. Ayrıca haberde, Van Kadın Derneği (VAKAD)'ın yaptığı 2006 yılından bu aya kadar 46 kişinin intihar veya intihara zorlanma ile yaşamını yitirdiği ifadesine yer verilmektedir. Zaman Gazetesi'nin konuya daha bilinçli yaklaştığı, olayı çok fazla dramatize etmeden birtakım verilerle sunduğu gözlemlenmiştir.

Zaman Gazetesi, 26 Ekim 2006 tarihinde yayınlanan “**Öldürme kararını aile üyeleri almış**”²⁵³ başlıklı haberde, Naile Erdaş'ın ölümünden sonra savcılığın ihmali görülmesi üzerine savcılığın suçlamaları reddettiğini belirtmektedir. Haberde, Van Kadın Derneği (VAKAD) Başkanı Zozan Özgökçe'nin buna benzer olaylarda resmi kurumlara yapılan müracaatlar sonucunda ciddi bir koruma olmadığı için ailelerine teslim edildikten sonra öldürüldükleri ifadesine de yer verilmiştir. Haberde, Özgökçe'nin Naile Erdaş'a tetiği sadece ağabeyinin çekmediği, ihmal eden savcılığın da çektiği görüşü de aktarılmaktadır. Aileden Sorumlu Devlet Bakanı Nimet Çubukçu'nun, olayda ihmalleri soruşturmak için kente müfettiş göndereceği bilgisi de verilmektedir.

Zaman Gazetesi, 27 Ekim 2006 tarihinde yayınlanan “**Başkale'de kanaat önderlerinden töre cinayetine ağır eleştiri**”²⁵⁴ başlıklı haberde, ilçedeki kanaat önderlerinden İskender Ertuş'un, bölgede namus meselesinin büyük bir leke olduğunu söylediği aktarılmaktadır. Ertuş haberde, Naile Erdaş'ın masum olduğunu, kandırıldığını belirtmekte ve kızı ailesine teslim eden kişilerin de suçlu olduğunu ve olayları tasvip etmediklerini vurgulamaktadır.

Zaman Gazetesi, 23 Kasım 2006 tarihinde yayınlanan “**5 kadına töre cinayeti endişesiyle koruma**”²⁵⁵ başlıklı haberde, Naile Erdaş'ın öldürüldüğü yörede töre cinayetleri konusunda birtakım önlemler alındığı belirtilmektedir. Bu önlemlerin alınmasında medyanın da konuyu gündemde tutmasının büyük etkisi bulunmaktadır.

253 Zaman Gazetesi, 26 Ekim 2006.

254 Zaman Gazetesi, 27 Ekim 2006.

255 Zaman Gazetesi, 23 Kasım 2006.

Cumhuriyet Gazetesi, Naile Erdaş'ın öldürülmesi ile ilgili haberlere, 23 Ekim 2006 ile 19 Ocak 2007 tarihleri arasında yer vermiştir. Cumhuriyet Gazetesi Yusuf Ziya Cansever tarafından hazırlanan ve 23 Ekim 2006 tarihinde yayınlanan “**Töreye bir kurban daha**”²⁵⁶ başlıklı haberde, töre nedeniyle ölüm olaylarının sayısının arttığına dikkat çekmektedir. Haberde polis gözetimi altında tutulduğu hastanede doğum yapan 15 yaşındaki Naile Erdaş'ın ailesine teslim edildiği ve iki gün sonra kendisinden bir yaş büyük ağabeyi tarafından öldürüldüğü belirtilmektedir. Haberde Naile Erdaş'ın annesinin olayın detayları ile ilgili açıklamasına da yer verilmiştir.

Cumhuriyet Gazetesi, 28 Ekim 2006 tarihinde Mehmet Faraç tarafından hazırlanan “**Naile Öldü, Töre Yaşıyor**”²⁵⁷ başlıklı haberde, namus cinayetinde azmettirenlerin diğer töre cinayetlerinde olduğu gibi cezalandırılmadığına dikkat çekilmektedir. Haberin başlığı ile de en büyük azmettirici etkenin töre olduğuna ve törenin de bu kadar ölüme rağmen hala yaşadığına gönderme yapılmaktadır. Haberde, doğu insanının, cehaletin cirit attığı bir çevrede barınmak, sokakta başı dik yürümek ve törenin her zaman düşüş attığı kahvehanelere rahatça girebilmek uğruna cinayetlere onay vermeye devam ettiği belirtilmektedir.

Mehmet Faraç hazırladığı haberde, feodalitenin ısrarla ayakta beklettiği bağnaz geleneklerin, insanları nasıl ateş çemberinde tuttuğunu, cahil bırakılmış bireylere yaşamı nasıl zehir ettiğini görmek için yörenin halkı gibi yoksul olmak gerektiğini vurguluyor. Haberde yörenin sorunlarına, kızların eğitimsizliğine, kısaca yaşanan töre cinayeti olaylarının toplumsal nedenlerine dikkat çekilmektedir.

Cumhuriyet Gazetesi, 30 Ekim 2006 tarihinde yayınlanan “**Feministlerden protesto**”²⁵⁸ başlıklı haberinde, Galatasaray Meydanı'nda bir araya gelen bir grup feministin, cinayetlerin önüne geçmek için yasalarda yapılan düzenlemelerin yeterli olmadığını belirten bir açıklama yaptığına ve kızı ailesine teslim etmekle savcının da hatalı olduğunu vurguladıklarına dikkat çekmektedir. Haberde, Başbakanlık tarafından

256 Cumhuriyet Gazetesi, 23 Ekim 2006.

257 Cumhuriyet Gazetesi, 28 Ekim 2006.

258 Cumhuriyet Gazetesi, 30 Ekim 2006.

yayımlanan kadına yönelik şiddetle ilgili genelgenin kağıt üzerinde kalmaması gerektiğine vurgu yapıldığı belirtilmektedir. Bu haberle çeşitli grupların cinayetlere karşı birleştiğine ve bu konuda çözüm arayışına girdiklerine ve hükümetten yardım istediklerine dikkat çekilmektedir.

Cumhuriyet Gazetesi'nde 22 Kasım 2006 tarihinde yayınlanan *“Töre’ye karşı korumaya alındı”*²⁵⁹ başlıklı haberde, Naile Erdaş'ın kuzeninin yaşadığı evlilik dışı ilişkiden hamile kaldığının anlaşılması üzerine, savcılık talimatıyla koruma altına alındığı belirtilmektedir. Naile Erdaş'la ilgili yayınlanan haberlerle savcının da bu konuda suçlu olduğuna dikkat çekilmesi üzerine böyle bir önlem alındığı gözlemlenmektedir.

Değerlendirme: Hürriyet, Zaman ve Cumhuriyet gazetelerinde yer alan haberlere genel olarak baktığımızda, Naile Erdaş'ın töre gerekçesiyle öldürüldüğü fakat savcılığın kızı koruma altına almayarak ve ailesine teslim ederek ihmalkar davrandığı belirtilmektedir. Hürriyet Gazetesi savcılık ve emniyetin konuyla ilgili ihmaline değinmektedir. Hürriyet Gazetesi, bölgede töre cinayetleri ile ilgili önlemler alındığı ve konunun TBMM gündemine taşındığını belirtmektedir. Zaman Gazetesi, konuda savcılığın ihmali bulunduğu görüşünü belirtmektedir. Yörede töre ve namus gerekçesiyle öldürülme tehlikesi altında bulunan kızların koruma altına alındığı, konu ile ilgili birtakım önlemler alındığına dikkat çekmektedir. Cumhuriyet Gazetesi, konu ile ilgili haberlerinde yörenin eğitimsizlik, yoksulluk gibi sorunlarına değinmekte ve töre cinayetlerinin bu gibi nedenlerle meydana geldiği üzerinde durmaktadır. Cumhuriyet Gazetesi konuya çözüm bulunması için yapılan protesto gösterilerine de yer vermektedir.

İletişim araçlarının gündem oluşturma kuramı üzerinden değerlendirildiğinde, konunun medyada uzun süre gündem oluşturmaması sonucunda, yörede öldürülme tehlikesi altında bulunan genç kızların korunma altına alındığı ve konunun Meclis

259 Cumhuriyet Gazetesi, 22 Kasım 2006.

gündemine de yansıdığı görülmektedir. Net bir çözüm oluşturmaya da konu ile ilgili bir adım atılmasının sağlandığı anlaşılmaktadır.

Genel Değerlendirme: Kitle iletişim araçlarının gündem oluşturma etkisi kuramı açısından incelendiğinde, çalışmamızın bu bölümünde incelediğimiz üç töre cinayetinin, medyada uzun süre geniş yer alması sonucunda konu ile ilgili çeşitli önlemler alındığı ve konunun çözümü için adımlar atıldığı gözlemlenmektedir. Hatun Sürücü'nün töre gerekçesiyle öldürülmesi sonrasında TBMM Töre ve Namus Cinayetlerini Araştırma Komisyonu'nun Almanya'da incelemelerde bulunduğu ve Naile Erdaş'ın öldürülmesinden sonra olayın yaşandığı yörede öldürülme tehlikesi altında bulunan genç kızların ve kadınların korunma altına alındığı görülmektedir. Medyanın töre cinayetleri konusuna dikkat çekmesi sonucunda atılan en önemli adım ise; "Çocuk ve Kadınlara Yönelik Şiddet Hareketleriyle Töre ve Namus Cinayetlerinin Önlenmesi İçin Alınacak Tedbirler Genelgesi"nin imzalanmasıdır. Başbakan Recep Tayip Erdoğan tarafından 4 Temmuz 2006 tarihinde imzalanan 2006/17 sayılı genelgede medya kuruluşları **“işbirliği yapılacak kurum/kuruluş olarak”** düzenlenmiştir. Genelge, Çocuklara Yönelik Şiddet, Kadına Yönelik Şiddet, Namus/Töre Cinayetleri ve Medya olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır. Genelgenin en önemli özelliği ise Türkiye’de ilk kez kadın erkek eşitliğine aykırı politikalar, yasal düzenlemeler ve uygulamalar kaldırılıncaya, toplumda kadın ve erkek eşitliği sağlanıncaya kadar, kadınlara **“pozitif ayrımcılık”** yapılması ve kadınlara yönelik her türlü şiddet eyleminin önlenmesinin "bir devlet politikası" olarak kabul edilmesidir.

SONUÇ

Çalışmamızın öznesi konumunda yer alan ‘**töre**’ kavramı ve törenin toplumsal yaşama etkileri incelendiğinde, kadın cinselliği etrafında şekillenen ve cinsel davranışlarla ilgili gelenek ve göreneklerden kaynaklanan ‘**namus**’ kavramının hassasiyetiyle karşılaşılmaktadır. Konuyla ilgili yaptığımız tüm araştırmalarda, toplumların zaman içinde ürettiği ve geleneksel olarak uygulamaya koyduğu toplumsal yasalarda, ‘**namus**’ kavramına sık sık vurgu yapılmaktadır.

Bu toplumsal yasalar evlilik, miras gibi konularda işletildiği gibi -çalışmada “**namus bekçiliği**” olarak adlandırdığımız- ceza hükümlerini de içermektedir. Ve namus konusundaki yaptırımlar sadece kadınla sınırlı kalmamakta erkeği de yakından ilgilendirmektedir. Kadının cinsel saflığının korunmasında en önemli sorumluluk erkeğe düşmektedir. Erkek, kendisine bağlı kadınların namusunu korumakla görevlidir. Aksi bir durumda erkek, içinde bulunduğu topluluktan dışlanır, bir bakıma ‘**erkekliğini kaybetmiş**’ olarak nitelendirilir.

Çalışmamızda önemle altı çizilen bir diğer konu da, namusun derecelendirilemeyeceği olmuştur. Namus kavramı insanın doğduğu andan itibaren başlayan ve ölene dek koruması, bunu bir yaşam biçimi olarak algılaması gereken bir olgudur. “**Namuslu**” sıfatına sahip olabilmek için toplumun belirlediği kurallara uyulmalıdır, bu kurallara uymayan kişiler, “**namussuz**” olarak nitelendirilmektedir ve toplum dışına itilmektedir. Bu nedenle, az namuslu ya da çok namuslu gibi nitelemeler bulunmamaktadır.

Çalışmamızda konunun ne denli hassas olduğuna da vurgu yapılmış, ‘töre’nin yerkürenin tamamını etkisi altına aldığına, din, dil, ırk ve cinsiyet gözetmeksizin hemen her coğrafyada olumsuz sonuçlarıyla karşılaşıldığına da dikkat çekilmiştir. Törenin sert ve acımasız yaptırımlarından olumsuz etkilenen sadece kadınlar değil, kadının namusunu kirleten veya namusunu koruyamayan erkeklerdir.

Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu'nun tahminlerine göre her yıl dünyada 5000'den fazla kadın namus saiki ile öldürülmektedir. Bu cinayetler daha çok Bangladeş, Brezilya, Ekvator, Mısır, Hindistan, İsrail, İtalya, Ürdün, Fas, Pakistan, İsveç, Türkiye, Uganda ve İngiltere gibi ülkelerde işlenmektedir.

Tez kapsamımız nedeniyle sadece Türkiye özelinde yaptığımız '*töre*' ve '*namus*' kavramları ile ilgili araştırmalarda da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Türkiye'de de '*namus*' terimi hem erkekler hem de kadınlar için kullanılmaktadır. Ama kadınların namusu ile erkeklerin namusu arasında toplumsal cinsiyete dayalı bir ayrım söz konusudur.

Türkiye'de namussuz bir erkek demek, güvenilirmez ve gerek kendi cinselliği gerekse sorumluluğu altındaki kadınların cinselliği üzerinde denetim kurma yönündeki sosyal sorumluluklarını yerine getiremeyen erkek demektir. Bunun aksine bir kadının namusu ise yalnızca kendi cinselliği ile bağlantılı olmalıdır.

Coğrafi konumu nedeniyle, Türkiye'nin doğu bölgelerine hakim olan kuraklık, yaşanan ekonomik zorluklar akrabalık ilişkilerini kuvvetlendirmiştir. Kurak ve verimsiz toprakların neden olduğu zayıf ekonomik yapı, bölgede yaşayan insanları birbirlerine destek vermek amacıyla akrabalarıyla birleştirmiştir. Feodal, içe kapanık bir yaşamın egemen olduğu özellikle Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde '*aşiret kültürü*' gelişmiş ve sıkça görülen başlık parası uygulamaları, zorla evlendirmeler, beşik kертmesi, berdel olayları, akraba evlilikleri gibi gelenekler ortaya çıkmıştır. Bu geleneklerin dışına çıkılması da töre cinayetlerinin yaşanmasına neden olmuştur.

Çalışmamızda, dinin töre cinayetleri üzerinde etkisinin olup olmadığı yönündeki tartışmalara da yer verilmiş ancak tez kapsamını aşmamak için konu sadece bilgilendirme amacıyla ele alınmıştır. Bir düşünceye göre İslamiyet'in, kadınları kısıtlı bir alana hapsederek ve onları cinsel bir obje konumunda erkek egemenliğine sunarak töre cinayetlerini tetiklediği iddia edilirken; diğer bir düşünceye göre ise töre cinayetlerinin İslam öncesi devirlere dayandığı, aslında ataerkillik ve özel mülkiyet kadar eski olduğu savunulmaktadır.

Çalışmamızın sonunda genelleştirebileceğimiz gözlemlerden bir tanesi de, 19.yüzyılın sonlarından itibaren etkinliğini günden güne arttıran ve bugün artık sahip olduğu gücü kimsenin inkar edemeyeceği medyanın, toplumsal olaylar karşısında farklı refleksler gösterdiğidir. Çalışmamızın ana konusu olan töre cinayetleri için de benzer bir tablo oluştuğunu, farklı yaklaşımların geliştirildiğini izlemek mümkündür. Ayrıca elde edilen bilgilerden ulaştığımız bir diğer sonuç ise, medyanın aktardığı bilgi ve düşüncelerle toplumlara yeni bir bakış açısı getirdiği gibi, toplumların da var olan özellikleriyle medyayı etkilemekte olduğudur. Özet bir ifadeyle, toplum ile medya arasında karşılıklı bir etkileşim söz konusudur.

Bu nedenle, çalışmamıza konu olan töre cinayetlerinin medyada yer alış şekli üzerinden yapılacak değerlendirmelerde dikkatle incelenmesi gereken husus, medyanın sergilediği duruşun toplumsal duyarlılığı arttırmaya yönelik olup olmadığıdır. Sosyal kimlik oluşturma, gündem yaratma, toplumu bilgilendirme, kamuoyu oluşumuna katkıda bulunma gibi etkileri bulunan medyanın, işlevlini doğru yerine getirip getirmediği üzerinde özenle durmak gerekmektedir. Bunu yaparken de medyanın temel ve en bilinen işlevi '**haber**' kavramından yola çıkılmıştır.

Haber kavramı üzerinde farklı açılımlar olsa da kabul gören genel tanım, bir olayın duyurulmasında kamu yararının aranması gerektiğidir. Yani medyanın bu temel görevini yerine getirirken bazı sorumlulukları da yerine getirmesi ve meslek üyelerince kabul edilmiş bazı ortak kurallara uyması gerekmektedir. Çalışmamızda ülkemiz medyasında toplumsal olayların ele alınış biçimi, gösterilen/gösterilmeyen duyarlılık, toplumsal bir sorun olan töre cinayetleri üzerinden incelenmeye çalışılmıştır.

Çalışmamızda, haberde temsil edilen kimlikler üzerinde de durulmuştur. Bir kimlik olarak '**kadının**' medyada yer alış biçimi tartışılmıştır. Kadının medyada hangi sıfatlarla temsil edildiği konusu üzerinde durulmuş ve töre cinayetlerinin medyaya yansımaları değerlendirilmiştir. Medyanın bu cinayetlerin ardından oluşan toplumsal tepkilere yer verip vermedikleri, sivil toplum örgütlerinin çılgınlıklarına kulak tıkayıp tıkamadıkları da araştırmamız dahilinde takip edilmiştir. Töre cinayetlerini daha çok

sosyolojik açıdan irdelemeye özen gösterdiğimiz bu çalışmada, medyanın konuyla ilgili yayınlanan haberleri ‘**gündem oluşturma kuramı**’ üzerinden değerlendirmiştir.

Çalışmamızın temel varsayımı, farklı yayın politikasına sahip medya kuruluşlarının töre cinayetleri konusunda izlediği tutumun farklılar içermekte olduğudur. Toplumun geniş kesimlerinde etki uyandıran bu cinayetlere, egemen medyanın sergilediği yaklaşımın ortak bir bilinç oluşturup/oluşturmadığı, ana akım medya dışında konunun ne şekilde ele alındığı, yapılan haberlerin ve yorumların bu cinayetlerin önüne geçilmesi yolunda etkisinin olup/olmadığı ve konusu ‘**insan**’ olan bu tür haberlerin ne şekilde işlendiği çalışma süresince yanıtı aranan sorular olmuştur. Çalışmamızın başlığında da ifade ettiğimiz gibi 2003–2006 yılları arasında yaşanan töre cinayetlerinden ve bunlar içerisinde de gündemde en çok yer bulan üç cinayet olayından hareket edilerek, konunun belirlediğimiz Hürriyet, Zaman ve Cumhuriyet gazetelerinde ne derece önemle işlendikleri irdelenmiştir. Konunun medyada yer alışı biçiminin tüm açılardan incelenebilmesi için, ana akım medya dışında yer alan ve bir fikir gazetesi olarak nitelendirebileceğimiz Cumhuriyet Gazetesi’nin konuyu ele alış tarzı da değerlendirilmiştir. Haberin gündemde kalma süresi, takibi, olayın ele alınış tarzı gibi önemli konularda gazetelerin farklı duruşları açıkça görülmektedir.

Medyanın uzun süre takibe aldığı cinayet olaylarıyla ilgili, genç kızların koruma altına alınması, konunun TBMM gündemine taşınması gibi, olumlu gelişmeler de yaşanmıştır. Medyanın töre cinayetleri konusuna dikkat çekmesi sonucunda atılan en önemli adım ise; “Çocuk ve Kadınlara Yönelik Şiddet Hareketleriyle Töre ve Namus Cinayetlerinin Önlenmesi İçin Alınacak Tedbirler Genelgesi”nin imzalanmasıdır. Başbakan Recep Tayip Erdoğan tarafından 4 Temmuz 2006 tarihinde imzalanan 2006/17 sayılı genelgede medya kuruluşları “**işbirliği yapılacak kurum/kuruluş olarak**” düzenlenmiştir. Genelge, Çocuklara Yönelik Şiddet, Kadına Yönelik Şiddet, Namus/Töre Cinayetleri ve Medya olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır. Genelgenin en önemli özelliği ise Türkiye’de ilk kez kadın erkek eşitliğine aykırı politikalar, yasal düzenlemeler ve uygulamalar kaldırılincaya, toplumda kadın ve erkek eşitliği sağlanıncaya kadar, kadınlara “**pozitif ayrımcılık**” yapılması ve kadınlara

yönelik her türlü şiddet eyleminin önlenmesinin “***bir devlet politikası***” olarak kabul edilmesidir.

Sonuç olarak, gerek çalışmanın içerdiği kısıtlılıklar gerekse konunun genişliği göz önüne alındığında konu hakkında gazetecilik bilimi açısından tüm unsurların işlendiğini iddia etmek her ne kadar doğru olmasa da, medyanın gündem oluşturma konusunda gösterdiği hassasiyet sonucunda, töre cinayetleri konusunda bir takım önlemler alındığı ve ufak boyutta da olsa bazı adımlar atıldığı ortaya konulmuştur.

KAYNAKÇA

- Alankuş, Sevdâ. “Haberin Kendisi Kadın Hakları İhlalcisi”, 2005, <http://www.bianet.org/bianet/kategori/insanhaklari/67327/haberin-kendisi-kadin-haklari-ihlalcisi/> (18 Şubat 2007).
- Alemdar, Korkmaz ve Erdoğan, İrfan. **Popüler Kültür ve İletişim**. Ankara: Ümit Yayıncılık, 1994.
- Almagor, Raphael Cohen. **İfade, Medya ve Etik**. S. Nihat Şad (çev.). 1. Basım. Ankara: Phoenix Yayınevi, Temmuz 2002.
- Altındal, Aytunç. **Türkiye’de Kadın**. 8. Basım. İstanbul: Alfa Yayınları, Ekim 2004.
- Aslan, A. **Felsefeye Giriş**. Ankara: Vadi Yayınları, 1994.
- Aziz, Aysel. “Medyada Şiddet ve Kadın, 1993 Yılında Türk Basınında Kadınlara Yönelik Şiddetin Yer Alış Biçimi”, **Ankara: T.C. Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı, Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü**. 1994.
- Bek, Gencel ve Binark, M. “Medya ve Cinsiyetçilik”, **A. Ü. Kadın Sorunları Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezi ve KA-DER Eğitim Kitapçığı**. 2000.
- Bennet, L. W. **Politik İlüzyon ve Medya**. Seyfi Say (çev.). İstanbul: Nehir Yayıncılık, 2000.
- Berktaş, Fatmagül. **Türkiye’de ve AB’de Kadınların Konumu: Kazanımlar, Sorunlar, Umutlar**. İstanbul: Ka-der Yayınları, 2004.
- Bilgin, N. **İnsan İlişkileri ve Kimlik**. Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2001.
- Bolay, S. H. **Felsefi Doktrinler Sözlüğü**. Ankara: Akçağ Yayınları, 1996.
- Bombardier. “Görüntü Kültürünün Tiranlığı”, **Medya Dünyası**, Oya Tatlıpınar (çev.). Jean Marie Charon (drl.) İstanbul: İletişim Yayınları, 1992, s.193.
- Bora, Tanıl. “Politainment”, <http://www.medyakronik.com/print.asp?id=652&keyword=politainment> (25 Ağustos 2007).
- Bottomore, B. T. **Seçkinler ve Toplum**, Erol Mutlu (çev.). Ankara: Gündoğan Yayınları, 1990.
- Breton, P. “İletişim İdeolojisi ve İletişim Araçlarının Gücü” **Medya Dünyası**. Oya Tatlıpınar (çev.). Jean Marie Charon (drl.). İstanbul: İletişim Yayınları, 1992, s.181.

- Burton, G. **Görünenden Fazlası**. Nefin Dinç (çev.). İstanbul: Alan Yayıncılık, 1995.
- Can, Prof. Dr. Cahit. **Toplumsal İnsanın Evrimsel Doğası ve Cinsel Suçlar**. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2003.
- Çağlayan, Handan. **Analar, Yoldaşlar, Tanrıçalar “Kürt Hareketinde Kadınlar ve Kadın Kimliğinin Oluşumu”**. 1. Basım. İstanbul: İletişim Yayınları, 2007.
- Çalışlar, Oral. **İslamda Kadın ve Cinsellik**. İstanbul: Güncel Yayıncılık, Aralık 2005.
- Çebi, M. S. “Günümüzde Siyasetin Medyada İnşası ve Sunumu Üzerine Bazı Dikkatler”, **Gazi Üniversitesi İletişim Dergisi**. s.14: ss. 11-12. 2002.
- Çebi, M. Sadullah. “Kitle İletişim Araçlarının Gerçekliği Yansıtılması Ya Da Kurulması Sürecindeki Rolü”, **Gazi Üniversitesi İletişim Dergisi**. Ankara, 2003.
- Çebi, M. Sadullah. “Medyada Haber Seçiminin Teorik Boyutları”, **Bilim Dergisi 3**. Güz Sayısı: 248. 1996.
- Davis, H. ve Walton, P. **Sources of Variation in News Vocabulary**. USL, 1983.
- Devlet İstatistik Enstitüsü, **İl ve Bölge İstatistikleri 1994**. Ankara. 1996.
- Devlet İstatistik Enstitüsü, **İstatistiklerle Kadın 1927-1992 Raporu**. Ankara. 1995.
- Duman,Rana. **İşçi Mücadelesi**. No. 2: 10. Kasım-Aralık 2003.
- Dursun, Ç. **Televizyon Haberlerinde İdeoloji**. Ankara: İmge Kitapevi, 2001.
- Edgar, A. “Nesnellik, Yanlılık ve Hakikat, Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar”, **Ayrıntı**. Nurçay Türkoğlu (çev.). Andrew Belsey ve Ruth Chadwick (drl.). 1998.
- Efe, Neşe. “**Töre Cinayetlerinin Basındaki Yansımaları**”, Mezuniyet Projesi. Yeditepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü, 2005.
- Engels, Friedrich. **Ailenin, Özel Mülkiyetin, Devletin Kökeni**. Sol Yayınları, 1971.
- Erdoğan, İrfan. **Dünyanın Çarpık Düzeni Uluslararası İletişim**. İstanbul: Kaynak Yayınları, 1995.
- Erdoğan, İrfan ve Alemdar, K. **İletişim ve Toplum, İletişim Kuramları, Tutucu ve Değişimci Yaklaşımlar**. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1990.
- Ergil, Doğu. **Türkiye’de Terör ve Şiddet**. Ankara: Turhan Kitabevi Yay., 1980.

- Faraç, Mehmet. **Töre Kışkacında Kadın**. 4. Basım. İstanbul: Günizi Yayıncılık, Kasım 2006.
- Girgin, Doç. Dr. Atilla. **Yazılı Basında Haber ve Habercilik Etik'i**. 2. Basım. İstanbul: İnkılap Kitabevi Yayınları, 2003.
- Girgin, Dr. Atilla. **Haber Yazmak**. İstanbul: Der Yayınları, 2002.
- Girgin, Dr. Atilla. **Türk Basın Tarihi'nde Yerel Gazetecilik**. İstanbul: İnkılap yayınları, 2001.
- Golding, P. ve Elliot, P. **Making the News**. London: Longman, 1979.
- Gökalp, Ziya. **Türk Töresi**. Ankara: Devlet Kitapları, 1976.
- Gökçe, O. **İletişim Bilimi**. Ankara: Siyasal Kitapevi, 2006.
- Gürbüz, Sevim. **Kitle Haberleşmesi**. İstanbul: Filiz Kitabevi, 1981.
- Halis, Müjgan. **Batman'da Kadınlar Ölüyor**. 1. Basım. İstanbul: Metis Yayınları, 2001.
- Hassanpour, Amir. "The (Re)Production of Patriarchy in the Kurdish Language" **Women of a Non-State Nation /The Kurds**. Serpil Çakır (drl.). İstanbul: Sel Yayınları, 2001. s.238.
- Heckman, Lale Yalçın. **Kürtlerde Aşiret ve Akrabalık İlişkileri**. Gülhan Erkaya (çev.). İstanbul: İletişim Yayınları, 2002.
- Hetherington, A. **News, Newspapers and Television**. London: MacMillan, 1985.
- Işık, Metin. **İletişimden Kitle İletişimine**. Konya: Mikro Yayıncılık, 2002.
- Işık, Metin. **Kitle İletişim Teorilerine Giriş**. Eğitim Yayınları, 2002.
- İlal, Ersan. **İletişim, Yıgınsal İletişim Araçları ve Toplum**. İstanbul: Der Yayınları, 1989.
- İlkkaracan, Pınar. **Doğu Anadolu'da Kadın ve Aile**. İstanbul: Kadının İnsan Hakları-Yeni Çözümler, 2003.
- İlkkaracan, Pınar. (drl.) **Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik**. Ebru Salman (çev.). 2. Basım. İstanbul: İletişim Yayınları, 2004.
- İnal A. **Haberi Okumak**. Ankara: Temuçin Yayınları, 1996.

- İnceoğlu, G. Yasemin. “Medyada Kadın İmajı”, **Kadın Çalışmalarında Disiplinlerarası Buluşma**. İstanbul, 2004.
- İnceoğlu, Metin. **Tutum Algı İletişim**. Ankara: Verso Yayıncılık, 1993.
- Karaduman, Sibel. “Medyatik Gerçeklikte Kimlik Tespitleri”, **Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi**. Ocak 2007.
- Kaya, A. Reşit. **Kitle İletişim Sistemleri**. Ankara: Teori Yayınları, 1985.
- Kellner, P. “Popüler Kültür ve Postmodern Kimliklerin İnşası”, **Doğu Batı**, Sayı.15: 196. 2001.
- Kırılmaz, Berrin. “Medya Gözüyle Kadın”, 2005, <http://www.bianet.org/bianet/kategori/medya/68180/medya-gozuyle-kadin>(15 Aralık 2006).
- Kocadaş, Bekir. “Kitle İletişim Araçları ve Siyaset Kurumuna Etkisinin Analizi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1996.
- Koçtürk, Tahire. **A Matter of Honour**. London: Zed Books Ltd., 1992.
- Kongar, Emre “Aşk Cinayeti, Töre Cinayeti ve Namus Cinayeti”, **Cumhuriyet**, 19 Mayıs 1999.
- MacBride , S. “Bir Çok Ses Tek Bir Dünya”, **Unesco Türkiye Milli Komisyonu Raporu**. 1993.
- Mater, Nadire. “Sessizliği Kırma: Namus Cinayetleri”, 2005, <http://www.bianet.org/bianet/kategori/kadin/56037/sessizligi-kirmak-namus-cinayetleri>(14 Ocak 2007).
- McCarty, E. **Bilgi Kültürü-Yeni Bilgi Sosyolojisi**. İstanbul: Çivi yazıları, 2002.
- Mernissi, Fatima. **Kadınların İsyanı ve İsamî Hafıza**. Aytül Kantarcı (çev.). 1. Basım. Ankara: Epos Yayınları, 2003.
- Mills, Wright. **İktidar Seçkinleri**. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1974.
- Mojab, Shahrzad ve Abdo, Nahla. (drl.) **Namus Adına Şiddet Kuramsal ve Siyasal Yaklaşımlar**. Güneş Kömürcüler (çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Eylül 2006.
- Mutlu, Erol. **Televizyonu Anlamak**. Ankara: Gündoğan Yayınları, 1991.
- Ortaylı, İlber. **Osmanlı Toplumunda Aile**. İstanbul: Pan Yayıncılık, 2000.

- Ozankaya, Özer. **Türkiye’de Yığın İletişiminin Demokratik Siyasal Kültür Gelişimindeki Yeri ve Önemi**. cilt:35. Ankara: A.Ü.S.B.F. Yay., 1980.
- Öğün, Aslıhan. “Türkiye’de Adam Öldürme Suçunda Etkili Olan Bazı Sosyal/Kültürel Özelliklere İlişkin Sosyolojik Bir Araştırma”, **Polis Birimleri Dergisi**. c.1, Sayı.2. Ağustos 1998.
- Özer, Ömer. **Medya Şiddet Toplum**, Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2007.
- Özerkan, Şengül. “İktidarlar ‘Söyler’; Muhalefet ‘İddia Eder’”, **Nehir Dergisi**. Şubat 1995.
- Özerkan, Şengül A. **Medya, Dil ve İletişim**. İstanbul: Martı Yayınları, Haziran 2001.
- Rigel, N. **İleti Tasarımında Haber**. İstanbul: Der Yayınları, 1993.
- RTÜK, **Medyada Şiddete Duyarlılık Paneli**. Ankara: Başbakanlık Basımevi, Kasım 2004. s.67.
- Sabbah, A. Fatma. **The Women in the Muslim Unconscious**. Pergamon Press, 1984.
- Sarıhan, Av. Şenal. **Kadınlar Dünyası**. Sayı.10: 12. Temmuz 2002.
- Sholle, **Eleştirel Çalışmalar: İdeoloji Teorisinden İktidar/Bilgiye,Medya, İktidar, İdeoloji**, Mehmet Küçük (drl.). Ankara: Ark Yayınları, 1994.
- Severin, Werner J. ve Tankart, W. James. **İletişim Kuramları**. A. A. Bir ve S. Sever (çev.). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1994.
- Shoemaker P. ve Reese, D. S. “İdeolojinin Medya İçeriği Üzerindeki Etkisi”, **Medya, Kültür, Siyaset**, Süleyman İrvan (drl.). Ankara: Ark Yayınevi, 1997.
- Şenyapılı, Önder. **Toplum ve İletişim**. Ankara: Turhan Yay., 1981.
- Şimşek, Sefa. **Törelerin Aynasında Doğu ile Batı (Kan davası ve düello Gelenekleri)**. Bursa: Asa Kitabevi, 1998.
- T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, **Töre ve Namus Cinayetleri İle Kadınlara ve Çocuklara Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan TBMM Araştırma Komisyonu Raporu**. Ankara. Aralık 2006. s. 111.
- T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, “**Kadın 2000: 21. Yüzyıl İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Kalkınma ve Barış (Pekin + 5)**”. Ankara. Temmuz 2000. s.12.

- T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, **Töre Cinayetleri Panel Bildirileri**. Ankara: Aralık 1999, s. 29.
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, **MEGEP Haberin Nitelikleri**. Ankara, 2007.
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, **MEGEP Kitle İletişimi**. Ankara, 2006.
- Tekinalp, Şermin ve Uzun, Ruhdan. **İletişim Araştırmaları ve Kuramları**. İstanbul: Derin Yayınları, 2004.
- Tezcan, Mahmut. “Doğu’da Bin Yıllık ‘Töre’ rizm”, **Tempo**. Sayı.16: 70. 17 Nisan 1996.
- Tezcan, Mahmut. **Türk Ailesi Antropolojisi**. 1. Basım. Ankara: İmge Kitabevi, Ekim 2000.
- Tezcan, Mahmut. **Türklerle İlgili Stereotipler (Kalıp Yargılar) ve Türk Değerleri Üzerine Bir Deneme**. Ankara: AÜ Eğitim Fakültesi Yay., 1974.
- Tezcan, Prof. Dr. Mahmut. **Türkiye’de Töre (Namus) Cinayetleri**. 1. Basım. Ankara: Naturel Yayın, 2003.
- Timisi, N. **Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi**. Dost Kitapevi, Ankara, 2003.
- Tokgöz, Oya. **Temel Gazetecilik**. 3. Basım. Ankara: İmge Kitabevi, 1994.
- Tuchman, G. **Making News: A Study in the Construction of Reality**. The Free Press. New York, London.
- Tulgar, Ayçetin. **Haber Tekniği, Ulusal Basımevi**. Ankara, 1970.
- Türk Ceza Kanunu Kadın Çalışma Grubu, **Kadın Bakış Açısından TCK Tasarısı Değişik Talepleri Raporu**. Ankara. 2003.
- Türkoglu, N. **Gör-yorum Gündelik Yaşamda İmgelerin Gücü**. İstanbul: Der Yayınları, 2000.
- Ulus, Selma “Türkiye’de Cinsiyet Eşitsizliğinin Feodal Örneği olarak Güldünya Tören ve Kadriye Demirel Töre Cinayeti Haberlerine Eleştirel Bir Bakış” **Medya Eleştirileri**. Can Bilgili (drl.). İstanbul: Beta Basım Yayın, Kasım 2005, s.206.
- Ünsal, Artun. **Kan Davası**. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1995.
- Vural, M. Ali. “Yerel Kamuoyunun Kitle İletişim Aracı Olarak Yerel Basın”, **Yeni Türkiye**. Sayı.12. 1996.

Winkler, Earl. “The Unbearable Eightness of Moral Principle: Moral Philosophy and Journalistic Ethics” **Deadlines and Diversity**. Valeric Alia, Brian Brenan ve Barry Hoffmaster (ed.). Halifax: Fernwood, 1996. ss.12-20.

Wright, C. R. **Mass Communication: A Social Perspective**. 3rd ed. New York: Random House, 1986.

Yirmibeşoğlu, Vildan. **Toprağa Düşen Sevdalar**. 1. Basım. İstanbul: Hürriyet Yayınları, 2007.

Yumlu, Konca. **Kitle iletişim Kuram ve Araştırmaları**. İzmir: Nam Basım, 1994.

Zeytinli, Murat. “Uluslararası Haber Dolaşımının Sorunları”, **Yeni Türkiye**. Sayı.12: ss.1101–1111. Eylül-Ekim 1996.